



## Grefve Johan Peter van Suchtelen.\*

Några dagar före inryckandet af trupperna till det stora öfningslägret på Ljungby hed 1824, besöktes min far, kyrkoherden i Riseberga teol. d:r C. Schönbeck, af en högre militär, som hade fått uppdrag att anskaffa någon passande

---

\* Då exc. Suchtelen, efter slutadt öfningsläger på Ljungby hed, i juli månad 1824 tog afsked af sin värd, prosten C. Schönbeck, skänkte han honom som minne ett kronometerur och i kapseln till detta hade han inlagt ett miniatyrporträtt, som tagits 1823, således då han var 72 år gammal. Detta porträtt eges af den ofvannämdes son, ledamoten af riksdagens första kammare, prosten Henrik Schönbeck, och är här ofvan återgifvet.

Prosten Schönbeck har äfven efterkommit reds anhållan att få införa ofvanstående utdrag ur anteckningarna om hans barndoms och ungdoms minnen.

*Red. af Dag. Krön.*

bostad åt ryske ministern grefve van Suchtelen. Det fans inom socknen icke något ställe, som erbjöd så stort utrymme som prestgården, der hela hufvudbyggnaden med 8 rum jemte kök och andra nödiga lägenheter kunde ställas till grefvens disposition. Han medförde, utom legationsrådet Bodisco, en attaché och en legationssekreterare. Hans betjening utgjordes af sex personer, deribland en kock, en kokerska och en kusk. Grefven reste hvarje dag till hofvet på Herrevadskloster, utom några gånger, då han sjelf hade middagsbjudningar. Alla som kommo i beröring med honom blefvo intagna af hans vänliga väsen. Med min far samtalade han nästan dagligen och länge under promenader i trädgården och visade stort intresse för att bli bekant med förhållandena i provinsen. Äfven med mig samtalade han några gånger på tyska, som jag förstod ganska väl, liksom jag på det språket kunde lemna några kortare svar på hans tilltal. Före afresan uppmanade han min far förnyade gånger, att han skulle sända mig till honom, då jag väl i en framtid kom till Stockholm. Detta hade jag i godt minne, då jag nio år derefter, i början af år 1833, för första gången begaf mig till hufvudstaden. Då min far icke ville i bref erinra honom om hvad som nio år förut förekommit i Riseberga, så begärde och erhöll jag ett introduktionsbref af den vittra och snillrika friherrinnan Martina von Schwerin på Zireköping. Några dagar efter min ankomst till Stockholm begaf jag mig till grefvens bostad, Drottninggatan 86, och aflemnade brefvet till hans kammartjenare. En stund derefter kom grefven ut till mig i det yttre rummet och mottog mig på det vänligaste. Jag kunde då någorlunda reda mig i ett samtal på franska språket. Han åtföljde mig sjelf upp i det stora biblioteket och tillsade herr Lavonius, som hade detta om hand, att jag hade rättighet få låna så många böcker jag önskade. Före afskedet tillsade han mig förnyade gånger, att en plats alltid stod för min räkning vid hans bord alla torsdagar och lör-

dagar kl. 4 och att han påräknade, att jag ofta begagnade mig af denna bjudning. Jag var under den vintern icke upptagen af många göromål och intog regelbundet mina middagar alla lördagar hos excellensen, som han allmänt kallades, och stundom äfven torsdagarne. Dermed fortfor jag äfven ofta under vintrarne 1834 och 1835 och stundom under somrarne 1833 och 1834, då excellensen vistades å sin villa vid Ulriksdal. Att jag företrädesvis valde lördagarne berodde derpå, att de dagarne träffades der företrädesvis litteratörer och konstnärer. Askelöf var der alltid den dagen, oftast äfven Berzelius, bildhuggarne Byström och Göthe, landshöfdingen, friherre Ridderstolpe med sin språksamma fru och dotter, senare friherrinnan Kantzow, professor Mosander med fru m. fl. Jag intog alltid min plats vid sidan af Askelöf, med hvilken jag var bekant och som särskildt bedt mig derom. Hvarje gång drack excellensen ett glas vin med »Minerve», som han kallade Askelöf, måhända därför, att han icke erinrade sig namnet. Äfven med mig drack han hvarje middag, ofta tilläggande: »saluez votre père, le venerable prêtre».

Torsdagarne samlades i allmänhet ett vida förnämligare sällskap till middagarne hos Suchtelen, diplomater, ministrar, högre embetsmän och resande. Särskildt minnes jag utrikesministern Wetterstedt, hofkansleren v. Schultzenheim, svenske ministern i Petersburg Palmstjerna m. fl.\*

Professor Berzelius var om lördagarne en af de mest språksamme. Sedan jag några gånger samtalat med honom, tog jag mig friheten fråga, om det var någon sanning i hvad som allmänt omtalades i Lund, att professor Engeström blifvit honom föredragen vid tillsättning af kemiska

---

\* Justitie statsministern Rosenblad var stundom närvarande vid torsdagsmiddagarne och deltog då på aftnarne jemte Wetterstedt och någon tredje i ett parti whist med Suchtelen. Det omtalades, att Rosenblad i spel ofta icke mäktade undertrycka hetsiga uttalanden om otur eller felsepning, och detta inträffade äfven här. Sådant låtsade Suchtelen att han icke hörde.

professionen 1812. Han sade sig sjelf hafva hört detta rykte, men det var alldeles ogrundadt. Han hade icke anmält sig som sökande och om platsen tillbudits honom, hade han afslagit anbudet. Verkliga förhållandet var, att exc. von Engeström hade rådfrågat sig med honom om utnämningen och var mycket tveksam huruvida han skulle våga föreslå denne sin unge frände till erhållande af en professorstjänst vid 25 års ålder och utan några lärda meriter. Berzelius hade tillstyrkt utnämningen, emedan Engeström hade gjort goda matematiska studier och hade afgifvit det löftet att om han utnämndes, skulle han resa till London och der studera kemi under ledning af den utmärkte Davy. »Men», tillade Berzelius, »Engeström stannade hellre i Lund i glada sällskap och det kemiska studiet har derigenom kommit att vid det universitetet ligga alldeles nere. Med adjunkten Fagerström är det heller icke något bevändt.»

Excellensen Suchtelens dotter, som stundom, men icke alltid, intog värdinneplatsen vid bordet, var en af de klumpigaste och fulaste damer jag någonsin vet mig ha sett. Hon lade formligen an på att visa sig stolt och högdragen. Strax före en middag anmäldes tvänne ryska majorer. De stannade innanför dörren och helsade med djupa bugningar. Men det kunde ej bemärkas, att fröken på minsta sätt besvarade deras helsningar och vid dörren stannade de äfven ända till dess alla de andra begåfv sig in i matsalen.

Då jag i juli månad 1833 begaf mig från Stockholm till Lund, der jag under höstterminen skulle meddela privat undervisning i literaturhistoria, var professor Agardh en af dem jag först besökte. Han hade mycket att fråga efter, och jag mycket att förtälja. Jag hade ofta varit bjuden hos Askelöf, Agardhs promotionskamrat och intime vän. Af en tillfällighet kom jag äfven att omtala de besökta middagarne hos Suchtelen. »Derifrån skulle jag på det högsta afrådt Er», inföll Agardh; »en rysk minister och som derjemte personligen gjort Sverige så stor skada som

han, genom hvars machinationer mera än genom ryska härrarne det ointagliga Sveaborg föll i våra arffinders händer, borde ingen svensk gästa hos.» Jag sökte försvara mig med att anföra namnen på några af de män, jag der sammanträffat med; men Agardh vidhöll hvad han sagt och yttrade sin bedröfvelse öfver, att »svenskheten var så förslappad». Detta oaktadt fortsatte jag följande året mina middagsbesök. Riksdagen var då börjad och Agardh vald som ett bland ombuden för Lunds stift. Agardh var en af de första middagsgäster, med hvilka jag der sammanträffade. Han hade blifvit introducerad af Berzelius. Helt fryntligt kom han till mig och talade om hvilken lärd, intelligent och älskvärd man Suchtelen var; hvilket stort och dyrbart bibliotek han samlat och hvilken storartad gästfrihet han utföfvade!

Suchtelen var född i Holland 1751 och hade erhållit en lärd och vårdad uppfostran. Berzelius omtalade, att han några år varit professor i matematik vid universitetet i Leyden, men kallades redan 1783 af Catharina den andra till öfverste vid fortifikationen i Ryssland. Flera stora fästningsarbeten och andra byggnadsföretag utfördes af honom under 1790-talet och de första åren af detta århundrade. Han egde stora diplomatiska, militära och historiska kunskaper och jag hörde honom vid olika tillfällen tala holländska, ryska, tyska och franska språken. Med svårighet kunde han uppfatta hvad som talades på svenska och sjelf försökte han sig aldrig med att svara på detta språk. Det uppgafs, att hans bibliotek innehöll öfver 70,000 band. Han hade ett stort och dyrbart myntkabinett, dyrbara målningar och den rikaste samling af autografer, som då fans i Norden. Askelöf nämnde en gång, att hans aflöning var 120,000 kronor, men den räckte aldrig till hans utgifter. Från kejsar Nicolai erhöll han alltid försträckningar, så ofta han uppgaf sig deraf vara i behof. Efter hans död 1836 hemtades på två kejsrerliga fregatter allt som fans i hans

stora hotell, och det påstods, att det var förskrifvet åt kejsaren.

Under de första år, han som diplomat var i Stockholm, rönt han mycken ovilja både inom de högre kretsarne och från den lägre befolkningen. Men efter hand förändrades detta, och under detta århundrade har ingen utländsk diplomat tillvunnit sig en så allmän aktning och kärlek som han.\* Men herrarne Bodisco, som i många år tillhörde ryska beskickningen, voro allt jemt föremål för hat, stundom äfven, de första åren, för förolämpningar.

---

\* Grefve Suchtelens egna hågkomster från sin Stockholmstid, äro, efter originalhandskrifterna i kejsarl. utrikesdepartementet i St. Petersburg, intagna i ett i dessa dagar på Albert Bonniers förlag utkommande arbete med titeln *Två krönte rivaler. Bernadottesminnen af J. P. van Suchtelen, grefve Romanzow, furst Czernicheff m. fl.*



# En lycklig äkta man.

Humoresk af Gaston Bergeret.

Öfversättning af J—y R.

---

## III.

En härlig sol sände sina lodräta strålar ned på den konstgjorda gräsplanen på gården till ransakningsfängelset Sainte-Pélagie. Midt ibland de olyckliga med magra och bleka ansikten samt ruskiga kläder, hvilka utgjorde det hufvudsakliga elementet af denna befolkning, urskilde man vid första ögonkastet två män, som tycktes förirrat sig i denna samling.

Den ene af dem var snygt klädd, och med en viss prydighet, ny från topp till tå, det var Nicolas Duport. Om man fick sätta tro till fängelsekansliets rullor, hade han förts i häkte i ett ömkligt tillstånd, endast iklädd ett par utslitna pantalonger och en gammal aflagd öfverrock, barfotad, barhufvad, utan skjorta och utan näsduk; emellertid egde han kontant 87 fr. 50 cent., som man depo-

nerat för hans räkning. Denna belägenhet hade intresserat direktören, som omedelbart derom underrättat presidentskan vid stiftelsen för fångars beklädande. Denna hade skickat ett ombud, som bekräftade att den nyanlände var absolut utblottad och att han i honom funnit en man med god uppfostran och bildning. Nicolas Duport hade öppet skildrat sin nöd och visat liflig önskan att erhålla passande kläder, särskildt rent linne, som han led grufligt af att sakna. Man hade utan dröjsmål efterkommit denna billiga önskan mot hans utan invändning gifna löfte att foga sig efter de reglementen, som föreskrefvos af sällskapen för nykterhetens befrämjande, för stäfjandet af tobakens missbruk samt för uppmuntran till det goda. Denna frikostighet hade satt honom i stånd att jämte ett tacksägelsebref till poliskommissarien återsända hans kläder, som för resten befunno sig i ett bedröfligt skick, och han såg nu riktigt välbergad ut.

Den andre mannen hade inga anspråk på samma ynnest, ty han hade kommit klädd. Hans kläder hade varit mycket eleganta, något som gaf honom ett högst miserabelt utseende, ty det fins väl ingenting fulare än en modern skjorta, då den är smutsig, lackerade stöflar, som äro nedkippade, och en fantasikostym söndertrasad. Han hette Arthur Pommier, men var ej känd under detta namn, som han under sitt lifs vexlande förhållanden utbytt mot de mera välklingande namnen Lestugières, greve de la Roque Caballieri och Polsidoff. Han var anklagad för att ha tillagnat sig åtskilliga summor utan giltiga skäl.

En sorts välvillig förtrolighet hade från första stund uppstått mellan dessa båda arresteranter, som bildade kontrast mot den hop af fyllbultar, eländiga tjuvar och habituéer på förstadsbalerna, hvilka utgjorde den hufvudsakliga beståndsdelen af fångelsens befolkning. Arthur Pommier hade, då han första dagen såg Nicolas Duport göra sitt inträde i den förut omtalade gendomliga utstyrseln, genast



vädrat upp en bekantskap värd att odla, och Nicolas Duport hade, utan att vilja gå till botten af saken, hellre närmast sig denne än de andra, af fruktan för loppor.

— Nå, sade Nicolas Duport, hur stå edra aktier?

— Jag är inte riktigt nöjd i dag. Man kommer att efterforska förbrytelser, begångna för flera år tillbaka, hvilka jag sjelf hade glömt, och mitt skuldregister växer med hvarje dag. En reform, rörande denna fråga, borde genomdrivas; man fäster inte nog afseende vid svårigheten för en anklagad att värja sig för beskyllningar, som härleda sig från ett så aflägsset datum.

— Det är sant. Det måste vara mycket svårt att återfinna vittnen för sitt rättfärdigande.

— Och sedan envisas man att kalla mig för exekutionsbetjent. Visserligen har jag varit skrifbiträde åt en sådan griphummer under sex månader, men det är tio år se'n dess. Sedan har jag alltid fört ett nobelt lif, utan att göra något, på kapplöpningar, vid badorter, på klubbar, bakom kulisserna och i boudoarerna. Men för polisen är jag alltid en f. d. griphummer. Det vittnar inte om sundt förnuft

— Det fins förvånande saker. Har ni inte sålunda sagt mig, att man bestrider er de namn ni tagit? Nåväl med mig är förhållandet omvänt; jag har inte tagit något namn och man tvingar ett på mig med våld. Det är inte minsta reson med i spelet.

Helt tvärt afvikande från ämnet, tillade Nicolas Duport med ett utseende af fullkomlig lycksalighet:

— Hvilket skönt väder!

— Ja, svarade Arthur Pommier med mindre förtjusning, det måste vara mycket vackert... ute.

— På min ära, finner jag mig inte mycket väl här.

— Det fattas fruntimmer.

— Åh nej, för tusan!

— Hvar ser ni några?

— Jag ser inga, Gud ske lof. Och det är för att slippa se sådana som jag låtit sätta mig i fängelse.

— Jag skulle inte vilja utsätta mig för att synas när-gången; men jag förstår inte riktigt...

— Åh! för all del, jag kan gerna berätta er min historia. Ni skulle inte ha något intresse af att förråda mig. Jag ber er endast att taga er till vara att ni ingenting röjer af det jag nu vill säga er. Ni är en hederlig karl...

— Den plats, på hvilken vi träffats, är er en borgen därför, svarade Arthur Pommier, bugande sig med ett cyniskt småleende.

— Jag var lycklig, jag vet inte hvad för en tarantel stack mig, men jag ville bli det i ännu högre grad. Man rådde mig att gifta mig och jag lånade öra till detta olycksbringande råd, ehuru det bort väcka mitt misstroende, emedan det kom från mina bästa vänner. Tro inte att jag vill fördöma äktenskapet i sig sjelft; man må deri se den största lycka eller ett nödvändigt ondt, så är det i alla fall en institution, som har sin rätt att finnas till. Men med hvilken försigtighet man måste styra in i den äkten-skapliga hamnen! Jag hade någon förmögenhet, ett fint namn och ett yttre, hvaraf ni nu ser återstoden, samt kunde följaktligen välja inom en ganska vidsträckt krets. Jag förkastade flera hedrande partier, emedan jag i dem alltid fann något som inte var alldeles fullkomligt. Man sade mig att jag gjorde orätt, att man inte fick vara så fordrande, att lyckan inte beror på några fel mer eller mindre, men jag ville ej tro det. Jag sträfvade efter att finna en kvinna, mot hvilken ingenting funnes att säga.

— Ah! Jag andas åter. Ni har förblifvit ungarlar.

— Nej. Jag gifte mig.

— Då har ni väl slagit af på edra pretentioner.

— Visst inte. Jag gifte mig med en fullkomlig kvinna.

— Jag förstår nu, hon var fullkomlig då ni gifte er med henne; men sedan . . .

— Ack nej då. Ni har ej gissat rätt. Hon är alltjemt lika fullkomlig och det är det som utgjort mitt lifs olycka. Allt var bra: tillräcklig förmögenhet i jernförelse med min. En oklanderlig familj. Hon, en engel! Väl uppfostrad, utan tillgjordhet i tal och skick. Insigtsfull och ändå inte pedantisk. Hemma i konsten att spela piano och — spelade inte. Icke vacker med den sorts skönhet, som är en källa till högmod för qvinnan, och till plågor för mannen, men utrustad med ett regelbundet ansigte och en ej oäfvnen figur. Hon hade, då jag gifte mig med henne, det blygsamma utseende, som anstår en ung flicka; sedan har hon antagit den säkerhet, som en hustru bör hafva utan att förlora något af sitt köns naturliga förbehållsamhet. Hon visade ingen motvilja för min person, då jag begärde hennes hand, men ej heller någon glädje, som skulle ha kunnat synas tanklös, och hon lät gifta bort sig af föräldrarna i den riktiga öfvertygelsen, att om man gifte bort henne, kunde det endast vara till hennes lycka. Dagen före bröllopet betogs jag af ångest. Mina undersökningar hade varit så omfattande, så minutiösa, så till grund och botten gående, som det någonsin var möjligt, och jag hade ingenting funnit, icke den minsta brist. Det var det som oroad mig. Jag sade för mig sjelf: »Det är allt för utmärkt, det är inte möjligt. Under detta sken af absolut fullkomlighet måste någon ohygglig last finnas dold.» Men det var redan för sent: jag kunde ej längre draga mig undan. Bröllopet egde rum och endast första tiden lefde jag i ångest. Jag väntade allt jemt att upptäcka något. Men nej. Tiden gick och jag upptäckte ingenting, emedan ingenting fans att upptäcka. Hon var verklig och hon är ännu absolut fullkomlig. Ah! ni kan ej tro, hvad detta plågat mig. En hustru som gör regelrätt, allt hvad hon gör, hvarken mer eller mindre, man måste verklig

gått igenom detta för att veta hvad det vill säga. Jag har aldrig haft skuggan af en förebråelse att ställa till henne. Hon har ej erbjudit kritiken det minsta att haka sig fast vid. Jag kom inte genast underfund dermed. Första dagarne, förstår ni, var jag utom mig af förtjusning att ha en hustru vid min sida, uteslutande upptagen af upptäckstens fröjder och mera begifven på att lyssna till hjertats oroliga slag än att studera min hustrus sinnelag. Men småningom lugnade jag mig och sedan nyhetsfebern lagt sig, fick jag ögonen öppna för att mäta vidden af min lycka. Det var då jag började iakttaga M:me d'Arville . . . Ah! Jag kom att uttala mitt namn. Glöm det, jag ber er . . . Hon tycktes hysa tillgifvenhet för mig; jag kan till och med säga, utan att skryta, att hon visade mig äktenskaplig kärlek. Men det fans alltid mellan oss något af legitimitet, som började förgifta min lycka. Andra kvinnor hafva ögonblick af öfverretning, då de tillbakastöta eller blott med motvilja emottaga betygandet af de känslor de ingifva, eller hafva utbrott af passion, som kunna falla sig olägligt, men hon har aldrig varit efterhängsen och alltid visat ett vänligt mottagande. Hon ansåg sig till och med böra visa tillfredsställelse, då jag för henne uttryckte min ömhet, och det har händt henne att hon äfven gifvit uttryck deråt, men endast då det förefallit henne, som om jag hållit mig tillbaka för att inte besvära henne. Och samma fullkomlighet vidlåde henne under alla det alldagliga lifvets bestyr: hennes toalett var i enlighet med vår ställning distingerad utan att väcka uppmärksamhet; bordet var godt och tillräckligt, bohaget i godt skick, tjänstefolket väl hållet, utgifterna noggrant fördelade i vis proportion mellan lifvets olika behof. Nå ja, det är ju så, det bör vara. Men aldrig ett undantag, aldrig en nyck, aldrig något, som icke var fullkomligt förnuftigt eller på sin plats! Till och med nöjet hade sin anvisade plats i vår tillvaro; man måste då och då gå på teatern, på konserter, på baler, lagom,

icke för mycket. Och sådan jag såg henne tillsammans med mig, sådan återfann jag henne med alla, vörnadsfullt tillgifven sin far och mor, undfallande för sina öfriga släktningar, hjertlig mot sina väninnor men med moderation såsom det anstår en hustru, som först och främst egnar sig åt sin man; försiktig i sina förbindelser med världen; barmhertig mot de olycklige utan att låta förvillia sig af den föregifna fattigdomen; välvillig men bestämd mot tjernarne. Allt detta har till slut blifvit mig alldeles outhärdligt. Jag skulle hellre ha sett henne med hundra fel, mot hvilka jag skulle ha kunnat försvara mig, än att ständigt stöta sig på denna förhatliga fullkomlighet, inför hvilken jag alltid afväpnades. Jag stridde under årtal, väntande blott på en enda svaghet å hennes sida för att falla till hennes fötter och alltjemt lefvande i hoppet på något fel, som jag skulle bli nog lycklig att få förlåta hennel! Hon har inte en enda gång afvikit från den mest absoluta regelrätthet. Jag trodde, jag skulle bli tokig.

— Min bästa herre! sade Arthur Pommier djupt rörd, i det han vänskapsfullt fattade sin medarrestants hand. Men ni skulle ha sagt henne det! Tillgifven som hon är, skulle hon ha ändrat sin karaktär för att vara er till nöjes.

— Hon har gjort det. Jag kunde inte på allvar säga henne: Du gör mig förtviflad genom din fullkomlighet; jag hade då måst kunna påpeka hvad som misshagade mig och det var mig omöjligt, ty allt hvad hon gjorde var ju fullkomligt. Men jag försökte att motsäga henne, att förmå henne göra annat än hon skulle ha gjort af sig sjelf. Jag frågade henne t. ex. hvarför hon inte dansade; då började hon dansa och jag var tvungen att hejda henne, när jag såg henne färdig att digna af trötthet. Om jag då frågade henne, hvarför hon dansat så mycket, svarade hon att det var för att göra mig till nöjes. Hvad vill ni, att jag skulle göra? Jag kunde ju inte slå henne.

— Ni har tagit sakerna väl tragiskt. Hvarför lät ni

henne inte sylta in sig i sin fullkomlighet, bäst hon ville? Ni skulle ha gått er egen väg och skapat er ett annat lif.

— Jag har gjort det. Jag har till och med uppfört mig mycket illa; men jag hade inte längre alla skrufvar i behåll: jag var vriden. Tro åtminstone inte att det var för att roa mig, det tråkade ut mig i stället. Jag hade knutit bekantskap med en ingénue vid teatern i Bordeaux, och då jag gick hemifrån för att infinna mig vid mina rendez-vous, var det ett riktigt dagsverke. Men det fins inte rum i samma hus för två fullkomligheter; emedan hon envisades att inte göra några dumheter så måste väl jag göra det. Hon kom under fund med mina snedsprång.

— Ah! den dagen måste ni ha utstått en skön scen.

— Visst inte. Hon sade mig, att jag gjort henne mycket ondt, och hon grät. Ty om hon inte hade gråtit, hade hon inte haft något hjerta, och om hon inte haft hjerta, hade hon inte varit fullkomlig. Men emedan hennes tårar gjorde mig ondt, ehuru de voro diskreta och hållna inom gränsen för hvad som var nödigt, sade jag henne att jag verkligen var brottslig, att jag ångrade det af allt mitt hjerta och då förlät hon mig med ett sorgset småleende, som innebar just hvad en hustru bör erfara i dylikt fall. Ja, jag säger er, att det är en engel!

— Oh! invände Arthur Pommier med misstrogen min, jag skulle inte vilja säga något som kunde såra er; men är ni så alldeles säker på, att icke denna fullkomlighet bara är till för att dölja något stort fel? . . .

— Hon! Gifve Gud, att så vore! Om jag hade kunnat få något att förebrå henne, vore jag räddad. Men man ser tydligt att ni inte känner henne. Hennes lif ligger i ljusa dagen; det fins inte en minut som hon ej skulle kunna stå till svars för, med bevis och vittnen till sitt stöd. Och för resten skulle jag vilja se den man, som sjelfmant skulle våga närma sig en varelse, så fullkomlig som hon.

— Och sedan?

— Sedan försökte jag att få henne att resa för att på något sätt förströ oss. Hon tycker icke om resor, men hon följde med hvart jag än ville med en resignation, som icke förnekade sig ett ögonblick, i det hon endast mötte alla vedervärdigheter med sin engalika min. Jag måste föra henne hem igen; jag skulle i stället ha dödat henne! Och sedan dess har jag rest ensam. Hon skickade och sökte mig, men stälde hvarken till skandal eller beklagade sig. Jag reste åter min väg utan att säga hvart; hon återfann mina spår, kom och förebrådde mig samt besvor mig att säga henne, hvad jag ville: hon vore färdig till hvilken uppoffring som helst. Det tror jag rasande väl! Det skulle vara ännu en förtjenst mer. — Men den här gången skall hon inte återfinna mig. Jag har iakttagit alla försigtighetsmått. Mina kläder, som kunnat tjena som igenkänningstecken för mitt signalement, ligga på Seinens botten, kvarhållna af en stor sten. Använder man än tortyr på mig, skall man inte förmå mig att säga, hvem jag är. De förbrytelser, för hvilka jag är anklagad, äro inte så allvar-samma; med några månaders fängelse skall jag vara kvitt. Jag skall riktigt njuta af denna fångenskap och begagna mig af den för att bereda mig medel att existera. Jag måste hitta på något sätt att försörja mig, det gör det samma huru, bara jag för alltid slipper återse min hustru.

— Och vi skola återfinna hvarandra, sade Arthur Pommier med en ton af djup öfvertygelse; ni kan räkna på mig.

(Slutet följer.)

## Hur man reformerar pressen, eller när prester och professorer leka publicister.

Några pennteckningar af

Scævola redivivus.

*Motto ur Aftonbladet för den 28  
jan. under G. Retzii första direktörs-  
år: »Må man snarast möjligt draga  
lejonhuden från de klena skuldrorna  
och blotta de skröpliga figurer, som  
dölja sig derunder. Och de skola blifva  
till åtlöje i stället för till fruktan.»*

När det en gång blir på allvar fråga om att skriva den svenska publicitetens historia, skall måhända den person, som besluter sig för detta i mer än ett hänseende intressanta och lärorika arbete, dela vetenskapsmännens vanliga benägenhet att rota ner sig i de förhållanden, som fått ett mera forntidsartadt dam öfver sig och därför likna vissa vinsorter, hvilka, serverade i dammiga buteljer, äro af konnässören högre skattade, och i stället mera flyktigt halka öfver de data och personer, som af en mild försyn placerats närmare forskarens egen tid. Det är ju därför kanhända att befara, att tvänne tilldragelser, som man nära på kan säga bilda epok i de senaste årens publicitet, komma att negligeras eller t. o. m. helt och hållet förbigås. Oron för den förlust, en efterverld genom en dylik försummelse skulle kunna röna, har lifligt upprört mig. Och därför har jag slutligen ansett mig, när ingen annan tyckes vilja det, böra gripa pennan. Och jag uppfyller ju endast en tacksamhets-



pligt mot vår hufvudstadspress, vid hvars läsning jag nu under en mängd år tillbragt så många oförgätliga stunder, då jag efter måttet af min ringa förmåga söker bidra till så litet som möjligt af hvad till dess historia hör går för-  
loradt.

De tvenne epokgörande tilldragelser jag afser att med denna lilla pennteckning fortplanta till en undrande efter-  
verld äro 1:o Aftonbladets öfvertagande af professor Gustaf Retzius och 2:o »Vårt Lands» utgifvande af hr Per Gustaf Torelius. Den oförgätliga dagen, då det förstnämnda inträffade, var den 1 oktober 1884, och något mer än ett år senare bereddes den troende delen af det svenska folket en motsvarande lycka; då utkom det första profnumret af »Vårt Land». Jag vågar säga, att detta är dagar, som härads-  
hövding G. B. A. Holm borde känna sig i sanning allvarligt manad att låta taga upp bland »bemärkelsedagarna» i de nordstedska almanacksupplagorna att bevaras i minnet bland alla samhällslager. Jag skulle på det nutida svenska kultur-  
livets område vilja sätta dessa tilldragelser i jembredd med t. ex. hvad Listers uppfinnande af det antiseptiska förbandet var på läkarekonstens område och helge kung Eriks kristningståg till Finland för sju, åtta sekler sedan på nordiska kyrkohistoriens. Ty det är stora andar, som bo i dessa båda herrars oansenliga kroppar, de äro tvenne reformatorer af den svenska pressen. Förgäten det aldrig, I herrar af den svenska publiciteten!

Det hade vuxit upp ogräs, sedan den pressens åker, Gustaf Retzii svärfader en gång inlagt i nytt skifte, öfvergått från mera intensivt till extensivt bruk. Blodsbandet gjorde det till en helig pligt af pietet mot den dödes maner att rensa bort detta ogräs. Herr Torelius gick der nere i Schweiz i staden Basel som underordnad lärare vid en obetydlig missionsskola. Men Herren är mäktig i de svaga, han talade till sin tjenare och sade: ståt upp, omgjorda dina länder, jag vill sätta dig öfver stora ting; i stället för att proppa dogmatik i missionärsfrön eller möda dig på en enkel »dimm», skall du bli en säningsman i den svenska pressen.

Vi minnas alla från vår bibliska historia, huru en hop obildade fiskare, som icke ens haft tillfälle läsa igenom en parlör eller gå genom en språkkurs, ändock genom den helige andes nådegåfva lärde sig ett tu tre tala perfekt med

tungomål, om hvilka de ej förut haft en aning. Nära på en lika stor nåd hafva dessa herrar »professorer» öfverskygats af. När andra behöfva årslångt uppåtsträfvande genom de olika graderna och åtskillig rutin och förstudier för att bli vuxna en ledareplats för en stor tidning, så funno dessa hos sig ett något, jag vet icke hvad, som gjorde att sådant fullkomligt var öfverflödigt. Liksom fordom Minerva sprang fram ur Jupiters hufvud som en fullfjädrad qvinna, trädde nu hösten 1884 direkt fram ur studiekammarens lugn från dess hufvudskallar och dess histologiska preparat den frejdade vetenskapsmannen och ett år senare kom den andre, och då hade vi tvänne i hvar sin genre för visso unika tidningsredaktörer, hvartill väl icke Sverige, icke Norden, ja måhända icke hela kulturverlden hittills skådat eller någon sin får skåda maken.

Äfven den starkaste känner ibland missmodets dimma sänka sig ned öfver själen, och understundom vändas äfven en tidningsredaktörs tankar »ovilkorligt och omedvetet mot framtidens stora, dunkelt, för att ej säga dystert hägrande spörsmål», till hvilkas lösning en och annan »Jars Johan» skall med sin penna bidra. »Inför det stora kommande okända blir man allvarligt stämd, liksom inför det förlutna, inför 'dödens majestät'.» Då är det godt att ha något eller någon, som försätter vederbörande »i gladare situationer». Den förre eger då dels tryckta panegyriker öfver svärfadern, dels en förkropppligad sådan, en valkyria, som aldrig viker ifrån hans sida i stridstumult eller uppsägningsgurgel och som, för så vida icke den s. k. lagen för den latent äftligheten gör sig gällande, bör utgöra en riktig mimersbrunn, der publicistisk visdom kan hemtas. Den senare eger sin prestalära, sina 9 å 10 tusen kr. om året och sitt 5-årskontrakt.

\* \* \*

Men, skall det måhända sägas, en sammanställning af dessa båda personer är ju af flere skäl icke på sin plats, de representera ju tvänne diametralt motsatta åskådningar. En naturvetenskapsman, teoretisk materialist, ateist och kätare och en »kristen» kunna icke rymmas ens under Dagens Krönikas rymliga och gästvänliga tak. Kan så tyckas, men varen lugna. »Den rätta tidpunkten» har nämligen ännu

icke kommit för professor Retzius att »söka verka för samvetsfrihetens heliga sak», utan ännu träder han upp för konfirmation och nattvardsgång. Men han rustar sig väldeliga — med referat ur seminariipedagogers katekesluntor och frireligiösa jeremiader deröfver att tänkande personer ibland få falla på knä för att taga mot välsignelse af en individ, som de inte hysa vördnad för och om hvilken de ej veta, huruvida han fått från Gud såsom patronus mottaga vederbörlig kallelse och bemyndigande. Intill den timmen slår, är klyftan ganska lätt att öfverstiga, och åtskilliga anknytningspunkter göra att tanken ofrivilligt hoppar af och an mellan dessa båda stallbröder i publicitetens nydaning.

Och de torde ock känna sig sjelfva befryndade. Medan den ene hos den andre upptäcker »skört af prestrockar», blir den senare glad att hos den förre äfven se skört, fastän af feminina dräfter, och är på samma gång nog finkänslig att ej vilja ingå på någon undersökning om hvilka »skört» bäst försvara sin plats i en tidningsredaktion. Men dervid glömmet dock samme part, att det fins vissa, om ock mindre bildade, mindre kyska, traditioner som tala för motparten. Jag vet ej, huru många sidor hr Torelius ännu dragit igenom af Sveriges rikets grundlagar, men redan förra året kunde liten »Lars Johan» gifva de tvenne gamla riksdagsmännen E. G. Boström och Abraham Rundbäck en välbehöflig repetitionskurs i regeringsformen på deras mödosamma stråt till statsrådstaburetten. Men kort efter föll samme synnerligen ovanligt lofvande, kunskapsrike och framför alt så humoristiske unge politiker, hvilken var så hemma-stadd på riksdagsläktaren, ett offer för förgiftad Dagblads-mat, som blifvit undanställd oförsigtigt och som han råkade snaska i sig. Den djupa sorgen kom äfven föräldrahamorn att för en längre tid gå i sin och vållade en och annan distraktion i afseende å t. ex. riksdagsordning och politiska saker, som hade ett oförnekligt syskontycke med Vårt Lands mirakulösa upptäckt af tillfälliga riksdagsutskott. Men som Aftonbladet har stjernhimmeln till sin disposition, tog det sig i alla fall riktigt fint ut att der nyligen t. ex. få läsa, huru lagutskottet *beslutit* skrivelser till kgl. maj:t i vissa lagfrågor, och i höstas, huru valen till riksdagens andra kammare *började*, då det i sjelfva verket gälde ett af de allra sista fyllnadsvälen.

Äldre syskon bruka anses ega vissa företrädesrättigheter, jag tror mig därför skyldig att i det följande mera uppvakta

Aftonbladet än Vårt Land. Denna pligt kännes ock i viss mån angenämare, då Aftonbladet såsom »salongsliberal» eger ett visst poleradt och värdadt yttre skick, hvilket Vårt Land, af prestanturen temligen »salonsunfäbig», ännu ej hunnit förvärfva. Varen dock lugna: för den verkliche professorn, för den (kroppsligen) lille Gustaf skall jag ingalunda förgäta qvasi-professorn, den större Per Gustaf. Men det är ock att märka, att den föres tidning under sitt längre lif hunnit förskaffa sig hvarjehanda smått och godt som den senare avisan saknar. Aftonbladet har ju t. ex. sina *stjornor*.

Man kan om dessa stjornor i sanning säga precis det-samma som »en högt aktad medlem i samhället» förra året med anledning af den Siljeströmska motionen om prinsars frihet att giftas fick säga i A. B. om Margareta Leijonhufvud m. fl. konungagemåler af inhemsk, icke furstlig börd. Han sade att de alla lyst såsom strålande fixstjornor inom svenska konungaborgen och utgjort värdiga exempel. Så har det i sanning också varit med dessa stjornor i Aftonbladsborgen. Ja, det är endast den ondes anfäktelse, som återför i mitt minne de bekanta illojala verserna om stjornorna, hvarmed furstarna bruka smycka så många idioter och tokar, och skälet, »det vet Gud sjelf i himlen ej». Nej detta stjornsystem tillämpas med fullt ut samma »moderation, förståndiga och besinningsfulla sinne, som», enligt Aftonbladets auktoritet\* »utgör det mest frappanta draget i

\* Liksom goodtemplarorden är delad i hickmaniter och maliniter, af hvilka båda grenar den ena säges representera de mera frisinnade idéerna, den andra motsatsen, har den svenska »qvinnorörelsen», åtminstone här i hufvudstaden, fördelat sig i tvänne representativa strömningar. I spetsen för den mera samhällsbevarande går »Fredrika-Bremerförbundet», der chefsfruntimret är friherrinnan Adlersparre, Dagny heter dess snillrika organ och d:r Carl Nyström, fastighetsegareföreningens ordförande och högerns »Berndt Lundqvist» eller »Hjertstedt», tjenstgör såsom dess manliga faktotum. Motparten är »Föreningen för gift qvinnas eganderätt», som från i fjol utvidgat sin verksamhetskrets och för att fördunkla den förra föreningen äfven gör i andra sociala och allmänna frågor. Dess ljufveliga språkrör skall väl Aftonbladet anses vara och själen eller kanske snarare »oron» i densamma äro väl tvänne af L. Hiertas qvinliga arfvingar. Såsom amanuenser fungera deras män och derjemte några andra herrar, hvilka äro nog kloka att inse fördelen af att ha fruntimren för sig. I fjol höstas skedde der ock ett slags palatsrevolution, hvarigenom det Hiertska inflytandet blef nästan allenaherskande. Skilnaden mellan dessa förenings tendenser är dock på det hela tämligen obetydlig och föreningarna te sig i mångt och mycket såsom nära på tillkomna för att några »öfverklassfruntimmer» skola ha något att springa och prata bort

vårt lands af qvinnorna sjelfva ledda 'qvinnorörelse'. Vi veta från naturvetenskaperna, huru lätt arterna öfvergå i hvarandra och därför icke kunna fullt exakt definieras. Det är ungefär på samma sätt med dessa Aftonbladets stjernnotiser, det finnes många hybriditeter deribland, men i hufvudsak torde man kunna särskilja tre arter. Den ena omfattar de notiser, der Aftonbladet meddelar någon faktisk uppgift och vill ha slanten till notisskaffaren ersatt genom den annonsreklam, som ligger i en citering i en annan tidning; härom är ju ingenting att säga under förutsättning af ett noggrant iakttagande af samma skyldighet tillbaka. Vid andra notiser tyckes den lilla älskliga Aftonbladstjernen utmärka en genomgången lutt-ringsprocess. Liksom lump- och trämassa kunna, om de behandlas på vederbörligt sätt, afkläda sig sin förra osköna skepnad och framträda såsom rent och snyggt papper, kastar en uppgift, hemtad t. ex. ur en annons eller en annan tidning, sedan den fått frotera sig mot A. B:s notisredaktör, bort sin förra skrud och framträder i en förnyad och förskönad gestalt. Jag vet inte, om till denna kategori böra räknas t. ex. telegram, som Aftonbladet, i likhet med de flesta andra hufvudstadstidningar, brukar få genom Svenska telegrambyrån, men som A. B. låter genomgå någon behandling, hvars spår dock äro t. o. m. mikroskopiskt omärkbara, och sedan frankt och gladt förkunnar hafva blifvit telegraferade *direkt* till Aftonbladet och i följd hvaraf de ofta behängas med en stjerna. Likaså vet jag inte precis hvart man skall föra t. ex. stjernnotisen för några dagar sedan om förlofningen mellan ett par af de så glorifierade Kongolöjtnanterna och en tidningsredaktörs döttrar. Kanske dock dessa exempel bilda öfvergång till den tredje arten af notiser, der den specifikt och oefterhärmligt aftonbladiska bouqueten sprider sina ljufvaste vällukter. Jag menar sådana notiser, i fråga om hvilka Aftonbladet verk-

tiden med. Vore inte den inbördes fruntimmersafundsjukan så stor och hvar en af dem ville ha sin lilla gryta att koka med, skulle naturligtvis en förening mellan dessa qvinnorörelsens goodtemplarordnar lätt genomföras, men det dröjer väl. Man kan ju möjligen tycka det besynnerligt, att prof. Retzius på detta sätt i sin tidning för den 12 mars i år låter gifva sin hustru, sig sjelf och sina släktingar och vänner ett dylikt vitsord. Men det gamla ordstäfvet om att eget beröm luktar illa gäller aldrig för A. B. under det nya systemet. När andra ej vilja berömma det, får det väl göra det sjelft, och när dr Linck kan i Vikingen berömma sin egen politiska brochyr, kan väl professor Retzius i A. B. få prisa sin egen hustrus verk.

ligen har alt skäl att liksom draken rufva öfver skatten, och skatten det kan vara svenskan och djupsinnigheten i hela uppsatsen eller en spirituel rubrik, en elegant tournüre af frasen eller en sammanfattning, som på ett träffande sätt återger stämningen eller kärnpunkten i någon spaltlång artikel. Jag beklagar, att jag icke förrän relativt sent fick ögonen upp för all den inre rikedom af snille och smak och (omedveten) humor, som ligger dold i en hel del af dessa stjernnotiser. Men sedan dess så, liksom Moses med sin staf kallade fram vederqvickande källsprång ur hårda klippan, uppfriskas nästan dagligen min själ af denna notisafdelning, som fordorm föreföll mig visserligen vidlyftigare och färskare än andra tidningars, men betydligt torrare, tråkigare och dåligare skrifven. Jag plockar numera upp begärligt af denna aftonbladiska notismana. Följen I mitt exempel, så skall A. B. snart göra den glada upptäckten att det fins annat än Göteborgsdårar och tullfrågor som kan visa sig lyckobringande för upplagens storlek, och dess pojkkyttingar, på hvilka man om qvällarna nästan bokstafigen snafvar, skola då icke längre behöfva realisera restupplagan för 3—4 öre pr exemplar. Och en stor upplaga, likgiltigt af hvilka anledningar, skall tvefvelsutan vara en vederqvickande balsam för motigheterna på publicistbanan och bra mycket mer tilltala professor Retzii fåfänga som »redaktionsdirektör», än andra priset i Svenska akademien visade sig mäktiga uppfylla hans skaldepretentioner.

Jag har visserligen icke företagit något egentligt urval bland dessa stjernnotiser, och därför hvila kanske de bästa, likasom ouppfiskade äkta perlor på hafvets botten, ännu qvar djupt ned i det glömskans haf, som bildas af tidningsspalterna i A. B. I afseende på svenskan erinrar jag mig bland andra en notis i somras om en tysk prinsessa som kom hit på besök. Man behöfde verkligen vara utrustad med stor mun och god mat-smältning för att få ner den, ty utom andra märkvärdigheter bestod den af *en enda* punkt på minst 20 rader. Ur rubriksynpunkt ansågs t. ex. »sjuttiåring på scenen» vara ett så väl funnet uttryck för att tillkännagifva att Norrby den 7 dec. förra året fylde 70 år och då skulle spela på teatern, och därför fick den en stjerna. Ibland tjenstgör stjernan som ett slags ideelt nödmynt för att förebygga framställandet af några pretentioner på löneförhöjning från en och annan af de smågossar, som, i liffig omsättning, under ledning af professor Gustaf Retzius och redaktionssekreteraren Anders Jeur-

ling uppfostras till »publicister». Det kletas då dit en stjärna framför deras referat, sammandragningar af officiella, hvarje tidning tillställda handlingar; ja understundom t. o. m. framför deras betygsättningar af prestationerna på en och annan af sekundteatrarna, som råkat gifvas dessa till pris.

Dessa quasirecensioner ega troligen det företrädet framför de af tidningens framstående teater- och musikgranskare skrifna, att de rätt mycket påminna om den konstförståndiga nivå, der tidningens »chefer» befinna sig, men mera härom längre fram.

Äfven med alt erkännande att de tvänne stjernnotiser, hvilka under senaste månader förekommo om storleken af Aftonbladets senlaga, samt en tredje om »den tragiska upplösningen af Göteborgsdramat» och en fjerde om tidningens nya feuilleton äro affattade i en nästan oupphinneligt och oeffterlikneligt individuel stil och således gjort sig väl. förtjenta af sitt signifikativa märke, hade det måhända burit vittne om en viss storslagen generositet att icke uppställa något hinder af hvad slag det vara må för att äfven andra tidningars läsare skulle få njuta af t. ex. sambandet mellan dären Vetterlind och Aftonbladet och dess läsare.

Måhända skall en och annan läsare erinra, att hur in-tressanta observationer studiet af Aftonbladets notisafdelning än kan gifva anledning till, höra de föga i hop med en karakteristisk af samma tidnings redaktionsdirektörs publicistiska verksamhet, då han ej sjelf redigerar samma afdelning. Jag vill då å min sida påminna derom, dels att denna afdelning naturligtvis som alla andra afdelningar kan fröjda sig åt, att samma allseende, bestämda och skarpa öga omsorgsfullt vakar deröfver, och dels att han äfven, om ock kanske blott en kortare period, sjelf satt handen till plogen och styrt den i dess gång öfver notiså kern. I fråga om andra tidningar gäller måhända den gamla regeln om att de djupa leden vinna segern, men ej så här, ty det fins väl knappast någon annan tidning, som eger en »redaktionsdirektör» och dertill en så talangfull, mångsidig och mångfrestande, hvilken när det erfordras lika ledigt rycker in på hvad område som helst af tidningen och icke blott kan ogilla och kritisera, utan sjelf i handling visa hur det bör vara. »Stora andar ge sin form åt tiden» och Gustaf Retzii tidning bär Gustaf Retzii drag jemväl. Och en utmärkt ledare skapar i regeln äfven utmärkta underordnade. Politik, konst, teater, literatur, humor och så-

tir, sedlighet, samvetsfrågor, ja, allt beherskar han i lika grad. Man kan därför också väl förstå att han med obestridd framgång återvunnit plats i hufvudstadens tidningsaristokrati, Aftonbladet en gång såsom »den erkändt förste» innehade, och det är naturligtvis endast ett försök att maskera sin fruktan och sin afundsjuka, när redaktörerna för de öfriga äldre dagliga hufvudstadstidningarna vid tal om prof. R. såsom publicist försmädligt draga på smilbandet eller höja på skulderna. Innerst i sin själ äro de rädda för honom, men för att narra sig och andra låtsas de finna honom löjlig som publicist; icke duperas någon människa deraf.

Det kan ju visserligen måhända icke förnekas att han en och annan gång som polemiker icke varit fullt dräpande. Men det har då tvefvelsutän varit en konflikt mellan hans ädla, högsinnade hjerta och humanitetskänsla å ena sidan och hans pligt att gripa straffande in, som vållat att armen slappats, i följd hvaraf motståndarens sår på sin höjd endast blifvit ett ofarligt skrubbsår eller vapnet slintit ur handen och den ädle kämpen skadat sig värst själf. Men obestriddigt är, att han är en modig man, och med endast en »ansvaring» till sköld kastar han sig oförfäradt in i striden med hvem det vara må. När han den 1 oktober 1884 började på med »utrensning ur vår svenska press af en hel del ogräs», som der innästlat sig, var det inga småsaker han tog för sig. Det stannade tydligen icke med en hop brännässlor, hvilka som vi veta kunna vara kitsliga nog att handskas med. Han kom äfven att röra i »ett ormbö». Men han tappade därför icke modet, icke ens när hans »politiska motståndare understundom funno tillståndigt att i sina framställningar följa skandalpressens föredöme i ohöfligheter». Och han har icke uträttat så litet: han har klubbat till marken hr Winter-Hjelm och hr A. O. Wallenberg, knäckt Vikingen och Svenska Dagbladet samt ryckt masken af de »moderata». Men hans förnämsta befrift i den vägen var alltid när han tog hand om Stockholms Dagblad. Med en sann professorlig *esprit du corps* har han nämligen i synnerhet lagt sig vinn derom, att inga »anskjutande vårskott af pressens ogräs» skulle få växa till i denna af en annan professor redigerade tidning. Detta är ju synnerligen snällt och vänligt af professor Retzius att i detta hänseende komma sin kollega till hjälp, då denne, hvilken långt före professor R. egnat sig åt tidningsmannayrket, därför icke med lika oförvillad blick och finkänsligt samvete



kan vaka öfver att hans tidning i detta hänseende bevarar sin jungfrulighet. Och prof. R. ger Dagbladet många nyttiga lärdomar. Det skall akta sig för att referera tendensiöst, snedvridet och vilseledande, liksom att slingra sig från sanningen och försvara sig med gemena och insidiösa personliga angrepp.\* Då Aftonbladet alltid uppträder så lugnt, städat och besinningsfullt i form samt alltid iakttager en nästan ängslig korrekthet i anförande af äfven de obetydligaste faktiska biomständigheter — jfr. speciellt i detta sista hänseende dess och Dagbladets polemik rörande den Fischerska frågan —, är det väl få tidningar, som äro mera vederhäftiga att uppträda som mentor och taga på sig den förörrättade oskuldens miner. Också erkännes det allmänt.

Särskildt måste prof. R:s ord vara synnerligen förkrossande, då han t. ex. i sistnämnda polemik blottade, huru St. Dagblad, då det kom i trångmål, ej längre vidhöll sin egenskap af tidning i den mening som man i vårt land är van att fatta ett *sjelfständigt* organ, utan kröp bakom en annan oåtkomlig rygg. (Hm!). Och om möjligt ännu mer förkrossande ljödo orden, när samme prof. R. under ofvan-nämnda valstrid lämpligen educerade den andra professorn om en tidnings skyldigheter mot en medarbetare (hm! hm!). Att med missnöje se huru de mindre fördelaktigt aflönade medarbetarne använda sina lediga stunder till bidrag till andra icke konkurrerande tidningar ligger uppenbarligen i en hufvudredaktörs fria skön, men deremot är det taktlöst och »publicistiskt» att motarbete, att en drygt aflönad sous-chef splittrar sina krafter mellan tidningens och riksdagens arbete.

För att emellertid icke Dagbladet skulle hänga läpp alt-för mycket efter tuktomästarens stränga förmaningar, öfvervann R. sin obenägenhet för dans och musik och arrangerade musik till ett litet danslag för Dagbladet. Han kände sig lika qvick och pigg som Beaumarchais' Figaro och åtog sig godhetsfullt att ackompanjera på cittra, så att Dagbladet kunde få sig ett »pas de trois» med sina intima vänner, Vikingen och Svenska Dagbladet. (Jfr A. B. för mars 1886).

Skämttidningarnas illustratörer måtte icke hafva förstånd att leta efter ämnen i Aftonbladets ledare eller politiska

\* Det var för ett sådant, som lilla Lars Johan — se ofvan — under valstriden mellan Ernst Beckman och Ekgren föll ett offer i blomman af sin ungdom.

artiklar, ty eljest borde väl icke ett så tacksamt ämne till en politisk karrikatyr hafva fått ligga obegagnadt. Ty tänk: prof. R. i Figarokostym hafva spelade på cittra samt professor Montan dansande med dr Linck och redaktör Jäderin, medan hr Ernst Beckman toiletterad som Susana står och ser på. Det borde icke hafva tagit sig illa ut.

Nu senast har Aftonbladet gifvit licentiaten Knut Wicksell en liten välbehöflig admonition att med mera höfviskhet yttra sig om »den allvarliga pressen». Det är ock i sanning upprörande, att en sådan der fri literatör tar sig för att kritisera eller skämta med sättet, hvarpå samma allvarliga press behagar bruka sin heligaste och oförytterligaste, och med uppenbar förkärlek ofta använda, rättighet: att tåga. En stor tidnings ledare är gemenligen utrustad med förmågan att se icke blott hvad som försiggår för ögonblicket, utan ock hvad som kommer att hända, och när därför hr Wicksell tillkännagaf sin afsigt att under denna vinter hålla föredrag öfver åtskilliga sociala ämnen, så var A. B:s redaktionsdirektör genast på det klara med att talaren endast skulle komma fram med vansinnigheter, som icke voro förtjenta af annat än att blifva ignorerade af hela den allvarliga pressen. För öfrigt kunde det väl aldrig komma i fråga, att en tidning, som af undseende för sina dygdesensibla läsare och läsarinor — en tidningsredaktör har verkligen skyldighet äfven mot dessa — konsekvent förbigår federationens verksamhet, hvori ändock åtskilliga af Aftonbladschefernas närmare bekanta utgöra själen, skulle i detta fall anse sig skyldig visa hr Wicksell eller den del af publiken, som har nog dålig smak att intrassera sig för hans föreläsningar, någon uppmärksamhet. Och det är i sanning taktlöst af hr W. att förlikna våra hufvudstadsredaktörer med en Fabius Cunctator eller riddaren af den sorglustiga skepnaden. Dessa liknelser voro verkligen i hög grad malplacerade, det vet en hvar som känner till hufvudstadspressen, och framför alt måste de, såsom icke egande den minsta tillämplighet, kännas i högsta grad förolämpande för den manhaftige och talangfulle publicistiske riddare *sans peur et sans reproche*, jag nu är nog lycklig att befatta mig med. Han hade för öfrigt gått så långt i välvilja mot hr W., att han särskildt vid den sista föreläsningen om ett ämne, som han trodde kanske bli af ett visst intresse för i synnerhet Aftonbladets talrika medicinska läsekretsar, lätit sin tidning representeras af en person, som

mer än de flesta, hvilka befatta sig med tidningsverksamhet, eger den oskattbara förmågan att riktigt kristallklart, redigt och koncist återgifva sjelfva kärnpunkten i ett tal eller en artikel etc. Och efter den dom, som Aftonbladet på grund af samma persons rapport fält öfver hr Wicksells tankeskärpa och föredrag, bör han verkligen låta bli att klappa på uppmärksamhetens dörr, utan gå hem och lägga sig. Han kan ju öfverge nationalekonomerna och i stället studera senaste årgångar af Aftonbladet.

På detta ställe kan måhända parentetiskt inskjutas följande värderika guldkorn ur Aftonbladet för den 11 nov. 1884, då det utgör ett ytterligare och från ett annat område hemtadt bevis på A. B:s lycka och styrka att ega en sådan person med denna afundsvärda förmåga att finna »det långa talets korta mening». Det är ur en liten notis om den då nyss utkomna »Vildanden» och citatet lyder: »Problemet, som här (i Vildanden) väckes, rör sig om pligten att inom hvarje äktenskap bringa »sanning» i dagen, att *uppdaga makarnes förflutna lif*. Jag har tillåtit mig kursivera de sista, de egentligen »förlösande orden».

Innan jag lemnar detta kapitel om hr Wicksell, bör måhända, dock mest för fullständighetens skull, erinras derom, att det var naturligtvis vida viktigare att A. B:s läsare fingo fullständiga referat öfver kandidat C. v. Bergens spiritistiska och teosofiska föreläsningar, hvilka behandla frågor som speciellt intressera en hel mängd af våra bildade qvinnor. Dessutom ligger det något annat bakom. Naturligtvis tror icke prof. R. en smula på det spiritistiska humbugsmakeri, som nu hr von Bergen synes göra sig en tolk för, och när »den rätta tidpunkten» kommer, är R. ock naturligtvis beredd att afslöja och slå humbugen till jorden. För att insöfva fienden riktigt i säkerhet angrep han icke — åtminstone icke nämnvärdt — Slade, när han var här i fjol, och för att riktigt få hr v. Bergen fast, lät han honom sjelf i A. B. referera åtskilliga af sina egna föreläsningar och när han tröttnade tog en troende vonbergian vid. Härigenom har R. i förväg utdrifvit fienden ur den skyddande betäckning, som oriktiga referat eljest kunnat bereda honom. Detta tillvägagående vittnar om en fin strategisk blick hos hr professorn.

Jag stod just i begrepp att på fullt allvar fördjupa mig in i hufvudpartiet af den Retzianska-Torelianska lustgården och hade redan med blicken orienterat mig så pass, att jag

såg hvar det skulle vara mest vederqvickande att vandra. Då i detsamma närmar sig, jag hade så när sagt, engeln Gabriel med det lågande svärdet. Nej, det var Dagens Krönikas redaktör med sin pincenez, och han tillkännagaf, att det var så långt lidet att för denna gång måste gränsen till paradiset stängas. Jag ville propa mig till förlängning, sökte så bevekande som möjligt orda om, att de paradisfrukter, som voro kvar, kanske icke kunde hålla sig så länge som till nästa månad. T. o. m. ett ämne på samma gång så lärorikt och rikt på pikanta öfverraskningar som de båda herrarnes politiska, konstkritiska och publicistuppfostrande förmåga kunde begravas under det af valstriden upprörda mjöldammet. När inte detta hjälpte, vädjade jag till honom som familjefader och medborgare, om han kunde taga på sitt ansvar att låta hrr Personne och Bergman umbära det kraftiga understöd, som måste ligga äfven i en aldrig så kortfattad redogörelse för hvad tvenne sådana sedlighetsvittnen som hrr Torelius och Retzius i sina tidningar verkat för skyddande af skolungdomen mot den nyare, så destruktiva litteraturens osunda verkningar.

Men inte ens ett så kraftigt skäl kunde suspendera stängningspåbudet. Jag fick lära mig resignationens svåra konst och gifva mig till tåls med mina ljufva minnen och framtidsförhoppningar om ett snart, ett längre återseende. Jag kastade en djupt trånande afskedsblick till lustgårdens ännu obesökta nejder och mina läppar mumlade något ur Jean de Nivelles hyllningssång till den lärde hr Torelius och »trasten» djupt i skog, då det stacks i min hand ett papper. Derå stod en vers, som jag genast fann lämplig till utgångspsalmsalm. Versen hade ursprungligen ingått i den af min europeiskt ryktbare namne Scævola den andre diktade högstämde hyllningssången till Svenska akademien och skulle der följt omedelbart efter versen öfver en annan frejdad Aftonbladsredaktör. Då författaren emellertid icke hade säker kännedom om professor R:s känslor i fråga om akademien och huruvida han kände sig generad eller liksom skalden Tammelin djupt lycklig att komma med i det akademiska sällskapet, uteslöts af verklig finkänslighet versen vid sångens tryckning. Det vore emellertid en förlust att för alltid undanhålla föremålet och allmänheten denna hyllning och för det vackra ändamålet skull har förf. godhetsfullt ställt den till mitt förfogande. Den lyder som följer:

»Jag sjöng hans\* drapa, Retzius kan sjunga  
 Långt bättre hvad han Aftonbladet var,  
 Ty oväld bor på efterträdarns tunga,  
 Han som Lars Johans mantel axlat har.  
 Han stod emellan tvenne sångartider  
 Som begges varning, ingenderas stöd,  
 Men frun och Jeurling kämpade hans strider,  
 Till dess professorn ledsnade omsider  
 Och ändtligt lät sin gamle svärfar vara död.»

\* Gödeckes.

## Mellan drabbningarna.

Några tullpolitiska ögonblicksfotografier.

Om jag ock denna gång blir skyldig beviset, åtminstone i en något fullständigare form, så är det väl temligen erkänt och faktiskt, att vi här i Sverige, så snart det blir fråga om det politiska lifvets kraf och sedvänjor, i mångt och mycket ännu befinna oss på naivitetsens outvecklade, primitiva ståndpunkt. Jag behöfver endast i förbigående exempelvis erinra om den löjliga och inskränkta förnämthet och tröghet, som vålla, att den offentliga kandidaturen hittills, med vissa få undantag, i regeln begagnats endast af några lika omöjliga som sjelföfverskattande subjekter, och som fördröja uppkomsten af något motsvarande till den lifliga vevselverkan, som utomlands råder mellan valmännen och deras mandatärer, från premierministern och den mäktige partichefen ned till den jemförelsevis obskyre parlamentsledamoten, både före och under parlamentssessionen. Och ehuru väl det torde vara att hoppas, att vädjandet till nationen genom Andra Kammarens upplösning skall förmå åtskilliga valberättigade att söka komma till något klarare insigt af den verkliga innebörden af den politiska handling, som benämnes riksdagsmannaval, och handla i öfverensstämmelse derefter, skall dock förmodligen äfven vid detta extraordinära tillfälle flerstädes träda fram så mycket af den gamla slentrianen, och så många saken i fråga ej det ringaste vidkommande omständigheter och hänsyn visa sig bestämmande, att man deraf vinner en ny be-

kräftelse på satsen, att såväl i svenska folkets som den enskilde representantens politiska uppfostran åtskilliga luckor ännu behöfva fyllas. Man borde dock måhända denna gång kunna slippa undan det föga tilltalande skådespelet, att personer, som valts på ett gifvet program, sedan befinnas icke förstå eller bry sig om hvad de derigenom förbundit sig till och att representanter helt egenvilligt utan verklig och allvarlig motivering begagna sig af sin ställning för att gå med på åtgärder, som lända deras kommittenter till sjelfklar och obestridlig skada, såsom fallet nu är med rågtullen. Dessa representanters pligt hade i sådant fall varit att sjelfvilligt ihågkomma Gambettas bevingade uttryck: *se soumettre ou se demettre*.

Det länder icke hufvudstadens valmäns skarpblick till någon synnerlig heder, att äfven de vid senaste allmänna val fastnat för ett ombud, som hör till den kategori af representanter som antingen icke begripa eller icke bry sig om att hålla hvad de förbundit sig till inför sina valmän. Jag menar, som man lätt kan gissa, »Spurven i Tranedands», grosshandlaren *Vilh. Carlson*. Man bör väl kunna hoppas att valmännen skola reparera sitt misstag och låta denne tvifvelsutän mycket driftige affärsman hädanefter slippa splittra sina krafter på en uppgift, som han uppenbarligen i intet hänseende eger fallenhet för.

Jag har icke tillfälle att gå tillbaka så långt i tiden och efterforska hvad som gaf anledning till att hr Vilh. Carlson redan vid 1881 års val kom upp på de liberales lista. Måhända var hans kandidatur då något temligen omornadt försök af de s. k. frireligiösa att göra politik på egen hand. Slumpen att han då kom med på listan och fick ett relativt stort antal röster visade sig emellertid fördelaktig för honom, och hösten 1884 befans han vara ett både lämpligt och behöfligt riksdagsmannämne, sedan han dessförinnan förklarat sig ingå på det uppställda »liberala programmet», ehuru han sade sig önska

dess förverkligande med moderation. Det kan vara temligen onödigt att efterse, huru pass han i sitt riksdagsmannaarbete sökt verka för programmets öfriga punkter. Totalintrycket är väl fullt stadgadt och jag har redan tolkat det. Men om programmets måhända viktigaste punkt vill jag här erinra, då den står i intimt samband med, den politiska fråga, som nu fyller de flestas sinnen. 1884 förband sig hr Carlson uttryckligen att såsom riksdagsman arbeta för »en rättvis fördelning af skattebördorna i syfte att småningom afskaffa de indirekta skatterna, hvilka mest tynga på de fattigare klasserna.» Och sedan har han inte bättre förstånd eller vilja än att gå och rösta för rågtull. Och väl att märka, han gör detta egentligen för att få industritullar, d. v. s. med andra ord för att tillgodose sina speciella intressen eller af egoistiska 'motiv.

Men dervid har han icke heller förstått konsten att med vackra ord narra både sig och andra, ty hans resonemang och tankegång ha verkligen varit af temligen enkel beskaffenhet. 1885 års riksdag ansåg han alla råvaror böra vara fria från tull och stälde de ifrågavarande jordbruksprodukterna lika med andra råvaror. Hans kläm blef hans tro, »att man icke gagnar hvad man tror sig gagna, om man åsätter tull på spanmål, majs eller fläsk, utan att man tvärtom gör skada». Kom så 1886 års riksdag, då vardt det något annat ljud. Nu uppträder han med rätt mycken pretention och anser sig i debattens senaste timme berättigad till uppmärksamhet för sitt något öfverlägset hållna föredrag, som skall vara djupsinnigt och utredande; men är i stället oklart, osammanhängande och föga djupgående. Då är inte spanmålstullen längre skadlig, utan den förklaras å ena sidan fullkomligt betydelselös och å den andra för ett halft steg, om ens det. I hvilken riktning säger han icke, men det skall väl vara i den rätta riktningen. Betydelselös är den, ty å ena sidan förklaras, att de som hoppas något af tullen äro sangviniska, och å den andra sidan



ha de som frukta för den s. k. svälttullen lika liten anledning till farhåga. I samna föredrag sätter han emellertid en viss lit till differentialsystemet och tycker sig därför kunna vänta, men i sitt svar på en indirekt interpellation i en hufvudstadstidning förklarade han sig ändå skola ha röstat för spanmålstullen; om dermed varit förbundet något förslag om industritullar. Från i år är att märka, att han instämde i hr *A. P. Danielsons* af direkt hot mot stadsrepresentanterna i allmänhet och särskildt mot Stockholms speciellt starkt mättade anförande. Detta är ett drag, som just icke vittnar så synnerligen fördelaktigt om hans smak och takt. Och omdömet står fast trots hans sedermera troligen efter påstötning gjorda försök att ursäktta och bortförklara sitt tillvägäende med att det endast var slutfraserna ej motiveringen i hr Danielsons anförande, som han genom sitt instämmande ville förklara sig gilla. Af hvad jag redan nämt, framgår väl temligen oförtydligt, att det icke alltid är så mycket bevändt med stadgan och konsekvensen i hans politik; än är det si, än så. Och hans beredvillighet att nu gå med på spanmålstull i hopp om industritullar, hvilka senare ju i alla händelser ej kunna i någon större mån ifrågakomma förrän om 5 år, måste vara än mer egnad att väcka förvåning, då man erinrar sig det misstroende han i en annan fråga vid 1886 års riksdag gaf luft åt i afseende på landtmannamajoritetens goda vilja att hägna industrien. Då finner han, att »om blott landtbruket blir tillgodosedt, så låter man alla öfriga intressen fara all verldens väg».

Det var en tid, då det bland »intelligensen» och dess organ var särdeles vanligt att förhäfva sig öfver de egentliga landtmännens oerfarenhet och omöjlighet i politiska ting; och det var ingalunda sällsynt, att dessa blefvo be-tecknade såsom på det hela taget intet annat än okunniga voteringsmaskiner, som blindt lystrade till en och annan knipslug bondeledare. I tider sådana som dessa, då t. o. m.

en sådan tidning som Dagligt Allehanda icke har mer aktning för sina egna antecedentier än att den nu bjuder på grundskatteafskrifning eller — hvilket är troligare och då förfaller ju motsägelsen — icke är mer kräsen i valet af bundsförvandter och medel, än att den tror att ett dylikt ingalunda allvarligt menadt löfte är någonting att draga folk om mun med — i dessa tider tystnar naturligtvis alt dylikt tal och bondekurtis är förtjenstfull. Men den, som oberörd af alla partihänsyn söker bilda sig en föreställning om hur det verkligen förhåller sig med nyss antydda herremanna och stadsboöfverlägsenhet öfver landtmännen, kommer lätt på jemförelser, som icke alltid utfalla till de förras fördel, utan bekräfta S. Wieselgrens omdöme att »bondeståndet från urminnes tid haft bland sina leder lika så mycket intelligens till sitt förfogande som någonsin Sveriges borgarestånd». Man återfinner alltjemt hos många landtmän ett allvarligt, samvetsgrant bemödande att verkligen sätta sig in i förekommande frågor, medan icke få af stadsrepresentanterna och »herrarne» i öfrigt, i känslan af sin ibland verkliga, ibland endast förmenta högre bildning, anse sådant obehöfligt och betrakta Stockholmsvistelsen hufvudsakligen ur synpunkten af att vara ett lämpligt afbrott i det enformiga landsortslifvet eller öfvervägande intressera sig för sina egna affärer och låta statens och det allmännas sköta sig sjelfva. Den som känner våra småstäder vet, huru der gemenligen uppstår ett mindre af slägt-, affärs- eller andra intressen sammanhållet kotteri, som koncentrerar makten i sina händer och bland annat äfven bestämmer kompetensvilkoren för stadens riksdagsman. Från Stockholmssynpunkt sedda förefalla de kompetensvilkoren icke sällan rätt egendomliga. Vi behöfva i detta hänseende icke gå just längre än till Stockholms grannstad, Södertelje, som för närvarande jemte en hop andra småstäder representeras af handlanden *Ek-dahl*, i Södertelje en mäktig man, glad och lifvad garçon för öfrigt, men lämplig riksdagsman?. I förra årets tullde-

batt yttrade han sig strax efter hr Vilh. Carlson och det är icke utan att man tycker sig skönja ett visst slägttycke dem mellan såsom riksdagsmän. Hr Ekdahl är ingen vän af spanmålstullar, men 1885 var han med om dem för att understödja jordbrukarne. Deremot var han ingen »kronobergare», d. v. s. var inte med om tull på fläsk och det af skäl, som han med någon omdömesförmåga borde ha insett gälla fullt ut lika mycket mot t. ex. rågtullen. Fläsket var, sade han, en artikel, som utgör det huvudsakligaste i arbetarens föda och användes af denne på många sätt. Tullen skulle otvifvelaktigt direkt höja priset och fördyra lefnadsomkostnaderna utan fördel för landet. 1886 hade han fått ögonen upp för det svåra betryck, som i synnerhet industrien led af, och han litade blindt på bevillningsutskottets auktoritet, som förklarar, att blefve det inte spanmålstullar, finge man alt se sig om efter industritullar. Måhända kan det ju ursäktas specerihandlanden att han var nog naiv att tro att en nedsättning af några ören på kaffetullen och sockertullen skulle för arbetaren fullt ersätta de genom tullen förhöjda spanmålspriserna.

En annan stadsrepresentant, något likartad med dessa nu nämnda, är representanten för Jönköping, jernhandlanden *Sandvall*, personligen ganska fryntlig och gemytlig, som förnämligast på sin jernkramhandel förtjent sin förmögenhet. Men han är dessutom egare af en mekanisk verkstad och anser sig derigenom säkerligen fackman och målsman för industrien och visar prof på sin ekonomiska klokhet, då han röstar för rågtull för att som vederlag få tull på gjutjern, hvilket han sjelf förbrukar, och deri skiljer han sig ej från åtskilliga andra mycket kloka industriidkare. Han höll ett stort tulltal år 1886, deri han rörde sig med mycket höga allmänna vyer, och framför alt var han deri den store, ömme arbetsgifvaren, som lefver midt ibland arbetarne och rätt lärt känna dem och deras behof. Öfvertygad om landtmännens pålitlighet och beredvillighet att hjälpa till

med tull på industrialster, bara de först finge igenom sin vilja, hade han endast för ögonen fosterlandets sanna bästa och särskildt arbetarnes. Frånsedt all tullpolitik förefaller det som ett visst fattigdomsbevis för en så stor stad som Jönköping, om den icke kan skaffa till sitt förfogande någon annan, hvars riksdagsmannaverksamhet icke skulle flyta hän till den grad så obeaktadt och betydelselöst som den nuvarandes. Det är visserligen i ungefär samma grad fallet med andra städer och deras nuvarande representanter, och särskildt vill jag i detta hänseende erinra om borgmästarne från vestgötastäderna och Köping, men det förbättrar föga saken för Jönköping. Och om nu af dessa borgmästare de förstnämnda lyckas ganska väl i sina bemödanden att icke förlänga diskussionen, så kan man dock icke, när de någon gång tala, af hvad de säga sluta till sanningen af det kända ordstäfvet om tiga och tala. Det är visst bronsmynt altihop. Som belöning för välförhållande i afseende på tullarne hugnade denna riksdag hr *Trybom* med plats i lagutskottet, och hr *Vennérus*, som särskildt gjort sig förtjent af en extra belöning för sin foglighet i fråga om den egendomliga reglering af stadsvalkretsarne, landtmannamajoriteten dref igenom förlidet år, kom in i bevillningsutskottet. Men när sådant förtroendeuppdrag ofta i afseende på landtmännen anses vara en qvittens för säkerhet i votering, gör man sig troligen icke skyldig till någon större orättvisa, om man antar samma förklaringsgrund i dessa fall. Att en så i framåtgående stadd stad som Sköfde skulle fortfarande låta det mindre och stillastående Skara tillsätta riksdagsman eller de hufvudsakligen på sina industriella verkstäder lefvande städerna Köping och Vesterås icke skulle se sig i behof af yngre och verk sammare krafter än den 74-åriga borgmästarepatriarken, är något som saknar både rim och reson.

Och Köping—Vesteråsboarne skulle ega stort skäl att följa föredömet från grannkretsen Arboga—Sala, der den

gamle pensionerade, något retoriske hederskaptenen Fredenberg af sin politiska mönstringsherre, valmännen, beviljades afsked, aktningsfullt helt säkert, men afsked i alla händelser. Måhända funno de ock, att denna ledighet vore på sätt och vis rätt behöflig för att bereda honom tillfälle att med den lägre djur- och växtverlden i Sala dammar till lämpligt observationsfält förskaffa sig något korrektare och fullständigare insigter om hvad som menas med darwinism både utanför och innanför politiken, än han, att döma af hans uttalanden under sista tulldebatten, hittills lyckats förvärfva.

Det öde, som hr Fredenberg, dels framstående bland Sala stadskommunalmän och dels f. d. militär, sålunda fått röna, torde man måhända få hoppas visa sig ha varit ett godt förebud för å ena sidan stadsfullmäktigeordföranden i Nyköping, pensionerade förste landtmätaren *Helander* och å den andra sidan för en annan f. d. militär, hr *Toll* från Falun—Hedemora. För verkliga fackmän bör man naturligtvis hafva all möjlig respekt, äfven när de äro mycket tråkiga talare och ytterst ensidiga i sina intressen, men väghållningsfrågan torde nog, när den en gång kommer före, kunna lösas rätt bra hr *Helander* förutan. Och det vore för Nyköping och dithörande städer ett fint sätt att visa ett verkligt intresse för jordbruket, om de läto den 67-årige afskedade embetsmannen stanna hemma och vara ett ljus för Nyköping och i stället uppskickade till exempel kapten *Tisell*, som nitiskt och talangfullt arbetar på att bereda jordbruksnäringen och dess utöfvare en gynsamare ställning, men på samma gång är karl för att slå in på andra vägar än dem den banala slentrianen stakat ut. Hvad den äfvenledes 67-årige f. d. majoren *Carl Thor Toll* i sjelfva verket fyller för uppgift i riksdagen är verkligen svårt att säga. Måhända skall den bestå i att tillfredsställa lokalpatriotismen i Hedemora och i att som en sorts adoptivfader för ett härorganisationsförslag föreviga minnet

af en af de mera misslyckade episoderna i försvarsfrågans riksdagshistoria.

Hr Sandvall är stor arbetarevän — i orden åtminstone; hur det förhåller sig i praktiken har jag ej reda på. Men i alla händelser är det bestämdt bara bosch mot hvad det är fallet med Halmstads representant, hr *Isak Wallberg*, han som är knäkamrat med Carl David af Wirsén bland Karl XIII:s-riddarne och af svenska staten åtnjuter fördelaktiga leveranskontrakt och genom riksdagens försorg ett högt skydd för tillverkningen vid sin storartade klädesfabrik. När detta häfte utkommer, är troligen känt, huruvida majoriteten bland deras valmän fortfarande finner önskligt att dessa herrar Sandvall och Wallberg praktiskt skola få illustrera sin arbetarvänlighet genom att rösta för tullar på de oundgängligaste lifsförnödenheterna. Men i synnerhet hr Wallberg med sitt patriarkhvita hår och salvelsefulla stämma ter sig för måleriskt mot bakgrunden af den nu afgångna Andra Kammaren, att hans bild finge saknas i en allmän vy. Hr Wallberg är en typisk representant för hvad man efter en analog företeelse från staternas historia skulle kunna kalla en »upplyst (?) arbetsgifvaredespotism». Han är uppenbarligen stolt deröfver, och när man kommer in på kapitlet om arbetares rättigheter och skyldigheter är det icke utan, att han »tager alt munnen väl full med blomstermålningar» öfver sina egna förtjenster såsom fyrtioårig arbetsgifvare. Man kan inte precis betvifla att hvad han då yttrar är liksom framsprunget ur hjertat på en hel mängd andra, hvilka mycket gerna unna arbetarne Pro patrias medalj i långa banor, ty det tar sig prydligt ut och vänjer dem vid småkraf, och som tro att arbetarens lycka är utslutande att vara arbetsmaskin. Att för arbetarnes räkning yrka något sådant som politisk medborgarrätt är fagert snack, som är karakteristiskt för deras största och svåraste motståndare.

Hr Wallberg har sedan flera år offrat mycket på pro-

tektionistagitationens altare, är aktieegare i Vikingen etc. Detta är väl en mer än tillräcklig ursäkt för att han liksom åtskilliga andra endast äro praktiskt konsekventa protektionister, när det gäller andra. Det är på samma sätt med nutidens protektionism som med vissa forntidens filosofiska skolor. För de invigde gäller ett, för profanum vulgus ett annat. Hopen måste, såsom senatorn och den store väfnadsimportören Lithander ungefär formulerat läran, känna som en smärtsam förödmjukelse, då vid granskning af de föremål, som omgifva en i ens *hem* etc., ögat oupphörligt mötes af idel utländska föremål, då deremot alster af svensk näringsflit der intaga ett anspråkslöst och tillbakasatt rum. Om uppgiften, att en Wallberg, det svenska arbetets vän, fyller sina praktfulla gemak med utländska möbler, är öfverensstämmande med verkligheten, har man ju deremot intet att anmärka. Likaså, om hr Svartling skulle någon gång från utlandet ha importerat en ångpanna, som han t. o. m. billigare kunnat erhålla i sin egen stad. Teorien är deras styrka. Deras liksom de stora qvarnegarnes hufvuduppgift är att förkunna och lofprisa det protektionistiska universalbotemedlet. Mera kan man inte begära af dem.

De år hafva väl icke varit fåtaliga, då icke i Dagligt Allehandas obligata ledare öfver utskottsvalen ingått som oundgänglig ingrediens några uns beskärmsler öfver det förstockade landtmannapartiet, som icke i konstitutionsutskottet insatt en sådan man, som professor *Rydin*, hvilken tidningen påstår vara minst sagdt landets främste statsrättsauktoritet. Det kan ju icke förnekas vara ett rätt vackert drag att sympatiskt ihågkomma en gammal akademilärare, men har aldrig landtmannapartiet vid sina utskottsval gjort värre blunder, kan det känna sig temligen lugnt om samvetet. Det har förmodligen resonnerat som så: hans böcker finnas i riksdagsbiblioteket och med honom sjelf kunna vi vänta, till dess han en gång definitivt eller åtminstone för en längre tid stadgat sin åsigt; kan-

hända hinner han också under den tiden lära sig att äfven komma fram med sina eftersatser och uttrycka sig klart och tydligt. Och de som varit den gode professorns kamrater i skattekomitén minnas mer än väl, hvilka hyflingar, korrigeringar och dyrbara korrekturläsningar hans opera måste genomgå, innan de kunde framträda i ett dragligt presentabelt skick. Handelstidningen i Göteborg innehöll för någon tid sedan en fingerad tentamenshistoria, hvori en kandidat Andersson med stöd af professorens egna böcker slår honom grundligt på fingrarna för hans senaste famösa, af Dagligt Allehanda, Svenska Dagbladet och Vårt Land (en skön trio) som »gefundenes Fressen» mottagna grundlagstolkningsförsök. Denna Handelstidningens tentamenshistoria saknar ingalunda motsvarighet i verkligheten, ty såsom icke få i de Rydinska böckerna bevandrade tentander fått erfara, befinna sig de Rydinska teorierna icke sällan stadda i en utvecklingsprocess, hvars slutresultat de torde ha svårt att på förhand beräkna. Som ett bevis både på hans likgiltighet för korrekta uttryck och hans ogenerade justeringsvana kan erinras om uppträdandet vid 1884 års riksdag i debatten med anledning af hr Hedins motion om ministeriella måls behandling. Hr Hedin hade föreslagit åtskilliga *ändringar* i ett par paragrafer af regeringsformen. I sin kritik af motionen ordade prof. Rydin vidt och bredt om att motionären velat *stryka* paragraferna, men i sitt justerade anförande har han på somliga ställen talat om att motionärens önskan var att göra ändringar i dessa paragrafer och ett par sidor längre fram står det qvar, att motionären vill stryka sjelfva paragraferna. Den som vill taga en närmare kännedom om denna pikanta historia, som dock af hr Hedin behandlades med en öfverdrifven hetta, hvilken nära på slog öfver till ilska, hänvisas till Andra Kammarens protokoll för 1884 IV: 51 s. 15—21 och 32 samt till efterdyningarna i 1885 års protokoll (II: 23 s. 46 o. f.). Den gode professorn försmär ibland icke ganska tarfliga



sofismer till försvar för en sjuk sak; eller hvad skall man säga derom, när han vill tillintetgöra den mångsidigt motiverade förebråelsen mot tullen på de oundgängligaste lifsförnödenheterna, att den är en beskattning som drabbar i omvänt förhållande till skatteförmågan och därför i hög grad orättvis, med den orakelmessigt förkunnade banaliteten, att all beskattning väger ojemt. Det bör visserligen erbjuda en viss tillfredsställelse för honom att, som det säges, under erkebiskoplig sanktion vara högsta grundlagsauktoritet hos magistraten i Upsala, men Upsalaboarna kommer denna pietet säkerligen orsaka besväret af en dubbel vandring till valurnan.

För Upsala akademi bör det vara af ett visst intresse att spanmålspriserna stiga, då den derigenom kan få lättare in och öka på sina arrenden och derigenom få än större tillgångar att genom yttre grannlåter dölja den inre skröpligheten. Jag vet icke, hvilken roll dylika skäl i förening med politiska spelat i omvändningen af professor Rydin, han som 1882 talade för franska handelstraktaten, hvilken i hvarje rättroende protektionists ögon måste te sig lindrigast sagdt som apokalypsens sköka.

Hr Rydins yttre uppträdande utmärker sig ingalunda för något öfverdrifvet pedanteri och stelhet och i hans rätt så gammaldags studentikosa fasoner ligger något tilltalande fryntligt och godmodigt. Men detsamma kan man då svårligen påstå utmärka en annan vetenskaplig koryfé inom det protektionistiska lägret, hr *Abraham Rundbäck*, stor lektor och folkskoleinspektör, men ännu större politiker och partifader. Ty när han vandrar sin ensliga gång af och an framför statsrådsbänken, gör han intrycket af en tvär, vresig och obehaglig skolpedant, som möjligen kan skrämja en och annan pojke, men svårligen vinna sympatier, och det senaste qvittar väl honom temligen lika. Äfven han, *il padre Abrahamo Rundbackio*, bolade för 5 år sedan med den franska traktatskökan, ehuru han nu i

år högtidligen förnekade henne. Begåfvad med stor energi och ärelystnad har han, sedan han genom sina skattepolitiska och härorganisationsmanövrer och kulisspel visserligen under årens lopp stält till hvarjehanda bråk och obehag, men ändå till slut sett sina bemödanden stranda, nu förts öfver på unionsfiendtligheten och tullsträfvandet. Detta är väl den sista trumfen han har på hand och skulle han, trots all beräkning, ändå till sist »gå kodilj» i spelet om statsrådsportföljen, finge han väl nöja sig med sitt lektorat och sitt folkskoleinspektorat med ty åtföljande angenäma besök i de småländska prestgårdarna.

\* \* \*

Från en af tullagitationens högste kommenderande föres tanken lätt öfver till dess hufvudvarter och urhem, till det bördiga Östergötland och dess tappra, pålitliga riksdagsmannakohort i Andra Kammaren. Att värdigt tälja det östgötiska tullsträfvandets hjeltedikts alla bedrifter öfverstiger min förmåga, jag kan endast helt blygsamt lägga en liten violkrans vid stenen, som i fosterlandets häfder står upprest till minne af det epokgörande mötet i Väderstad. Tvifvelsutän förunnas oss icke blott att nu i maj, utan afven vid åtskilliga kommande riksdagar från riksdagsläktaren fåna oss åt åsynen af de flesta af dem, som för närvarande på östgötabänken föra spanmåstullarnas runor med den äran. Vi få väl återse hr *Lönegren*, aktad af alla, af hr Waldenström t. o. m. ädel benämnd, mindre framstående som vältalare än som fackman i tulltaxan. Numera bär han Sankt Olafsorden och kommer måhända därför en gång att af Svenska Dagbladet och Vikingen benämnas fosterlandsförrädare. Likaså få vi nog igen den tyste hr *Örvall*, som går med prestaven framför de stora tullmottionsfostren, kontraktsprosten *Ekeborgh*, som icke vill för-

mena ens de minsta folkskoleparflar att godsegare och prester till behag tjenstgöra som moderna Merkurier i det »fosterländska» brödtullsträfvandets tjenst. Och först och sist skulle det lemna ett oersättligt tomrum, om vi icke längre finge dels se, dels höra dessa präktiga typer för den specifika östgötanaturkomiken, hrr *Axel Eduard Petersson* i Hamra och *Anders Magnusson* i Lervik, af hvilka den senares affall från tullmotståndarne helt plötsligt förskaffade honom en ryktbarhet, som troligen i rättrogna protektionisttidningars ögon mätte sig med Erik Gustaf Geijers, så mycket mer som denne senares måste i deras ögon synas ha gått i orätt riktning: från reaktion till frisinthet. Stockholmsvistelsen utöfvar visserligen på hr Peterssons helsa och förmåga att röra sig enligt hans egen förklaring till riksdagsprotokollen en icke fullt tillfredsställande verkan, men han är nog så snäll och uppoffrande och stannar qvar hos oss ännu många år och hjälper oss hålla bugt på den revolutionära, irreligiösa och frihandlarpresen samt är såsom en representant för östgöta-»halfherrarne» synnerligen kompetent att gifva statsministern Themptander nyttiga lärdomar om hvad som passar sig för en statsman. I detta senare hänseende har han dock ypperligt bistånd af Vexjö-pedagogen, den store herren till Östanå och Lo qvarnar och presten från Södra Tjust, som just skulle vara en välbehöflig och värdig acquisition för »Vårt land».

Men det är för märkvärdigt med somliga af protektionisterna, de tyckas ibland totalt glömma bort, att äfven den politiska skådebanan liksom en vanlig teater har vissa fordringar, som måste uppfyllas för att icke det illusoriska intrycket skall störas; man får inte sätta publikens naivitet på altför starkt prof. Men i det afseende har det partiet gjort den ena bocken efter den andra. Hr Petersson t. ex. talar om att han och de andra östgötajordbrukarne icke ha någon bättre kost än sill och potatis och ändå ser han så innerligt trind och mått ut; hr Janson i Karlshed älskar

gera att för sin hembygds räkning uppstämman likartade klagosånger, fastän hvarken hans kroppshyddas eller kamratliga binamn vittna om något så upprörande betryck för jordbrukarne. Petitionerna om den allmänna nöden och eländet skickades in med stora östgötapatroner, tullmotionerna framburos af egare till stora fideikommiss och jordagods, och midt under det luften fylles af klagorop och vi som bäst få i oss från morgon till qväll att Sverige håller på att trilla ner i afgrunden, berättar den elaka Dagens Nyheter ena gången, att hofmarskalken Reutersvärd har stor supé för societeten, och andra gången om en präktig middag, som gifves af hr E. G. Boström till Östanå. Sådant der vittnar ju om en betänklig brist på regissörsblick. Alltid skulle partiet väl kunna leta fram några, som ock till det yttre påminde om sinnebilderna på Egypti lands 7 magra år.

Sådana asketiskt utseende personer som t. ex. hrr A. Rundbäck, Redelius och O. E. Norén borde placeras i förgrunden och alltid kunde väl dessutom några magra innehafvare af små hemmanslotter påträffas och ditställas. De stora godsegarne och fideikommissarierna och prostarna kunde ju dölja sig der bakom, då detta i alla händelser icke hindrade dem att dirigera och sufflera det hela. Och ett modest lefnadssätt strax före och under agitationen tillhör den protektionistiska yttre anständigheten.

I Stockholm finnes ett af en mängd teknologer bestående s. k. kemiskt samfund och den mest kände af dess ledande personer är uppfinnaren de Laval, som för närvarande bråkar sin hjerna med att inventera någon politisk emulsor för att försätta Stockholmspolitiken med tillräckliga kvantiteter protektionistiska fettämnen.

Förutom med sina tekniska intressen sysslar detta samfund äfven med tullpolitik och af för mig okänd anledning hade det i hr Petersson i Hamra trots sig finna ett sig fullt värdigt organ för att till svenska folkets kännedom bringa resultaten af deras vidlyftiga tullfunderingar.

I motionen nr 101 vid sista riksdagen frambar nemligen hr Petersson ett mycket omfattande tulltaxeförslag för en massa produkter inom den kemiskt-tekniska industrien med tackjern och blanksmörja till hvarandras motpoler. Till sjelfva motionen hörde en ännu utförligare motivering, med hvilken motionären dock förfor på samma sätt som bagarn hvilken kastade in jätten efteråt i ugnen. Det anses i allmänhet oklokt att sätta sitt namn under något, utan att förut taga noggrann kännedom om innehållet, det fick ock vår käre hr Petersson till sin smälek erfaras. Det bar sig nemligen ej bättre till, än att det för de »framstående vetenskapsidkare och praktiskt förfarne män», som fostrat detta förslag, sedermera vid närmare eftertanke, då motionen redan var remitterad och t. o. m. tryckt och utdelad, gick upp ett ljus, att de gjort sig skyldiga till åtskilliga misstag och dumheter i motionen. Men som moren gjort sin pligt, brydde de sig ej om att underrätta hr P., utan togo helt enkelt och tryckte på eget bevåg en ny upplaga af motionen med icke så få ändrade tullsatsar och påsatte riksdagstryckssignatur i syfte att göra ombyte hos riksdagens medlemmar. Så pass »praktiska» voro dessa, hr P:s tillskyndare och rådgifvare, att de icke af sig sjelfva begrepo det lindrigast sagdt oformliga häri, utan vederbörande fingo klar-göra det för dem och hr P. fick skämmas för deras räkning.

En syndare som sig omvänder och bättrar brukar som bekant värderas högre än en som alltid vandrat sina vägar otadeliga fram. Också bör hr Magnusson af den anledningen numera ha blifvit en riktig kälgris hos östgötaprotektionismen, ty han hafver syndat inte alldeles så obetydligt. Icke nog med att han 1882 förklarade, att ett förkastande af franska handelstraktaten vore en återgång till det gamla skyddstullsystemet och en stor olycka för Sverge, utan 1885 var han nog depraverad att afslöja presternas och godsegarnes sätt att skaffa namnunderskrifter under tullpetitionerna från Östergötland och han yttrade sig der-

jemte hädiskt om hr Boström till Östanå och i synnerhet om de petitionsframbärande östgötadeputerade, hvilka han sammanfattade under uttrycket: den store bruks- och jorddrotten Burén med svans. Men kort innan denna riksdag beredde hans genom ett bref till en tidning proklamerade öfvergång till det tullvänliga lägret protektionisttidningarna en kärkommen anledning till uppbyggliga afhandlingar om protektionistströmmens omotståndliga kraft. Hans anförande i år till riksdagsprotokollet utmärker sig icke precis för en fullt klar och sammanhängande tankegång. Än beklagar han att icke tullarne redan för ett eller annat år gått igenom, då man skulle fått se, att de icke göra hvad man önskar, än förklarar han det klokast att ju förr dess hellre antaga tullen, på det icke landtbruket må ruineras. Hufvudsumman blef emellertid, att då kommittenterna trodde på tullen, så fick han lägga band på sin skepticism. Men han kom sig aldrig för att förklara, hvarför inte den utväg, som han karakteriserade som att »spotta i händerna och ta' nya tag», skulle redan nu kunna för östgötarne ha samma nytta, som han uppenbarligen ansåg den komma att ha i en framtid, sedan man insett onyttan af tullarne. Men den rättvisan får man emellertid göra honom, att han ändå väl resonnerar något förnuftigare än öfverstekammarejunkarn i Första Kammaren, som vill köpa ett skenbart uppkryande för ett sjufaldt mera elakartadt tillstånd snart efteråt.

Världluften i Östergötland tyckes emellertid ha fullbordat kuren, ty i denna månad (mars) har hr M. i ett bref till Mogata möte förklarat sig ha röstat för tullar, därför att han kommit till insigt om att frihandeln vore förderfbringande och att man måste skydda sig med lämpliga tullar. Att detta icke stämmer fullt med hvad kan yttrade i kammaren torde bero på glömska från hans sida af hvad han verkligen sagt; han synes nu emellertid fullt tillhöra den enda saliggörande insigten. Må han icke gå miste

om befordran bland sina nya meningsfränder och må icke håller fiskarbefolkningen i hans kommittenskap lida af hans omvändelse.

Stativet står i ordning och väntar på nya bilder, men ehuru jag inskränkt mig till en mycket knapphändig re-  
tuchering och endast uppfångat de drag, som fordras för en konturbild, brådskar tiden, och hrr *A. P. Danielson*, *L. O. Larsson*, *Anders Svensson* i Lösen, *Pehr Pehrsson* i Törneryd, *Föns Rundbäck* och egaren af Östanå med en areal af nära 6,700 tunnland (år 1879) och Lo och Vira qvarnar m. m. *E. G. Boström* äro alt för stora patroner i politiken, att en liten visitkortsbild skulle vara passande, hvadan jag ber att få ha dem i godt minne till en annan gång, då hr J. Rundbäck skulle göra mig ett sant nöje, om han lade bort den storpolitiska högtidlighet, som nu en tid bortåt missklädt hans af naturen så fryntligt skinande anlete. Finge jag vara litet näsvis, skulle jag fråga hr Boström, huru han läst sin historia och sina tidningar, när han kunde komma fram med den »grodan», att frihandeln vore skuld till det nuvarande olyckliga tillståndet på Irland, ty fastän sjelf stor fideikommissarie och jorddrott, behöfver han väl icke känna sig solidarisk med Irlands landlorder. Och till hr A. P. Danielson skulle jag uttala den förundran, att en så sjelfständig natur, som han tyckes vara, icke håller sig för god att genom hot söka förvandla stadsrepresentanterna till osjelfständiga nollor.

Men ett par, tre grupper hinner jag dock i flygande fläng fästa på plåten. Den ena kan sammansättas af t. ex. possessionaten *Östberg*, som mer än ursäktligt gör intryck af en bok, och det ingalunda af någon underhållande och pikant, utan af en i torr docentsvenska affattad volym. Är det någon som i Andra Kammaren gör intryck af att kunna sägas värdigt representera de af hr L. O. Larsson hånade teoretiska herrarne, hvilka tvärsäkert uppträda som landtbruks- och industriauktoriteter, är det väl han. Vidare

tullrenegaten och den maktlystne hr *Ivar Månsson*, som jag skulle kunna slå visserligen icke med en åsnakindbåge, men med Marcellus (jfr hans bok Riksdagmannavalen till 1885—87 s. 49); hr *Olehn* af hvars radikala valprogram man ej sett en enda effekt, men hvars riksdagsmannaverksamhet i stället synes inskränka sig till att rösta för tullar och dessutom till att lofprisa den goda beskaffenheten af det Wallbergska klädet; hr *Gibson*, som torde hå svårt att tillfredsställande förklara motsägelsen, han gör sig skyldig till, när han å ena sidan vill ha bort lastpengarna i syfte att underlätta samfärdseln, men å andra sidan verkar för nya tullskrankor; hr *Ljungman*, som lägger i dagen en ögonfallande skygghet att bekänna kort i tullfrågan — beroende detta kanske derpå att han samtidigt är generad inför sina valmän att ha varit med om för dem skadliga tullar och tillika hyser en obetvinglig åtrå att få sitta i konstitutionsutskottet och hålla på med grundlagsfunderingar; hr *E. G. Fredholm* i Salebyn, hvilken i det treåriga tullkriget spelar ungefär samma roll som Johannes döparen i bibliska historien, eller att han skulle bereda väg för hvad som komma skulle, och det var ingen liten väg han bereda ville, han for fram liksom med en stor snöplog, så att de efterföljande inte orkat hålla upp vägen lika bred. Detta års bevillningsutskott nöjer sig med t. ex. 2 kr. i tull pr 100 kg råg och hvete men för samma kvantiteter ville han 1885 ha kr. 12 och 10 — måhända är det framtidsidealet; och hr *P. M. Larsson* i Löa, länge vacklande i tullfrågan, numera stående i protektionismens tjänst och såsom förste suppleant i statsutskottet äfven i hr L. O. Larssons.

En annan grupp skulle omfatta de herrar från landet norr om dalelven, hvilka af sitt protektionistiska sinnelag eller af politiska kombinationer drivits hän mot brödtullar, utan att gitta åstadkomma annat än några allmänna ordalag för att förtaga intrycket af de af friherre Ericsson, härads höfding Clæson, hrr Axell, Arrhusiander, Farup, Hellgrén



m. fl. andra frambragta mer eller mindre detaljerade utredningar af de tryckande skattebördor, de föreslagna tullarne skulle pålägga större eller mindre delar af denna landsdel.

Men den tredje och sista gruppen består af representanterna för det högvördiga presterskapet i Andra Kammaren. Sjelfva figurerna behöfver jag ej dröja länge vid, men i stället skulle jag vilja nedlägga dess mer omsorg på att utsira kortet med en mängd uppbyggliga och andaktsstämmande emblem såsom prestkragar, messhakar, antependier och kalkar etc., och erkebiskopen i Första Kammaren lånade nog såsom kyrkans förste representant ut sitt erkebiskopliga kors, så att man kunde låta en trogen afbildning deraf trona öfverst med devisen: »in hoc signo vinces». Den som har kyrkan på sin sida är mäktig, och segrar spannmålsprotektionismen, då står den i största tacksamhetsskuld icke blott till kleresiet inom riksdagen, som med ett enda undantag, prosten Schönbeck, sällade sig till tullvännerna, utan också till dessa talrika prostar, kyrkoherdar, komministrar och pastorer, som med uppbygglig ifver verka ute i landet för samma mål. »Folkets kärlek, min belöning» är en vacker fras, som troligen har föga kurs hos dynastier, men hos svenska statskyrkans prester synes den ha nästan ännu mindre. Och en sådan småsak som sympatier kan ju alltid anses mer än väl betald med de 750,000 kr. om året, hvartill presterskapets direkta vinst af tullarna af kompetent person beräknats uppgå och som man från presterligt håll förgäfves sökt bortresonnera. Såsom det i en sannskyldig hierarki egnar och anstår, utgår denna presterliga »löneförbättring» i full öfverensstämmelse med det bibliska budet, »att den mycket hafver, honom skall ock mycket varda gifvet» d. v. s. mest å de högsta. Svenska kyrkans primus skulle, har det exempelvis sagts, kunna påräkna en inkomstökning af 3,000 kr. pr år. Huru härmed förhåller sig, vågar jag ej säga, men att det icke bör vara så obetydligt, kan man sluta till af de

stora sädesquantiteter som ingå i hans lön, nämligen, om jag ej misminnes, sammanlagdt 8,180 kbft, hälften råg och hälften korn.

De från krigsskådeplatsen alt talrikare ingående rapportererna vittna om en flerstädes ökad politisk lifaktighet och att för densamma fallit som offer flera af de hittilldags varande riksdagsmän, hvilka jag sökt skissera som politici. Dessa rader må då blifva ett farväl till dem från den politiska skådeplatsen och jag hoppas, att mina läsare skola med mig instämma i den önskan att det måtte vara ett farväl för alltid och att vi snart, vare sig nu eller i höst, måtte få anledning rikta samma farväl till icke så få af de öfriga.

## F. F. Carlson.

Sjelf historieskrifvare, har Carlson äfven varit med om att *göra* historia — sådan den bland ett litet folk, fjärran från den stora politiken, kan göras. Ouppmärksammas kan han ej blifva, äfven sedan äreminnenas blomsterregn upphört och man ej längre står bugande vid den högt uppsatte dignitärens nyss öppnade graf. Hans verksamhet, både den literära och den politiska, skall tvifvelsutan underkastas en mer detaljerad granskning, och hans egen derur med klarare drag framträdande karaktärsbild kommer nog att blifva en af de mest betecknande illustrationerna till det tidehvarf, under hvilket han forskat, reglementerat och kompromissat. För tillfället må endast framställas några allmänna synpunkter och nära till hands ligande erinringar.

Carlson var utrustad med en seghet, smidighet och försigtighet, hvarigenom han säkerligen äfven under ogynnsamma yttre förhållanden kunnat »arbets sig upp» här i världen, helst som han saknade den trotsiga ysterhet och den spelande inbillningskraft, som så lätt föra ynglingen på afvägar. Nu var emellertid hans väg till framgång och upphöjelse från början rätt bekvämt banad. Son af en ansedd lagman föddes han (1811) på Kungshamnns egen- dom i Upland och fick i ett sådant hem naturligtvis en vårdad uppfostran. Nyligen är af välbekant penna skildradt, huru »tjensteqvinnsans son» hade det i början af 1860-talet vid Clara aristokratiska trivialskola. Hade han gått der vid början af 1820-talet skulle helt säkert lagmans-

sonen Fredrik Ferdinand Carlson hafva för honom stått fram som en af den afundade »öfverklassens» finaste medlemmar. Dertill kom, att unge Carlson var en arbetsam och i allo välartad yngling, som i rikt mått vann sina lärares bifall. Med utmärkelse genomgick han Stockholms gymnasium, inskrefs 1825 som student i Upsala och innehade vid magisterpromotionen 1833 det andra hedersrummet. Kort derefter kallades han af Geijer till docent i allmänna historien; han inhändigade kallelsen i Rom, der han, stadd på en utländsk studiäresa, uppehöll sig.

Lyckans port öppnades för honom på vid gafvel, då han (1837) mottog det hedrande uppdraget att vara lärare för D.D. K.K. H.H. arffurstarne Karl, Gustaf och Oskar. I vårt land har, särskildt på den senare tiden, prinsinformationen varit synnerligen egnad att göra sina utöfvare meriterade af en snabb och lysande befordran, särskildt i universitetets och läroverkens tjenst. Som prinsinformator var Carlson fullt vuxen sitt uppdrag, hvilket han behöll ända till 1846, och förstod äfven att göra sig deraf härflytande förmoner till godo; de tre prinsarne räknas bland sin tids mest bildade furstar, och som lärjungar blickade de upp till sin lärare med vördnad och tillit, så länge *de* och så länge *han* lefde. Lärarens skicklighet belönade sig sjelf, och den blef ytterligare belönad genom det stora inflytande, som på högsta ort nästan orubbligt kom honom till del.

Samtidigt med Oskar I:s regeringsanträde började Carlsons akademiska befordringsbana och den blef, som man kunde vänta, snabbt tillryggalagd. Han blef akademiadjunkt 1844, extraord. professor 1846 och förordnades då äfven att förestå den historiska professionen, sedan Geijer erhållit ständig tjenstledighet. Man tog redan för gifvet, att han skulle bestiga Geijers lärostol, så snart den fräjdade häfdatecknaren aflidit, och detta inträffade redan under det följande året. Dessa utsigter förömrades icke

ens derigenom, att den grundlige och produktive historikern Abraham Cronholm uppträdde som medsökande till professionen. Det akademiska konsistoriet satte Carlson på första, Cronholm på andra förslagsrummet, och naturligtvis blef Carlson utnämnd (1849).

En lika gifven sak var, att han som sjelfskrifven författare af Geijers historieverk skulle intaga ett af tron-sätena i den svenska häfdateckningens olymp; sjelfva hans ämbetsställning berättigade ju dertill. Dertill hade han redan beredt sig genom studier i utländska arkiv, och han beredde sig ytterligare med den sega arbetsflit, som var honom egen. Om han än saknade Geijers poetiska intuition, psykologiska djupblick och storslagna, banbrytande snille, förstod han sig i stället så mycket bättre på diplomatiens konstväfnad och de politiska intrigernas slingergångar. Geijer torde nog hafva varit rätte mannen att skildra det karolinska tidehvarfvets väldiga personer och händelser, och äfven ur denna synpunkt må man beklaga, att han icke fick fullfölja sitt verk längre. Med skäl torde man också kunna antaga, att Carlson mera varit på sin plats som den skicklige och intresserade framställaren af vårt lands diplomatiska historia, för hvilken vårt eget riksarkiv och de utländska arkiven erbjuda så rika materialier.

Under åren 1855—56 utkommo de två första delarne af Carlsons historieverk, omfattande Karl X Gustafs historia. Naturligt är, att Fryxells redan 1843 utkomna, i vissa fall vidlyftigare framställning af nämnde konungs historia anlitats, der så kunnat ske, äfven om de båda häfdatecknarnes grunduppfattning ej var den samma; till någon polemik dem emellan kom det icke, helst som Carlson gerna plägade undvika att gifva hugg på sig genom bindande, bestämdt formulerade uttalanden och sålunda satte en försiktig »objektivitet» mot Fryxells djerfva, utmanande »subjektivism». Väl har Karl X Gustaf ett drag af Alexander, men äfven drag af Agathokles eller Antigonos, och det

är, såsom man kunnat vänta, just dessa, som företrädesvis af Carlson framhållas; för framställningen af de skiftande delningsprojekten och det diplomatiska äfventyrsspelet hade författaren också gjort en rik skörd ur de utländska arkiven.

I sin akademiska lärareverksamhet utmärkte sig Carlson isynnerhet som föreläsare. Äfven i hans föreläsningar förnams, hvad Posttidningens nekrolog anmärkt om hans tidigare författarskap, denna »benägenhet för dunkla betraktelser och förment djupsinniga reflexioner, hvilken ännu utmärkte tidens kulturlif och utgjorde en lemning af en romantik, som länge fört spiran och, såsom det tyckes, jämväl beherskade annars oromantiska naturer». Tentanden fick oftast till uppgift att »uppdraga en historik» eller »framlägga en tablå» öfver något uppgifvet vidsträckt ämne, hvilken föreläsning tentatorn med kall, pröfvande diplomatmin åhörde. Så »torr» och »sarkastisk» C. än föreföll, kunde han äfven (anmärker riktigt Posttidningen) »visa mycken hjertlighet». Som ett drag af sistnämnda egenskap må en liten tentamenshistoria anföras. En nu framstående häfdaforskare dröjde som student år efter år i Upsala, utan att dock vara öfverliggare i ordets sämre betydelse, ty han dref sina studier och var känd som skicklig historiker; han kom sig ej för med att tentera, ehuru han dertill fick välmenande påstötningar. Då intet hjälpte, besökte Carlson studenten i dennes hem; Muhammed gick till berget, då berget ej ville gå till Muhammed. Samtalet fördes snart om studentens stora och väl valda boksamling; professorn tog ned den ena boken efter den andra och gjorde den till föremål för samtal, som tydligt lade i dagen den unge mannens beläsenhet och skarpsinne. »Se så, min unge vän», sade Carlson vid afskedet, »nu har jag tenterat er och förvissat mig, om att ni förtjenar laudatur.» Det var dock ej alltid som han stälde sin förmåga att öfverlista i välviljans tjänst, om den också oftast stod i välmeningens.

Från sin vetenskapliga verksamhet rycktes Carlson tidigt in i den politiska, för hvilken hans begåfning måhända företrädesvis egnade sig. Han utsågs 1850 till universitetets representant i presteståndet och deltog som medlem deraf under de påföljande riksdagarne. Här uppträdde han verksamt som förfäktare af den liberalism, som gjorde sig gällande under Oskar I och utvecklat sig under dennes söner; härutinnan hade han ingalunda det högvördiga ståndets majoritet på sin sida, men denna majoritet var numera minoritet inom riksdagen. Redan på riksdagen 1850—51 talade han för en representationsreform och för judarnes »emancipation». På riksdagen 1853 yttrade han sig tveksamt i den då brännande järnvägsfrågan. Mer och mer öfvervägande upptogs emellertid hans intresse af frågorna om skolväsendets ombildning. På den långa riksdagen 1856—58 var han som medlem af statsutskottet synnerligen verksam för genomförande af den läroverksreglering, som sedan tog sig uttryck uti 1859 års läroverksstadga, hvilken, kontrasignerad af Anjou, dock till ej ringa del tillkommit under Carlsons inflytande; han blef nämligen efter riksdagens slut satt till ordförande i en komité för granskning af läroverksstadgan samt öfvade der ett så verksamt inflytande, att den nya stadgan 1859 kan anses i många stycken hvilat på hans förslag. I riksdagsarbetet med dess intrigspel, bearbetningar och kompromisser gjorde han sig på förunderligt kort tid väl hemmastadd.

Af Karl XV inkallades Carlson 1862 i statsrådet som ecklesiastikminister. Han kom sålunda jämte De Geer, Gripenstedt och Manderström att tillhöra hvad man då kallade »den bästa af ministärer». Väl må man säga, att han som ecklesiastikminister arbetade med flit och seg ihärdighet. Huruvida åtgärderna alltid voro lämpliga och välbetänkta, derom rådde skilda meningar, och värst var, att chefen sjelf allt för ofta ändrade mening. »Vi skola

se till, huru det kommer att taga sig ut», var mer än en gång lösensordet, och man beklagade, att påbudet utfärdades mindre som resultat af en vunnen erfarenhet än som ett medel att vinna erfarenhet. Det låg något nervöst och osäkert, ibland rent af godtyckligt, i det ideliga »experimenterandet», hvarigenom skolarbetets jämnhet ej synnerligen främjades. Att det välmenande arbetet dock burit sina goda frukter, ligger i öppen dag och behöfver ej framhållas. Det experimenterande reglementerandet hade väl ock sin ursäkt i det oklarhetstillstånd, som följde af det systematiskt vidtagna kompromissväsendet. På en kompromiss mellan realbildningen och den af Carlson varmt omhuldade latinklassiciteten hvilade till ej ringa del läroverkens undervisningsplan; på liknande kompromissföt stodo och står ännu i folkskolan det »verldsliga» vetandet till religionsundervisningen och inom den sistnämnda likaledes den för nattvardsskolan förberedande katekesläsningen till mera för lifvet fruktbärande meddelande af religionens läror. Om än sålunda utgångspunkten blef något oklart fattad, hoppades dock Carlson med orubblig optimism, att utvecklingen af sig sjelf eller med vederbörliga påstötningar skulle på ett eller annat sätt leta sig fram till ett godt mål.

Carlsons förhållande till presterskapet var icke oblandadt godt; man kan säga, att både förtjensterna och bristerna i hans system väckte ståndets misshag. Biskoparne tröstade sig väl i allmänhet öfver ecklesiastikdepartementets något hänsynslösa, men — det måste erkännas — välbehöfliga inblandning i läroverksinspektionen, hvilken egentligen ålåg »eforerna», men af dem med föga eftertryck öfvats. Större var presterskapets missnöje med de liberala ansatser, huru svaga de än voro, hvilka framträdde vid organisationen af folkskolan, helst som äfven denna genom en af regeringen ordnad inspektion i någon, om än ringa, mon lösgjordes från kyrkan; härutinnan understöddes presterskapet, åtminstone på landsbygden af för-



samlingarne, af hvilka organisationen kräfde uppoffringar, på samma gång hon störde deras segt vidhållna vanor och fördomar. Ett mer berättigadt skäl till missnöje låg i den uppmuntran, som Carlson uppenbart gaf åt läseriet och pietismen. Man fick ibland rätt öfverraskande erfarenheter deraf vid tillsättningen af regala pastorat, och mot evangeliska fosterlandsstiftelsen och hennes kolportörer intog ecklesiastikdepartementet just icke någon afvärande hållning.

Som riksdagsman i preteståndet hade Carlson der tillfälle att förfakta ministèrens hela reformsystem. Denna hans parlamentariska verksamhet kulminerade i hans verkliga glänsande anförande till förmon för det nya representationsförslaget, till hvars antagande han sålunda äfven med sitt ord bidrog, om han än icke inom sitt stånd drog majoriteten med sig. Han fick också sin andel af den jublande popularitet som omglänste ministèren efter den vunna segern.

Hade Carlson varit med om att lyftas af popularitetens flodgång, så fick han emellertid snart äfven vara med om att sjunka med hennes ebb. Man fick att göra med andra kammarens landtmannaparti och första kammarens »malkontenter», och det umgänget hade sina stötestenar. Regeringen ville begagna representationens ovana vid de nya »parlamentariska» formerna för att trumfa igenom ett härordningsförslag efter preussisk modell, och det ville ej landtmannapartiet gå in på; landtmannapartiet nöjde sig ännu med grundskatteaflösning, men äfven denna ville hvarken regeringen eller första kammaren gå in på, och första kammarens intransigenter ökade vattnets grumlighet, med eller utan afsigt att deri fiska. Under sådana förhållanden afgick De Geer (1870), och Carlson följde med.

Han qvarstod ännu som professor i Upsala, men återinträdde ej i tienstgöring. Sin numera från regeringsgörmålen lediga tid använde han i stället till återupptagan-

det af sitt historiska forskningsarbete. Sälunda utkommo (1874—75) tredje och fjerde delarne af hans verk, omfattande en stor del af den inre historien under Karl XI. Genom mångsidig handläggning af statsvärf hade han betydligt vidgat sina vyer äfven som historieskrifvare; äfven hans stil hade lösgjort sig från romantikens konstlade manér, om den än i stället till någon del attraperade Rankes myndighetston. Historien om Karl XI:s »skrifvardöme» och flitiga, vidtomfattande, reformerande verksamhet var ju också ett område för hvilket Carlson var rätte mannen. Om han hvarken haft lust eller tid att synnerligen djupt gräfvä i arkiven (han besökte sällan, om ens någonsin, kammарarkivet, hvars handlingar just för denna tids inre historia dock torde vara ganska viktiga), så hade han dock i eget skaplynn och vunnen erfarenhet en slagruta för skildringen af detta tidevarf.

För sin samtids och synnerligen sitt eget lands statslif var han emellertid fortfarande långt ifrån främmande. Som ledamot af första kammaren egde och begagnade han ett tillfälle till inflytelserik verksamhet, och hans inflytande på högsta ort blef under Oskar II ej mindre, än det varit under Karl XV, snarare större. »Kompromissén» af 1873, hvarigenom härordnings- och grundskattefrågorna sammankopplades, var hufvudsakligen hans verk; han var en mästartare i dylika operationer. För att biträda i tillämpningen af den proklamerade kompromisspolitiken inträdde han 1875 ånyo i statsrådet som chef för ecklesiastikdepartementet. Ännu kvarstod han som professor i Upsala, men följande året, då han uppnått 65 års ålder, lemnade han ändtligen plats för en ordinarie efterträdare. Liksom han under sin första styrelsetid bragte i användning en skolstadga, som en företrädare kontrasignerat, så fick han nu (1878) kontra signera en skolstadga, som en företrädare förestafvat och som innebar en begynnelse till de »allmänna» läroverkens söndersprängning. Genom de nya akademiska statuten blef

»universitetsstudiernas regelbindare» föga prisad i Upsala, der man snarare ville betrakta honom som en klafbindare.

Kontrasigneringen af den nya läroverksstadgan var Carlsons sista viktigare regeringshandling. Han afgick derpå ur regeringen för att ej mera dit återinträda. Men ännu, ehuru 68-årig, ville han ej öfverlemna sig åt det »otium cum dignitate» hvartill han, om någon, var väl berättigad. Fortfarande var han både i första kammaren och i den intima beröringen med regeringspersonalen och den högsta viljan verksam som »kompromissarius». Ehuru icke längre hörande till statsrådet, lär han dock hafva varit konungens lika högt betrodd som intimt anlitade rådgifvare; så berättas, att Carlsons inflytande skall i ej ringa mon hafva gjort sig gällande vid behandlingen af den senaste »norska frågan». Redan angripen af den sjukdom, som ändade hans lif, lät han bära sig upp i första kammarens sal för att der nedlägga sin viktiga och till stor del afgörande röst till förmon för frihandeln.

Ända till slutet af sin lefnad arbetade han, om ock med mattad hand, på fortsättningen af sitt historieverk, af hvilket ytterligare två delar under de senaste åren utkommit. Men det ämne som nu förelåg, lämpade sig hvarken för den illustre författarens skaplymne eller för hans krafter. Man kunde på förhand vänta, att Karl XII:s historia, skriven af Carlson, skulle taga sig ut, som om lejonets historia blefve skriven af lejonets väl kände hofdiplomat. Och äfven om den ungdomlige krigarens tidevarf kunnat erbjuda några lockande synpunkter för den åldrige politikern, så skulle genomforskningen af det digra materialet svårligen låtit sig utföra med hans domnande krafter och hans af nutidspolitikens kompromisshärfvor upptagna tid.

I åtskilligt påminner Carlson om romaren Seneca, Neros lärare och rådgifvare. Den romerske moralisten var en lärd skriftställare äfven han, torr, seg och något pedantisk till sitt skaplymne. Kallad till lärare för två furste-

söner, nådde äfven han på prinsinformationens väg upphöjelse och inflytande. Den professorligt kärfve sedeläraren blef en smidig, diplomatfin hofman, som förenade skriftställarens doktrinära teoretiserande med skrifvardörets sega igelnatur och intrigmakeriets habila behändighet. Som ledande minister gaf han länge åt regeringen en allvarlig, moderatliberalt reformerande prägel, då diademet bars af hans ystre, estetiskt anlagde lärjunge, hvilken sjelf hängaf sig åt yrande lefnadsnjutning. Nog finnas här paralleler, äfven om man genast måste medgifva, att Carlson som karaktär var bättre än Seneca och att Karl XV som människa och regent på intet sätt kan förliknas vid Nero. Ännu mindre kan man påstå, att den svenske Seneca fallit offer för sin furstlige lärjunges otacksamhet och blodtörst; långt derifrån, äfven om, såsom man trodde sig märka, Karl XV på slutet började något ledsna vid sin gamle mentor. Men liksom romaren Senecas blod förrann ur öppnade ådror, så har äfven Carlson, figurligt taladt, drabbats af en förblödning. Han lefde länge nog för att se de teorier och doktriner, hvilka pulserat som blodmassa genom hans kraftigaste ålders hela verksamhet, långsamt förrinna och bortsippa: skandinavismens åder är försinad, latinstudiets lider betänklig uttömning, läroverksgrundsatserna af år 1859 äro redan lossnade och hota vilja sönderbrista, och ej bättre synes det vilja gå med de idéer, som legat till grund för universitetsstudiernas regelbindning; med döden för ögonen fick han afvärja den redan förestående undergången af frihandelssystemet, hvars lysande segërintåg han i Gripenstedts dagar varit med att bereda. Denna final erinrar sinnebildligt om den döende Seneca i badkaret.

*Otto Sjögren.*

## Musikalisk revy.

Januari—Mars.

Kgl. Stora Teatern: Nyhet: = 0. Repriser: »Oberon», »Faust», »Regementets dotter», »Konung för en dag», »Romeo och Julia», »Figaro». — Ambrosius gästspel i »Trubaduren» och »Traviata». — Nya Teatern: Nyheter: »Frihetsbröderna», »Preciosa», »Hr och fru Denis». Repris: »Aristoteles». — Vasa-Teatern: »Fatinitza».

Denna revy hör icke till de offentliga konstdomares tal, som i tid och otid häckla och stenkasta kungliga teaterstyrelsen, väl vetande mot hvilka tusentals (ofta nog af hrr kritici okända) svårigheter, vidrigheter, ja motigheter, en sådan styrelse i de flesta fall kämpar. Dessutom — hur angenämt och tillfredsställande att få loforda, berömma, då man det kan af bästa öfvertygelse med rent estetiskt samvete, hur nedslående och pinsamt deremot att nödgas klandra!

Det är därför med stort nöje jag denna gång ser främst på min föredragningslista ur dagens musik-krönika »Oberon», Carl Maria von Webers daggskimrande elfvalek, som Kgl. Stora teatern framfört på ett sätt, öfverträffande det bästa, man i denna väg kan få höra i Europa för närvarande, ett omdöme som en temligen säker bekantskap med denna verldsdels förnämsta operascener kan fälla utan att blifva förevidad för stor patriotism, ett fel som i svenska ögon är en horreur öfver alla horreurer!

För att icke förlora mig i idel komplimenter, vill jag för fru *Östberg*, den intagande Rezia, och för hr *Ödman*, den glänsande Hüon, påpeka ett par små inadvertenser i deras framställningar. Fru Östberg förstör den milda, inåtvänt kontemplativa stämningen i sin rörande f-moll-aria genom att vid utvikningen i dess-dur föredraga strofen: »I som på hoppets förledande bölja» etc. allt för tribunmessigt och för direkt understäldt publiken. Den sorgset drömmande Rezia bör sjunga detta utan några talare-gester,

stilla, orörlig, med ögonen tankfullt förlorade i fjerran, hufvudet något nedböjdt med ett svagt bittert leende, som försvinner vid orden: »En väg kan Er hota, ett moln Er förfölja» etc. För öfrigt må man villigt erkänna fru Östbergs goda och riktiga hållning både af sin sång och sitt spel. Rösten, som väl bäst lämpar sig för opéra-comique så till färg som vidd, kan för seriöst kantabla partin tillönskas en om möjligt mer vexlande timbrering, helst i svart, och tonen stundom något mer gravitet. Föredragets bredd blir bättre för hvar gång, tycks det, och i ocean-arian öfverraskade fru Östberg med ett par toner i allra högsta registret af klaraste kristall.

Hr Ödmanns röst blir ej *så* förtjusande vacker vid ett ihållande *sforzando*, och det kan ju ej hjälpas, då rösten i alla fall eger tillräcklig skönhet qvar, men hr Ö. förstör sin verve med allt för stark, stundom nära nog komisk *aspiration*. Derigenom blir föredraget desslikes alltför staccateradt och *kan* lätt nog komma i fejd med intonationens renhet. Om hr Ö. öfvar sina hjeltearior med större portamento, ändrar munställningen något, och — det kan ej hjälpas! — öppnar munnen litet mera, tro vi att hans i botten lyriska tenor skall taga sig bättre ut i dessa »Sturm und Drang»-partier än hittills. Angående Hüons parti gäller det sagda, som hr Ö. lätt inser, e-dur-partiet af den stora arian. Koloraturen i den afdelningen gick ledigt och korrekt, men ej nog markant, ej nog briljant, hvilket ju likväl kan komma med tiden. Hur utmärkt vackert hr Ö. i öfrigt sjöng sina saker, särskildt den lilla bönen, behöfva vi ej förmåla.

Fru *Edlings* Fatima öfverträffade alla de svenska Fatimor, vi hört, i stämklang, och hennes sång gaf ej blott ypperlig relief som vanligt åt det scherzanta, utan äfven åt det fint poetiska i hennes deliciösa canzonetter, specielt »Arabia amena». Hr *Ohlsons* Scherasmin sekunderade den täcka Fatima i alla afseenden berömligt. De begge andra af det treväpplingsblad af buffasångare, vår kgl. opera f. n. besitter, hrr *Dahlgren* och *Janzon* gjorde all rättvisa åt librettens komiska förvecklingar, den senare prälände med en falsett, som utgör den skarpaste kontrast till de hemska bastoner, hr J. presterat som bispén i »Engelbrechts», en rol som tilldelats hr J. *förmodligen* på grund af hans deri lyckade, katolska, jesuitiska apparition, ränkfull och gemen i oändlighet. Ty annars bruka prelatroler i stora skådespel ej uppdragas åt

doktor Dulcamaras, doktor Bartholos, fabrikör Cornelius' framställare inom opéra-comique.

Åtminstone fick *Uddman* vara i fred för dem och det var nog *godt*.

Men att Den Onde ej får vara i fred för unge hr *Söderman*, det är en diabolisk elakhet af kgl. teaterstyrelsen.

»*On n'aime pas son successeur*», heter det. Men ofsedt detta, hur kan en man med hr Willmans fina konstinstinkt härda ut att från sitt oxöga beskåda den Mefisto, som nu senast blifvit allmänheten påtvingad. Hur?

Vi nännas knapt förevita hr *Söderman* hans misslyckande. Han gör så godt han kan, han *kan* icke bättre. Men hr Willman! Hvarför icke instruera denne efterträdare mer detaljeradt än nu? Hvarför låta det bero vid en röst som går ut med partiet och vid ett någorlunda karaktärsfullt föredrag af de begge solonumren?

Att rösten är en bariton skadar på många ställen, Mefisto *bör* sjungas af en bas, helst »pråktig» förstås.

(Att J. Faure sjungit Mefisto, hör ej hit. Han är Faure, han, och »när han drack, var det rätt». Hos oss fins icke Faure, en witzmakare må fortsätta meningen.)

Nå, det går väl an ändock! Men spelet, spelet! Jag känner mig skyldig att motivera min stränga förkastelsedom, men jag gör det bäst genom att be läsaren jemföra hr Willmans beteende med hr *Södermans*.

(Och om jag nu kommer att i fortsättningen synas elak mot hr *Söderman*, så skall hr S. veta att det gäller hr Willman, direktörn, och om jag nu kommer att bli charmant mot hr Willman, så är det emot *herr Willman*.)

»Si j'étais roi!»

Om jag vore teaterdirektör, skulle jag tänkt en smul på anatomien. Beelzebub, djeflarnes öfverste, har han haft den dåliga smaken att sända sin Faustfrestande ambassadör i form af en liten krumilur till riddare, med evigt jovialiskt fullmånsleende, små korta ben, liten pösigt mage m. m. m. m.?

Aldrig har väl någon tänkt sig Mefistofeles i form af en Falstaff i duodes!

Också tyckes operaregissören ha betviflat denne Mefistofelinos förmåga att imponera på den reslige Faust (Ödman); därför skrufvas rampen ned, fall-lucka anlitas jemte bengaliskt ljus och i detta står den nytre lille herrn och sjunger

med permanent bonhommie sina repliker. På något fint och illustrerande detaljspel är ej att tänka. Mätte sången blott följa med det försåtliga ackompanjementet med dess sjelfständiga melodibildningar! Momentet om Mefistos och Fausts inbördes förhållande är beräknadt på storhet och kraft; beggadera utebli lika ömkligen uti ifrågavarande tolkning. Sången skall här klinga bundet och bredt, spelet uttrycka situationens beskaffenhet, som här är helt allvarlig.

»Härupe jag lofvar att dig tjena». Detta utföres med en gest betecknande jorden och vid »tjena» med en djup ironisk bugning. »Men dernere!» Der förändras uttrycket. Det servila i röst och manér försvinner, något af djefvulens majestät (hjelp Samiel!) framskymtar. Mefisto tager ett steg fram mot Faust, ställningen med ena benet krökt framom, för öfrigt framåtlutad, ögonen genomträngande häftade vid Faust, högra handen visande mot golvet: »Men dernere, ja dernere skall *du* (pekande på Faust) tjena *mig*» (härvid reser han sig i ett nu upp från förra ställningen och står utsträckt i hela sin längd, högra handen på venstra skuldran, allt naturligtvis halfprofil mot publiken.) »Men hvad? du darrar? (Samma ställning, sarkastiskt leende). Skall jag dig modet återge (hånfullt, efter ett ögonblicks reflexion med högra handen på pannan). Dig ungdomen kallar (högra handen utsträckt, skridande långsamt bakut något på sidan om tablåförhänget). Vågar du henne se?» (ett lätt slag i händerna). Under duetten tasslar Mefistofeles än i ena än i andra örat på Faust med handen på hans axel, skjuter honom till slut mot utgångsdörren, gnuggar sig i händerna bakom hans rygg, tar till slut F. i ena handen och pekar med den andra utåt, dragande honom med sig genom dörren.

Som det nu går till, agerar Faust på ena sidan om hr sufflören, Mefisto på den andra och efter sitt höga *ass* störtar Faust ut med äkta virtuosfart och *ce petit bonhomme du diable* traskar lydigt efter, en liten väluppfostrad pudel lik, men en pudel icke det bittersta full af fan — —

Entrén i akt II var kostlig — den Willmanska, nämligen. Han skar scenen diametralt, sneddande öfver, och gjorde vid yttersta ena sidan en plötslig komisk vändning mot dryckeslaget vid andra sidan. Mefisto II kommer in, skiljande hrr korister åt, alldeles som en operasolist, rädd att komma för sent till sin replik. I rörelser och gång bör finnas något ormligt, smidigt och halt, tydande på att det icke



är en vanlig riddare man ser. Detta är lika nödvändigt som den hånfulla klangen i rösten, hvari Mefisto II ej misslyckas. Lyckadt nog var det också med krampryckningarne vid psalmsången och korsuppvisningen, men vid engelns hotande med svärdet är det nödvändigt att hr Willmans excellenta tradition vidmakthålles, vridandet och krälandet lik en mask i stoffet. I all verlden — är då det så svårt att eftergöra?

Men vi kunna ej följa Mefisto i alla akterna. Kurtisen med Martha Svärd var för resten ej så oäfvat antydd, men vid ariosot förslog ej förmågan. Det är ett nytt stycke i stor stil, ja i tragisk. Willmans mästerliga diaboliska nonchalance i 5:te akten, då de stackars menskobarnen Faust och Margaretha kämpa om lif och död, tycks ej kunna imiteras, men präktig var han der han stod, hufvudet höjdt i vädret, orörlig, kappan elegant draperad, och sedan trotset mot de himmelska härskarorna, till dess erkeengeln kommer med svärdet, förlamar, bländar och slutligen störtar honom, i sanning allt detta tolkadt med en tydlighet, en kraft, en lidelse — — —

Men nej, nej, nej, hvart tar detta vägen? Vi, som — vi bekänna det — för tillfället äro rätt förargade på hr Willman, råka till att sjunga en liten gentil apoteos öfver samme herre?

Men hvarför skall man också sjunga och spela sin Mefisto så utomordentligt men *välja* honom — så utomordentligt illa?

Hr Willman är verldens förnämsta Mefistosångare, men hör till verldens sämsta roldistributörer?

Föröfrigt denne Mefisto — men läsaren är kanske trött nu på all denna diabolik.

Ett hastigt changement derfor till angenämare sattyg!

Oberons Puck bör vara en representant derfor. Fru *Eugenie af Geijerstam* framstod som en angenäm ung fru med blanka mörka ögon och sött småleende, utklädd till nissegoddräng i en icke allt för behaglig och behagsjuk kostym. En liten satunge var hon icke — jag menar på scenen, förstås, men det bör Puck vara, mera skalk, mera troll, mera spjufver — fröken Landelius i verlden var något ditåt, men frk. Niehoff var också för tam, liksom de unga damerna som spela Puck i Shakespeares drama. Fru Hvasser var

nog både poetisk och »gnomisk», men figuren passade ej i stycke.

Oberons gestalt har visat hr Arlbergs drag och fru Strandbergs, således både Don Juans och Zerlinas!!!

Vidare fröken Sommelius, som sjöng Margaretha i »Faust», och hr Larsson, som var Nils Bjelke i »Kung Erik». Fröken Sommelius var också Anna i »Vermländingarne», i hvars dräng Per -- hr Dahlgren hon träffade på en ny Oberonkollega. Barbarina i Figaro och fiskaren i Vilhelm Tell är ock hemma i Oberonkostymen: fröken Svenson och hr Bratbost.

En musikanmälare i Stockholmspressen menar tro på att elfkonungen bör ageras af ett fruntimmer. Hr Warburg i Göteborg finner Oberons koleriska, kraftiga natur omöjlig annat än i manligt omhölje.

Hr *Bratbost* passar måhända ej så bra i scenerna med elfvorna som t. ex. hr Larssons späda ynglingagestalt, men hr Bratbost har ett ungt vackert ansigte och framförallt en ungdomlig röst så litet manlig som möjlig för att ej vara haut-contre, vattenklar, ljus. och ren. Rösten åtminstone ger fullständig illusion. Hr Ödman höres helt manlig gent emot denne Oberonsflöjt, fröken Almati säkerligen också, om hon vore med -- --

Men det är hon icke och öfverhufvud har fröken Almati icke kommit så in i repertoaren som man väntat. Att sjunga duenne-partin som gumman Ragnhilds, är väl icke så roligt för Carmens, Leonoras tolkarinna, men fröken Wellander får ju hålla till godo med Martha i Faust till ombyte med Profeten, Lohengrin etc. Om man tyckte att fröken Eks Zelika var för timid, hvarför ej låta fröken Almati försöka sig på partiet? Det ligger rätt väl för altröst och höjdtornerna kunna lätt modifieras. Mademoiselle Richard de l'Opéra français var en rätt lyckad altsjungande Zelika med *hel* stämma och det har hennes rival i partiet ej haft på flera år, jag menar Gabrielle Krauss, hvars tragediennetalang deremot är långt större, som man sluter till bl. a. deraf, att hon kunnat på lyriska scenen realisera Sardous skräckrol Donna Dolorés, en rol som kommer att göra Paladithes opera svåråtkomlig för mer än *en* scen. Lucca skall väl efter vanan försöka sig efter Krauss, men sannerligen jag vet någon annan dramatisk sopran i Europa, som kan göra det efter med samma resultat.

Kunde någon trollkarl till teaterdirektör här i Stockholm i fru Hvassers Dolorés (för ett decennium sedan), ingjuta f. d. fröken Grabows mörka timbre och f. d. fröken Pyks röstvolym — och deraf skapa en sångerska för Dolorés — skulle det bli världens förnämsta, kanske ej blott i Dolorés.

Hvem skulle *nu* hos oss kunna bli Operans Dolorés? Fröken Ek skakar säkert på hufvudet, men fru Östberg småler. Ja, hvem vet!

\* \* \*

»Hvem har ej hört, hvem har ej sett  
Denna berömda —

*Regementets dotter!*» Uraktlåtenheten har åtminstone i slutet af förra säsongen kunnat godtgöras, ty — jag vill minnas sjelfva den stjärnstrålände Oscarsdagen — Regementets dotter har åter gjort honnör för gamla och nya beundrare och sjungit sitt famösa »Hell dig, du —» — »du kung Oscar», skulle det väl bli om operan lokaliserades med en väldig accent grave på *ar*.

»Regementets dotter» räknar hos oss sina anor från en kung Oscars tid, festligheterna vid kröningen 1845, då föga underligt hade varit om man sökt göra en underdånigt loyal lokalisering af stycket. Slikt skedde dock ej, Bayards och St. Georges' ord fingo stå qvar orörda.

Det var i denna komiska opera som Jenny Lind hittade på att fira en tragisk triumf, finalen i 1:sta akten, då hon med skälfvande röst sade farväl åt sitt älskade regemente och i sjelfva afskedets ögonblick lidelsefullt skyndade fram till fanan, slöt duken till sitt hjerta, öfverhöljde den med kyssar under strömmande tårar. Effekten häraf var den tiden öfverväldigande. Med all respekt för den stora sångerskans vördade minne — den skulle ej blifvit det nu. Den tiden var man både i komiska men synnerligast i tragiska situationer till och med i rent dramatiska pjäser van vid ett visst moderato, en viss säflichkeit och afhållsamhet, en bredd och teatralisk appretur i spelsättet, som — om man nu kunde se tillbaka på en dylik representation — skulle verka högst fremmande och konstgjordt. På den lyriska scenen var

naturligtvis stelheten ännu mer i ögonen fallande, ja den tidens kapellmästare fordrade af körens medlemmar detta »för att musiken skulle gå ihop (!)». Det dramatiska — lifvet i en stor folkscen t. ex. — lemnades alldeles ur sigte. Koristerna trädde in med sina teatersteg — ett steg, halt, ett steg, halt, ett steg, halt o. s. v. — helst i procession, ordnade efter stämmorna, delade sig i tvenne halfeirklar och sågo på kapellmästarpinnen, som den tiden lär ha synts äfven på scenen, ej blott från salongen. Med solisterna var ej stort bättre bevändt. Då den retande Henriette Widerberg spelade sina (siden-juvel-sammet-klädda) landtflickor och subretter, spelade hon nog lifligt med sina granna ögon ner i salongen och kastade rakt ut dit — vanligen till något bestämmt håll — en svärm af deliciösa småleenden, men någon dramatisk karaktäristik bekymrade sig hon föga om. I tragiska operor måste hon hålla sig allvarsam förstås, och liknade då sina kamrater, stela, afmätta med operagymnastik, som än i dag, rysligt att säga, då och då går igen hos en ny generation. Jenny Lind införde i det lyriska dramat natur och lif och så stor realism, som hon vågade, hon gjorde det med geniets träffsäkerhet, eldigt, kraftfullt och — obesväradt. Hennes prestationer verkade därför också med det nyas hela ojemförliga tjuskraft, både i ofvannämnda tragiska scen, som ock i den komiska med tanten i andra akten, då hon afhasplade fiorityrer med afsigtlig kantighet och själlöshet, lefde om på pianot, slog noterna i väggen med en faslig dask, för att sedan repetera soldatvisan inför Sulpice med all den smältande själfullhet som stod henne till buds. Nu för tiden äro vi ju vana vid långt större realism och sanning på scenen, så nu — der äro vi igen! — skulle intrycket ej bli så starkt. Denna Regementets dotter har hos oss utgjort en ärelystnad för våra bästa sångerskor. Sjelfva Louise Michaëli, hvars fält då alldeles icke låg hitåt, skulle åstad som Marie och herrligare stämma har aldrig uppburit dessa melodier. Men i öfrigt var hon ej der på sin plats, den utomordentliga, ännu djupt saknade konstnärinnan. Vilhelmina Gelhaar var deremot i sitt esse i denna rol. Hon var vår vackraste, vår kokettaste Regementets dotter, öfverträfflig i de gladare scenerna, men i de allvarliga betungad af Jenny Linds minne. I denna rol var det ock som Hedvig Harling vann sin första större framgång, som gjorde henne till en god utilitet inom den komiska operans sfer. Hon öfverflyglades dock som

Marie efter en tid af Olefine Moe, hvars tjusrika framställning ännu står i friskt minne.

Fröken *Andersson* är lyckad i rolens alla faser, det kan ej nekas, men hennes sång och spel verka ej nog energiskt anslående, hvarken i glädje eller sorg. Alltsammans är riktigt gjordt och tänkt, men saknar för mycket omedelbarhet och öfvertygelse. Rösten dukar alldeles under och har ej i denna opera tillfälle att triumfera, hvarken den något spröda flickaktiga rösttimbren eller koloraturen. — Hr *Bratbost*, som undervisats af professor Hallström och operasångaren Ödman, har ej lyckats till dato få fram rösten ur halsen så att man kan få njuta af det välljud, man har skäl att ana dernere i strupen. Hr *Bratbost* tyckes ha anlag för scenisk verksamhet och hans utseende svär icke emot hans röst och det slags roller, den gifver honom. Den förra Tonio, hr *Dahlgren*, hade nu iklädt sig en tjenares skepelse, markisinnans von Streckenfeldts faktotum, *Hortensio*, men hr *Janzon* — *Sulpice* — bibehöll sin gamla rol, åtminstone den qväll jag åsåg operan, annars har man annonserat hr *Söderman* i denna rol. Om damerna *Strandberg* och soldaterna är ej annat än godt att säga. Måhända skulle det hela vinna på om de förra toge med sig dottern och svägerskan Anna, hvars *Rose Friquet* på sin tid visade begåfning i stil med denna operas titelrol. De rolerna ha vissa beröringspunkter, också kreerades de — med en mellantid af 16 år — af samma artist å Pariseroperan, den pikanta mademoiselle *Borghèse*, som emellertid hade en svår kamp att utstå med *Henriette Sontag*, som fördunklade henne 10 år derefter i Maries parti, under det *M:me Galli-Marié* snart nog i *Rose Friquet* kom publiken att glömma *Borghèse*. *M:me Boulanger* var Pariseroperans första markisinna, denna då till åren komna gamla subrett, som i sin ungdom som *Boieldieus Jenny* (*Dame blanche*) och *Aubers »Bergère chatelaine»* gjorde sig dessa stora kompositörer förbundna. Särdeles den senare, hvilken som bekant med nyssnämnda opera vann sin första framgång, hvartill särdeles bidrog ett rondo och sångerskans utförande deraf. Också skriver *Auber* till *Eugène Scribe*, som i och för musiken till en vådevill vändt sig till honom, om lån af detta genast så populära stycke.

»Ma ronde est peu de chose, et votre esprit peut se passer etc. — franska artigheter; — mais si avec la permission que vous me demandez et dont vous n'avez nul

besoin,\* je pouvais vous prêter le jolivisage et la jolie voix de M:me Boulanger, je crois que nous ferions tous deux une bonne affaire.» (I parentes från det brefvet daterar sig Scribe & Aubers bekantskap.)

Hos oss var fru *Bock* länge en mästerlig markisinna, som äldre teatervänner gerna erinra sig. Öfverhufvud taget bidrog denna artist i duennefacket mycket till den franska operettens framgång, liksom ock till många komediens. Ena dagen uppträdde hon med dramatiska afdelningens artister i »Hittebarnet», der hon var en dråplig fru Wahlström, andra dagen sjöng hon med i »Sirenen», »Ambassadricen», »Svarta dominon», »Hvita frun» eller som sagdt — »Regementets dotter». I Tonios rol såg man först *Olof Strandberg*, liksom i Sulpice Pingots *Lars Kinnansson*, som med sitt Hjortbergska spelsätt der skall hafva varit synnerligt lyckad.

\* \* \*

Till de barnföreställningar, Nya Teatern anordnat med »Tummeliten» har Södra Teatern slutit sig med »Jorden rundt» på sitt program.

Stora Teatern å sin sida har anordnat dam-föreställningar, hvarvid man städse uppfört »*Arvid Ödmann*».

De smås jubel åt trollerierna i Tummeliten och miraklerna i Jorden rundt har öfverröstats af de gälla bifallsropen på damföreställningarne, små eleganta glacé-handskars dödsrosslingar och ett stampande, remarkablare än man någonsin kunnat vänta sig af »les pieds mignons du sexe faible».

Blomsterkastningen sådana aftnar är hardt när passionerad. Om jag skulle tala om hvad jag sett hända en nyss lösrifven bröstbukett under den violettdoftande spetsduksen förädiska skydd, *innan* de så ömt behandlade blomorna kastades in på scenen —!

Förr var det länge blott de entusiastiska musikeleverna, sömmerskorna, butikfröknarne och småbarnslärarynnorna på 3:dje och 4:de raden som voro utom sig på »Konung för en

\* Det var då det. Nu för tiden äro kompositörer och musikförläggare ett mer praktiskt släkte. Lefde Auber med sina rondos i vår tid och ville herrar vaudevillister — likt Scribe — låna ett eller annat af dem, blefve det nog först en »question d'argent.»

dag» och underhöllo ridåhissningarne vid pjesens slut. Nu har entusiasmen stigit ned till bourgeoisiens och aristokratiens koryföer på de förnämsta platserna och tagit samma våldsamma uttryck bland såväl unga som något mindre unga damer. Det är ju också högst courtoisanta saker den belevade fiskaren Zephoris regalerar de sköna med i sina artiga cavatinor. Jag minnes en gång då jag satt på »amatörbänken» i fjerde radens fond, hvilken oförstäld glädje yppade sig hos de unga damerna på galleriet, då den vackra gossen höjde sina smäktande blickar dit upp vid orden: »Då ju alla englar, blott i *himlen* bo, blott i hi-i-hi - *himlen* bo.»

Då man är så nära »paradiset» som dessa damer, är det naturligt att detta togs väl upp der uppe.

Men äfven vid strofven »Om öck af ringa stånd, du drottning skulle blifva» har jag sett mer än en i sjunde himlen på fjerde raden.

Och på första ha sköna ögon under de hjertnypande stroferna glänst, glänst som *solitärer*.

Man har samtidigt med kråsnålen från första raden, talat om en serenad från de musikaliska men mer poetiskt bemedlade på fjerde. Jag tycker mig redan höra späda flickröster:

Du har diamanter och perlor,  
 Du har ju den bästa tenor,  
 Du har öck de skönaste ögon  
 Säg hulde, hvad önskar du mer?  
 Med dem har du krossat etc. etc.

\* \* \*

Men bakom kulisserna är det ofta »grand combat» under sådana festaftnar. Nemea nekar följa med in med Zephoris, och Julia som följt Romeo i döden vill ej följa med längre. Bröstkubetterna vill hon särskildt icke taga ad notam. Då gör hon en tur uppåt scenen kring sin öfvergifna likkista eller hastigt venster om in i sin klädloge. Emellanåt står scenen tom långa stunder vid applådernas smattrande under det i kulissen ageras väldeliga för och emot »inkomsten». — »Kom, snälla fröken» — »Nej» — »Kom, äh, kom, vet jag» — »Nej, har jag sagt» — »Se så nu då, vi kan inte dröja längre» — »Nå gå då» — »Nej, men» — »Jo, men» — Klapp,

Klapp, Klapp, Klapp, Klapp — några karlröster: »Ek, Ek», stor kör af fruntimmer: »Ödmann, Ödmann, Ödmann, Ödmann!»

\* \* \*

Skämt å sido, gratulera vi uppriktigt hr Arvid Ödmann till hans splendida succes vid 100-festen af Adams lilla opera comique. Måhända hade det varit förmånligare för hr Ö:s konstnärmenniska om det varit i ett estestetiskt taget mera betydande och konstnärligt mera svårt och fordrande parti, som hr Ö. vetat förvärfva sig denna förtjusande gunst och popularitet. Och vi hoppas att hr Ö. i framtiden skall förstå att göra sig lika omtyckt i uppgifter, som gifva mindre och kräfvä mer eller också sådana, hvarmed han skänker en rikare insats åt tonkonstens höjande i vårt land. En sångare, som kan skänka sin publik ögonblick sådana som romansen i Leonora, der skön musik erhåller ett lika skönt som gripande uttryck i hr Ödmanns der f. n. i hela Europa säkerligen öofverträffliga sång, *c'est l'oiseau rare*.

\* \* \*

Dock, »härföraren ensam vinner icke slaget».

»Romeo» och »Kung för en dag» hafva utom Arvid Ödmann också hr *Lundquist* att tacka för sin framgång, som i dessa roller »di mezzo caraterre» visar en förmåga af humoristisk kolorit, som man ej tilltrott Rienzis, Amonasros, Tells heroiske tolk. Fröken *Andersson* bör ock räknas till den senare operans stöd. Hennes Nemea är den man helst ser af alla, om också fröken *Strandbergs* koloraturscen i denna rol ej bör förgätas. Fru *W. Strandberg* har varit den oftast anlitade Zelida, liksom ock den bästa af dem, och hr *Dahlgren* desslikes den äldste och bästa Piphear. Hrr *Lange* och *Strömberg* ha begge med godt resultat framställt prinsen, och fröken *Karlsohns* nätta vokaliser ha ofta med nöje hörts i bajadèrens lilla *chanson de ballet*.

»Romeos» popularitet bragtes till sin höjd af Mathilda Grabow. Att efterträda henne som Julia har varit en af Selma Eks värsta åligganden, liksom ock en af hennes aktningvärdaste framgångar. Hennes Julia är ej 14 år, ej liten, glödande och varm, ej italiensk sommarnatt i stämman, ej



italiensk älskogseld i barmen, men hon framställer en värdig patricisk 20-årig jungfru, ren som snö och kall som den, ljuf att skåda men ej hänförande att höra. I valsarian utvecklar hon ett vackert *mezza voce*, men liffullheten är artificiel som den, den rätta glädjekraften saknas, för att ej nämna tekniska brister som finnas, såsom en alltför glisserande kromatisk skala, halftonsdrillar af tvifvelaktig riktighet m. m. I öfrigt märkes ofta bristen på korrekt posering af rösten, specielt de höga tonerna insättas ofta i frasen mindre noggrannt och mista sin verkan. Liksom Romeo använder denna Julia för ofta *la voix blanche* och endast i den lågt lagda frasen: »Det var Romeo», lyckades hon få in en nämnvärdare *clair-obscur*. Grabows röst var ett tacksummare material för dessa effekter, det medgifves, men Viardots skola gjorde nog också sitt till dervid. Både Romeo och Julia borde uppöfva *le timbre sombre* att vid behof användas. För att sluta med frökens Eks Julia, må rättvisligen lofordas hennes dramatiska uppfattning af konflikten och de förtjenster hon i operans senare hälft särdeles som skådespelerska lägger i dagen.

På tal om denna opera, må det tillåtas oss hemställa, huruvida det ej vore lämpligt att upptaga de uteslutna delarne af kärleksduetterna i 2:dra och 4:de akten. Publikén tycks vara så förtjust i dessa scener att den säkert skulle vara tacksam att få njutningen ännu mer förlängd. Dessutom är Julias barnsligt älskliga sång om fågeln (i andra duetten) ett af de mest lyckade momenten i operan och bidrager förträffligt till karaktäristiken af hennes på samma gång rena som svärmiskt glödande kärlek. Det vackra ensemble-motivet repeteras derpå och slutar duon. I fjerde aktens duo är det en tjugusande följd af silkesmekande, silfverskimrande ackorder, ljuft inväfda i hvarandra och ypperligt tecknande det heta, skälfvande kärleksrusets hela outsägliga salighet.

I afseende på operans uppsättning anmärka vi att då ballettsoolisterna *icke* uppträda bör deras namn ej skylta på affischen eller ock deras förhinder offentliggöras. Pinnan göres åtminstone kort för den stackars Julia som med döden i hjertat skall sitta och åse hr Sjöbloms, fru Lunds m. fl. battementer. Bland Julias »slägtingar» har man emellanåt — *horribile dictu!* — iakttagit en »Montagu!» Och fru C. Strandberg — lika bra som amma som förr som page —

kan stå lugn bredvid och låta sin svärdotter sjunga quartett med en sådan, som hon i 2:dra akten gör korstecken för! För öfrigt har man tyckt sig iakttaga en underbar likhet mellan Romeos stumme hr fader och — etiam horribile dictu! — hans högvördighet biskopen af Verona. Eller kanske det är den famösa gula vaxsdukskåpan, begge ha på sig; som gör skillnaden så liten, den ene som biskoplig ornat, den andre som — nattrock. Badgummorna i Norrtelje och Marstrand bruka ha sådana schabrak på magen i *sitt* tjänste-åliggande — — — —

\* \* \*

Reprisen af Mozarts »*Figaro*» kan med skäl hänföras till kgl. teaterstyrelsens credit-conto. Det var en berömlig gerning, med ett ord, så mycket mer som allmänheten i sin oberäknelighet icke särdeles senterat detta, bortskämd som den varit med ett utförande af operan sådant som vår operascen f. n. omöjligt förmår prestera.

Den 23 Januari 1821 gafs »Figaros bröllop» för första gången å vår kgl. lyriska scen. Rollesättningen var då som följer:

Grefven — hr *J. Kinmansson*, Grefvinnan — fru *Sevelin*, Figaro — hr *Du Puy*, Susanna — *Henriette Widerberg*, Cherubin — fru *Frösslind* o. s. v. *J. A. Dahlgren* skrifver i sina »Anteckningar» att fru *Casagli* »hufvudsakligen uppträdde som Cherubin, Papagena och Zerlina», men då nämnda sångerska redan 1813 lemnade Sverige får det väl antagas att det var i Beaumarchais' komedi och ej i Mozarts opera hon framställde denna personnage. Ofvannämnda rol fördelning lär emellertid ha utfallit särdeles lyckligt. Figaro var *Du Puy*s sista rol, som han utförde med oförminskad kraft, ehuru väl i afseende på sången man anmärkte bristande tillgångar i det djupare registret och i allmänhet att föredraget var för »hoppande staccateradt och superficielt». Det var också mindre i den stora komiska operan än i den lilla franska opéra-comiquegenren som *Du Puy* gjorde sina talanger bäst gällande. Mot hans traditionellt idealiske *Don Juan* anmärker samma gamla amatör, hvars efterlemnade musikanteckningar jag nyss citerade utur: »att *Du Puy* der endast hade att vara sig sjelf för att reus-

siera i de erotiska och seduisanta scenerna, den tragiska ampleuren i slutet öfversteg ej obetydligt hans portée, liksom och hans son de voix intet passade för mörkare passager». Du Puy dog i April året derpå, men hade redan ett par år förut upptäckt sin efterträdare i Figaros parti, *P. M. Sellström*, då en vacker mörklockig ung handverkslärling, sedan arftagare till Du Puys roller, deribland Don Juans — äfven utom scenen. Sellström lär som tenor haft svårt att gå i land med sångpartiet, men i spelet återgaf han sin lärares utmärkta tradition. Efter Sellströms tid kom partiet ändtligen i basars och barytoners ego, hvilka dittills fått inskränka sig till Grefvens rol, som under tidernas lopp utförts af *Rudolf Wallin*, *Conrad Behrens*, *Fritz Arlberg* (som debuterade i titelrolen), *Hjalmar Håkansson* (alltid dock mera lämplig som Bartholo!) och sist men ej sämst *Algot Lange*.

Susanna var en af Henriette Widerbergs glansroller, der gamla musikvänner till och med sätta henne öfver Jenny Lind. Hon utvecklade der hela sin personliga charme i spelet och hela sin bedärande stämma i det vackra sångpartiet. Bekant är hur den glada sångerskan vid premiären örfilade upp sin sånglärare, sjelfva Figaro-Du Puy, som vid repetitionen visat sig ytterst kinkig mot henne och ett par gånger narrat henne att totalt komma af sig. Angående orsaken till detta agg vill man veta att den sköna Henriette ej velat erkänna Du Puy som en lyckad Don Juan annat än *på scenen* och att det var det som förbittrade den lika frade som bortskämde fruntimmerstjusarens sinne mot henne. Han till och med gick så långt i sin dubiösa konstifver att han lät arrestera sångerskan för att i ensamheten ordentligt lära sig Susanna, hvarvid denna i sin arrest i operahuset lär ha stått till ett så förskräckligt oväsen genom att tillika med sin kammarjungfru springa kring väggarna, knacka på fönsterna, hoppa, dansa, sjunga och ropa att man fått lof att snart nog släppa ut de skrattande fångarne ur den muntra arresten.

Det var *då*, det. Tänk om *nu* —!

»Jag säger ej mera», sjunger Figaro.

I Grefvinnans rol efterträddes fru Sevelin af fru *Enbom*, hvars starka stämma ej egde någon skola eller större skönhet. Det var denna sångerska, som blef så uppretad på Henriette Widerberg derför att denna kom in för tidigt och

förstörde applåderna efter arian »Milda himmel», hvarefter man i allsköns ro trätte och luggades under dialogens lopp. Denna »grefvinna» måtte ha haft ett något koleriskt temperament att döma efter hvad som flera år derefter inträffade vid en repetition till Spontinis opera »Vestalen», då hon som vestalernas prestinna råkade i så våldsamt affekt öfver något hvad det kunde vara att hon, alldeles förgätande sin presterliga värdighet, gaf sig till att *kraschanera* de fromma systarna midt i synen, hvilket naturligtvis åstadkom en fasansvärd uppståndelse, som hotade att alldeles vända upp och ned på kgl. operan för några dagar, i det de på så »spydigt» sätt profanerade vestalerna till att börja med enstämmit vägrade att uppträda om de ej fingo en ny prestinna. Denna sak utjemnades dock med gråt och ursäkter och de heliga vestalerna med *Jenny Lind* — lika värdig som snillrik — i spetsen (såsom Julia), gjorde ej längre några svårigheter för operans representation.

Denna händelse med den spotska öfversteprestinnan torde helt säkert vara allenastående i svenska teaterns historia, ehuru bespottande tungor nog alltid funnits, finnas och skola finnas inom den lika så väl som andra dylika konstanstalter.

Efter denna lilla realistiska digression till den romantiska tidsåldern återvändom till vår ädla grefvinna, som efter fru Enbom kom i Jenny Linds händer, och 1848, då den stora sångerskan öfvergick till Susannas parti i *Mathilda Ebelings*. Derefter har partiet sjungits af fruarne *Michaëli* och *Stenhammar*, fröken *Widerberg* (sedan 1:sta sopran i »Första Damqvartetten») m. fl.

Henriette Widerbergs dotter Julia efterträdde sin mor i Susannas rol, hvilken hon utförde på samma sätt ehuru med mindre röst. Angående denna konstnärinna skrifer ofvanciterade källa: »Denna agreabla sångerskas lika agreabla demoiselle moder gaf henne förnamnet Julie efter titelrolen i Vestalen, som hon utförde vid dess 1:sta representation någon tid före dotterns födelse.»

Jag tillåter mig bifoga denna notis med ett litet frågetecken, med ett *stort* utropstecken! Sedan kom *Jenny Lind*, som sagdt, och efter henne en hel mängd sångerskor, jag nämner blott fruarne *Stenhammar*, *Strandberg* och *Moe* samt friherrinnan *von Stedingk*, f. *Gelhaar*, hvilken senare ännu 1874 vid hr Arlbergs afskedsrecett sjöng rollen för en gångs skull.

Bland Cherubiner märkas sångerskor af alla kulörer — jag tänker icke på hudfärgen alls — från tragediemner till subretter af familjen *Strandberg* tre tusen tecknade, eller rättare sagt tre än så länge, Charlotta, Maria och Anna, hvilka nu allesammans öfvergått till gumman Marcellina, utom den sistnämnda likväl, för hvilket det nöjet således återstår. Sist men främst bör bland våra pager nämnas *Zelia Trebelli*.

Angående den nuvarande uppsättningen af den sköna operan kan i allmänhet ej annat än godt sägas. Priset tages, för att använda ett populärt referentuttryck, bland de uppträdande utan fråga af Susanna, fru *Dina Edling*.

Det må vara att hon bland sina föregångerskor haft Susannor med större personlig fägring och mer mjukt sydlandskt behag, men i sin helhet torde fru Edlings Susanna icke öfverträffas af någon föregående. Hennes spel har rätta uttryck för rolens samtliga skiftningar och hon förstår dertill gifva sin, som man skulle tycka, endast för den seriösa operan lämpliga mörka stämma en sådan glädjesprittande lekfullt skalkaktig klang, att den alldeles ypperligt harmonierar med de glada, smekande melodier, hvarmed Mozart så rikligen försett sin allra förnämsta subrettkarakter. Särskildt den stora scenen i sista akten får genom fru Edlings klangsköna stämma en musikalisk fägring och fulltonighet, som man ej får höra på många operascener.

Hr *Janzons* qvicka spel sekunderade korrekt denna lifliga Susannas, men i lyriskt hänseende stannade hr J. efter af naturliga skäl, dem man icke kan förevita en konstnär, särdeles en som så klokt förstår att handskas med sina numera reducerade tillgångar som hr J., hvilkens recitativkonst är ett mönster för samtliga öfriga i operan uppträdande, hvilka i detta fall ha mycket — somliga *allt* — att lära af den förtjenstfulle sångaren, som dertill särskildt i detta parti är helt och hållet omistlig för närvarande, hvilket nogsamst skönjes de aftnar då hr *Rosén* alternerar med honom som Figaro.

I Grefvinnans parti märkes mer än i modern musik fröken *Eks* opraktiska sångmetod, som ibland vållar att hennes stämma, af naturen ganska rik och klanggod, låter högst tunn och ynkelig. Vibratomaneret lyckas den sträfsamma artisen likväl numera att rätt lyckosamt beherska, man jämföre t. ex. hennes sång förr och nu i Rosinas

stora soloscen i 3:dje akten, der hon nu låter sin röst darra der den bör det, men utan att låta den tremulera hela vägen igenom. Som dramatisk prestation torde fröken Eks Grefvinna vara en af de mest lyckade, man kan få se, och särskildt på svensk scen hittills öfverträffad.

Det kan man deremot ej säga om fröken *Karlsohns* Cherubin, som är en helt vanlig, rask och tilltagsen ungersven, rätt näpen för resten, men utan en fläkt af den trånande poesi, som svärmar i musiken, särskildt de begge sångerna, der gud Amor sjelf tycks uppträda som Orpheus.

Hr *Forsténs* Grefve Almaviva ser rätt bra ut och spelar mycket försvarligt, men man är i denna rol van vid långt mera än det står i hr F:s makt att prestera. Emellertid är hr F. utan tvifvel den antagligaste af de grefvar, kgl. operascenen för närvarande kan komma med, hvadan härom är ingenting vidare att säga.

Smårolerna i »Figaro» äro nästan samtliga dubblade för att man skall slippa ställa in om en sångare med några få takter råkar få förhinder. Det är ju rätt klokt af en direktion, som har en sådan svärm krafter af andra ordningen, och rätt beskedligt dessutom med hänsyn till dags-jag hade så när skrivit — drickspenningarnes jemna och opartiska fördelning.

Så ha vi två f. d. Cherubiner som gamla Marcellina, fruarne *Strandberg*, som samvetsgrannt dela med hvarann operaqvällarnes tunga och hetta (och — drag!), så ha vi två f. d. Almavivor som gamle Bartholo, herrarne *Strömberg* och *Häkansson*, två sångmästare. hrr *Ohlsson* och *Rundberg*, som också utom scenen undervisa i sångkonstens bryderier, och så vidare.

Operans ensemble var första qvällen långt ifrån berömvärd, men lär sedan dess ha repat sig, hvilket kunde behövas.

På denna teater har man med stor njutning ännu ett par gånger fått höra Berlioz' dramatiska legend »Faust».

Margarethas parti, som låg så väl för fru Edlings röst, gafs nu af fröken Ek, som fru Edling af privata skäl bedt derom. Fröken *Eks* lägre register är rätt duktigt, men ej så vackert som fru Edlings. Detta märktes särskildt i balladen, der en högre och en lägre ton ofta ligga på en stafvelse. Entréarian i sista afdelningen gaf fröken Ek deremot måhända bättre, särdeles det agiterade slutet fick god relief.

Det återstår blott för fröken Ek att i tempo agitato beflita sig om en korrektare toninsats. — Hr *Ödmann* gaf flere delar af Fausts parti mycket bättre än förr, men var mat-tare i andra, särdeles i 4:de afdelningen, der organet kanske var uttröttadt, hvilket var högst olyckligt enär här skall sjungas »med raseri», energiskt, lifligt. — Hr *Smiths* mergfulla stämma höll sig hela tiden ända till de dundrande slutorden. Föredraget var denna gång mer diaboliskt, klangfärgerna mer omvexlande, det hela besjäladt af en lifligare rytmik. Det var det bästa, som någonsin i hufvudstaden presterats af denne duktige sångare.

*Musikföreningens* medverkan var högst berömvärd. Särskildt förtjenar den stora och svårintonerade fugakörens utförande erkännande för tydlighet i tongångarne och påpasslighet i insatser. Manskörens röstklang var särdeles sonorden första qvällen, damerna föreföllo något för tillbakadragna i ett par körer. Orkestern gaf sina glansnummer med vanlig framgång, särdeles fint dynamiskt schatterad var den underbart trolska sylfidansen med sina violinpizzicati och harp-toner. Musikföreningen har med framförandet af denna storartade komposition ypperligt häfdat sin rangplats som Sveriges förnämsta musikaliska sällskap och gjort sig väl förtjent om tonkonstens höjande i våra bygder.

*Filharmoniska Sällskapet*, som också besjålas af de bästa afsigter, har på senare tider likväl något minskat musikvännernas sympatier dels genom program som mer skattat åt det bizarrt nyckfulla än det gediget musikaliska, dels genom att taga sig vatten öfver hufvudet i och med utförandet af kompositioner, som ej lämpa sig för sällskapets begåfning och sammansättning. Genom en återgång till de principer, som funno uttryck i detta sällskaps första högst lyckade konserter, tro vi man gör både sig sjelf som ock den musikaliska allmänheten en stor tjänst. Filharmoniska Sällskapet har sin uppgift att fylla inom vårt musiklif och det har visat sig kunna göra detta med icke ringa utmärkelse.

\* \* \*

*Il signorino Fernando Ambrosi* har återupplifvat angenäma gamla minnen genom sin återkomst till vår kgl. operascen. Ambrosi har visserligen aldrig varit annat än en *röst*,

men en röst af sällspordaste fågring, parad med styrka och behag. Hans sångmetod var ej af första ordningen, särskildt var han svår att sjunga med förta ordtister med ringa röstvolym, hvilka han gerna »sjöng öfver», hvarjemte han nyanserade mycket elementärt och sekunderade bra nog oberäkneligt. Som skådespelare var det en olycka att ha att göra med honom. Ej blott för att han var så liten att man emellanåt rent af ej visste hvar man hade honom, utan ock på grund af hans från all italiensk grazie betänkligt fria »aktion».

Nu är den fagra rösten på resan utför, hvilket tyvärr ej maskeras af några ökade insigter i sångkonstens bryderier. Blott i en eller annan ton väljer stämman fram i all dess forna gländrande prakt. »Förgänglig är det skönas lott på jorden!»

De operor som upptagits för hr Ambrosis räkning äro »*Den Vilseförda*» och »*Trubaduren*». Med anledning af Mathilda Grabows reträtt har man måst anförtro sopranpartierna i dessa operor åt koryféeer från opéra-comique, af hvilka emellertid fröken *Vendla Andersson* är all tack värd för det intresse hon visat Violettas endast delvis tacksamma rol, der hon framställt en karaktärstudie, som saknar den nödiga kraften visserligen, men utmärker sig för flera detaljer af spirituel dramatisk blick. Den tunna musiken fordrar en mäktigare röst och föredraget i vissa moment med blodfull passion, mindre smätäck innerlighet. I koloraturväg bör fröken A. akta sig för fiorityrer i de högsta och lägsta registern, de förra bli ofta pipiga, de senare grötiga och otydliga. »Litet men godt» bör vara hennes devis härutinnan. För öfrigt är det vida bättre, när man ej fullt beherskar filigransverket i en bravuraria, att göra några smakfulla för-enklingar än att anställa några smaklösa tillägg, särdeles då man ej fullt går ut med dem.

»*Den Vilsefördas*» *custos morum* var denna gång herr *Lundquist*, förmodligen för att publiken skulle få tillfälle att undra hur en så kolossal far kunnat få en så oändligt liten son.

I »*Trubaduren*» fann man hr A. mera lyckad och man applåderade energiskt hans energiska »*Di quella pi-i-i-ira*». Men så har man sedan Labatts dagar ej varit bortskämd med något öfverlägset i denna rol. Det har man deremot i Leonoras, hvadan det önekligen länder fröken *Strandberg*



till heder att hon lyckas så bra som hon gör i detta för hennes skaplynne väl främmande parti. Hennes röst går bättre ut med den italienska musiken än fröken Anderssons och i följd deraf gör också hennes koloratur ett förmånligt intryck. Det förefaller dock som om sångerskan genom större öfning skulle kunna få sin af naturen ganska böjliga röst ännu mer i sin makt. Jag begagnar tillfället att upplysa fröken Anna Strandberg, att det ej var mitt fel det hon i en musikrevy (Februari 1886) blef kallad »koloratursågerska», eller enbart »sågerska». Jag skyller på tidskriftens sättare, som måtte ha varit *un petit peu malin*. . . — Fröken Wellanders Azucena var i yttre hänseende mer lyckad än den lilla undersåtsiga fröken *Almatis*, hvars stora gester med ett mer imponerande yttre skulle tagit sig bättre ut. Nu kom man emellanåt att tänka på den smala gränsen mellan det sublimes och det löjliga. Fröken Wellanders mezza voce i sista akten var af bättre effekt än efterträderskans, som emellanåt synes vara i behof af en tygel ej mindre för sin stora röst än för sin lilla person. Fröken Almatis zigenerska var nog anlagd efter berömda förebilder och sålunda i mycket sannt effektrik, men i andra moment förekom uppfattningen något opersonlig, inlärd och utförandet litet för mycket teatraliskt. I jembredd med Ambrosi tog sig hennes Azucena i andra aktens duo emellertid ganska ståtlig ut, men tillsammans med Ladislas Mierzwinski är det svårt att döma om hvilken effekt denna Azucena kunde få fram vid orden: »Stanna, din mor befaller här!» Det förefaller som om det der ej vore nog att stå på tå och rulla med ögonen. När man — en parenthèse — har så vackra ögon som fröken Almatis, så bör man icke handskas så ovårdsamt med dem att åskådaren emellanåt sitter med hjertat i halsgropen öfver att de skola — rulla ut.

*Symfonikonsserterna* — både Operans och herr Meissners — förtjena utan tvifvel fullt ut de loford och den pekuniära uppmuntran, som allmänheten bevisar dem. Frågan om den klassiska eller moderna musikens företräde inom vårt musiklif bör vara till allas belåtenhet löst nu då vi ha en orkester för den förra, och en för den senare, hvilket ju

ej behöfver hindra att man för omvexlings skull gör små ströftåg in på hvarandras gebit. — Angående en välvilligt till förmån för Eugeniahemmet arrangerad Meissnersk symfoni-konsert tillåter jag mig anføra hvad en gammal Tante från landet derom hade att förtälja: \*

— — — Och, kära barn, det *luktade* inte det minsta. Det gjorde det, sa dom mig, alltid i den gamla, som vi först gick igenom. Men här inte alls, du. Och det var för väl, för si jag kan inte tåla [etc. etc.]. *Der* är det alltså, dom sitter och tutar, våra kära herrar; jo, jo, inte underligt att värdshusvärden haft råd till det myckna guldet och glittret. När jag tänker på huru många riksdalrar [etc. etc.].

— »Nå, musiken då, kära Tante?»

»Ja, den, ja. Inte ett skapande grand var jag i stånd till höra af det första. Det var något om en guldsmed förr i världen, sa' John. Ett fasligt skrammel var det, när det vardt tyst och alla kommit ikring och då slutade det första. Så kom en musikalskärinna fram, dom sa' hon var grefvinna; hemma i \*\*\*köping ha vi ock en grefvinna, som sjunger, men Stockholmsdamen var annat slag. Och tänk! och inte vara det minsta rädd! Hon såg så glad ut och var i svart sammet med en guldplåt och en bukett, du, stor si så *här*, med band, du, långa si så *der*. Hon sjöng »Necken», du, men kom visst inte på ton riktigt först, men se'n! Gud! så människan sjöng, se'n hon väl kommit på ton, *grät* gjorde jag. Men se'n kom det så underliga saker, hon skratta' till så hemskt bäst hon stod der, John sa' hon hette Ophelia och var tokig, men hon såg så söt ut tyckte jag och John är en tjufpojke, som vill skalkas med gamla Tante. »Jag dör, jag dör» sjöng hon med så'na drillar och krumelurer, så vår gamle klockare, du vet, i världen, var då ett intet, men grannt var det och in kom hon tre gånger och neg så vackert, hvilket var bra artigt af en så förnäm dam. John pratar så tokigt, kan du tänka dig att han våga' säga om den söta frun att hon fått »lite' ris» af kungen. Och prinsarne satt på läktarn! Gud, hvad jag blef rörd! Hvad han var söt, du, han med [etc. etc.]. Och så spelade dom och så sjöng hon igen och nu var det inte så lärdt mer, utan det var så sött alltigenom, och hon *lät* så vackert och *såg*

\* Program: Ouverture »Benvenuto Cellini» — Berlioz. Aria »Hamlet» — Thomas. Hebreiska melodier — Max Bruch. Romanser — Sjögren. Deuzä etc. etc. Poëme symphonique N:o 3 — Franz Liszt.

så genomsöt ut att jag rakt velat ta'na i famn, så friherrinna eller hvad hon var. Och så var det en ståtlig utgångsmarsch, då gick vi ock många, men somliga satt kvar. Dom skulle kanske ha sig någon förtäring efteråt — — —»

\* \* \*

*Nya teatern* gjorde, som vi förespådde förra gången, god lycka med reprisen af »Frihetsbröderna». Ehuru väl vi ej kunna annat än sluta oss till dem som hålla före att den s. k. offenbachiaden å Mindre Teatern fick ett vida verkingsfullare och stilriktigare utförande än å Nya Teatern, hvars stora scenområde och salong snarare verka hindrande för än medverkande till ett fördelaktigt utförande, så kunna vi dock ej annat än skänka vårt fulla erkännande åt de bemödanden, som lades i dagen. Fru de Wahls och August Warbergs tradition som resp. *Fragolotto* och banditchefen verkade väl litet hämmande på uppskattningen af frök. *Sjöberg* och hr *Castegren* i dessa pikanta roller, af hvilka *Fragoletto* likväl i den förras habitus blef en liten ganska täck och lustig typ. Fröken *Jonsons* *Fiorella* sjöng vackert och spelade snällt om än vederbörligt operettehic något saknades. Af de öfriga är blott att nämna hr *Holmqvist*, som excellerar i fint komiska diplomatfigurer (exempel bl. a. *Niniche*) och som här med sin verkligt fulländadt väl detaljerade spanska canzone återväckte gamla bifallsstormar. — Så länge som »Frihetsbröderna» höll sig icke »*Preciosa*» på repertoirlistan, högst naturligt, för resten. Den evigt unga, skönhetsglimmande musiken är för knapphändig att öfverskylda det långa skådespelets urblekta gamla grannlåter i romanesk röfvar- och riddarstil. Icke heller bidrog framställningen på Nya Teatern att hjälpa upp intrycket. Fröken *Sjöbergs* ansträngningar att sätta sig in i *Preciosas* romantiskt svärmande skaplynne förtjena all aktning, men hennes sång, så föga den än förekom, var i denna musik mindre tillfredsställande. Otillfredsställande i högsta grad var hennes älskare i pjesen, som bredvid den ganska känslofulla *Preciosa* framstod som känslösheten själf. Af äldre teatervänner kunde den unge *Don Alonzo* fått veta hvilken eld och charme *Olof Ulrik Torslow* på sin tid inlade i detta parti. Men nutidens ungdom tyckes ha svårt att älska ordentligt — jag menar på scenen.

Kanske borde hr Josephson ha varit så »malin» att till denna Preciosas älskare utse hr Castegren — — —

Vid »Preciosas» premiär på 1820-talet gaf fru Eriksson titelrolen efter att förut nyligen ha kreerat — Maria Stuart. Så mångsidiga voro talangerna den tiden. Rövvarhöfdingen, som nu på N. T. i hr Ranfts manliga gestalt hade en ganska presentabel ställföreträdare, framställes den tiden af N. W. Almlöf och »den gamla ansedda zigenerskan», hvarmed fröken Klefberg visst ej misslyckades, af fru Åbergsson, hvars man omkring 1810 var K. teaterns bästa jeune premier i komediväg för att någon tid efteråt framstå som omtyckt tragiker i Hamlet, hvars förste framställare å svensk scen han var.

*Mais — revenons à nos moutons!* Det skrala spelet å öfriga händer i »Preciosas» var dock relativt mindre skralt ju äldre personerna skulle vara och Herrar Collin, Lindmark samt Ringvall hörde till den kategorien bland andra. Hr Hj. Meissner hade ej lyckats hvarken med sin orkester eller med de här så viktiga köerna, hvilkas ädelt populära skönhet alldeles fuskades bort i ett så qvanti- som kvalitativt miserabelt utförande. Så var det med *detta* »hedrande af den store Webers minne».

Jag passerar helt lätt öfver Offenbachsminiatyren »Hr och fru Denis», der fröken Sjöberg emellertid var en lyckad Gaston, för att komplimentera detta Nya Teaterns älskvärda faktotum i operettväg för hennes i alla afseenden vackra återgifvande af Alexander i Hallströms graciösa *lever de rideau*: Aristoteles. Det finns både fin poesi och ystert behag i denna just genom sin nobla moderation så riktigt träffadt karaktäristik. Tilläggom att fröken Jonssons musikaliskt förträffliga Briseis vunnit i dramatisk ampleur och att hr Ringvall nu som förr har heder af sin älskogsranke filosof. Operetten sjelf vinner vid ett återhörande, särdeles dess instrumentation, hvilket långt ifrån kan sägas om flera af professor Hallströms andra operor.

I början af februari månad år 1861 gaf Opéra-Comique en ny opera af sin gamle husgud, Auber. Titeln var »La Circassienne» och libretton som vanligt af Scribe.

I början af 80:talet tog en mindre operettscen sig för att importera och uppföra den europeiskt ryktbara Wieneroperetten »Fatinitza», med musik af Franz von Suppé, ord af Zell och Genée.

»Ord af Zell och Genée! Ja, men det var just det de icke voro. Madame Eugène Scribe med sitt literära (= ekonomiska) väderkorn insåg det genast och ref regn, som hon det mäktar.

Och verkligen!

»La Circassienne» framställer ett ryskt läger i Kaukasien hvars officerare roa sig med inöfningen af Dalayraes och Marsolliers opera-comique: »De begge arrestanterna». Claras rol i denna pjäs anförtror man åt den med de relativt största qvinliga behagen utrustade unge löjtnant Alexis Zouboff, som allaredan såsom dam debuterat i Amors tjänst, igenom att förvrida hufvudet på en hög militär. Denne militär är ingen annan än lägrets general, den stränge general Orsakoff, som råkar komma så olägligt att han öfverraskar sina officerare i full färd med att repetera ofvannämnda operett. Stor scen, hvarvid generalen i Clara igenkänner sin högt älskade Prascovia, den unge löjtnanten, hvars inflytande nu räddar kamraterna. I andra akten instängas löjtnanten och generalens nièce, Olga i Aboul-Kazims harem, i den tredje utverkar Prascovia-Alexis genom hvarjehanda mått och steg niécens hand och blir åter löjtnant, till generalens förtviflan, men flickans förnöjelse.

»Fatinitzas» amatör torde här rad för rad märka de begge handlingarnes identitet. Prascovia-Fatinitza, Olga-Lydia, Kantschokoff-Orsakoff etc.

Aubers opera rönt ej särdeles stor framgång, hvartill libretton lär ha bidragit, som af Opéra-Comiques habituéeer ansågs alltför skabrös. Men musiken är charmant; särdeles med Suppés toner i minnet, finner man den så. Tenorpartiet, Alexis, är ofantligt högt lagdt, men var en triumf för M. Montaubry, hvars ovanliga stämma och pikanta vackra fysik gáfvo intresse åt operan. Den utmärkta Coudere spelade målaren Lanskoï, hvars eleganta kupletter i hans spirituella föredrag finga den bästa relief.

Suppés operett med sin bullrande janitscharsmusik och relativt till »Boccaccios» musik uddlösa struktur upptogs här i Sverige af två teatrar på en gång med en ifver värd en bättre sak. Södra Teatern (med fröken Grönqvist, hr Bergström) och Mindre Teatern, der titelrolen kreerades af fru

M. Bergström, som sedan efterträds deri af fröken Hélène Löfgren; fru de Wahls Lydia, hr Warbergs korrespondent och hr Gardts general äro angenäma minnen från denna scen.

*Vasateatern*, som i förbigående sagdt tyckes föra en riktig schakalrepertoar, har bland annat upptagit »*Fatinitza*».

Vid ett första besök å denna teater iakttar man med en viss förvåning teaterns opraktiska arkitektur. En långsträckt låg salong och i fonden en smal liten scenöppning, låg äfven den. En operetteater fordrar en kort salong, bred och med flera rader. Nutidens operetter erfordra ock ett större svängrum. I lägerscenen (*Fatinitza*) herskade ett fasligt böstande och frammande på den lilla duodes-scenen och kadetternas snöbollar fingo ej nog kastområde på scenen utan hveno oupphörligt ned i orkestern, qvarlemnande på herrar spelmäns kostymer åtskilliga bomullssouvenirer.

Utförandet var långt under hvad Mindre Teatern åstadkom i denna eller andra operetter.

Bland solisterna gafs titelrolen bäst af fru *Åberg*. Den klara, kalla rösten tycktes dock ej lämpa sig för operettmusik, sångerskan lär ock sjungit operor med framgång i Norge och provinsen. Hvarken spel eller föredrag hade den rätta operett-tonen, hvilket var illa för *Fatinitza* men goda tecken för fru *Åberg* som konstnärinna inom den högre teatermusikens sfer. — Hr *Bentzon-Güllich*, hvilken å *Vasa-teatern* lär ha varit illusorisk i ett par skrodör-roller i *Boccaccio* och *Tiggärstudenten*, sade sig som krigskorrespondent »observere dråbbernes (truppernas) rrrrrrelser», men observerade mindre sina egna. Hans röst, som är af ett visst värde, tog sig i denna musik ingenting ut.

Fru de Wahls Lydia hoppades man få återse å denna scen, hvars förnämsta operettprestation under nuvarande régime utgjorts af denna artists mäterliga Bronislawa i *Tiggärstudenten*.

Deraf vardt intet. I stället kom släden framkörande med en fröken Pettersson, som Dagligt Allehanda icke funnit nog ung och vacker för rolen. Hvad sången beträffar instämna vi med den stränge i N. D. A., ty det som hördes var ej vackert, åtminstone i den gräsligt populära terzetten, der fröken Petterssons höga toner osökt påminde oss om en jernvägs pipa, som höjer sig en ton under signalen

Pi—i—ih!

Hvad bemälda dams bristande skönhet beträffar, så funno vi deremot henne rätt passabel, särdeles då hon icke kom för nära rampen. Ännu högre tycktes fröken Petterssons företeelse uppskattas af några unga Carlbergs-elever på bänken framför mig och mitt sällskap. De funno henne bedårande och visade att de egde duktiga händer. Om de tyckte lika mycket om representationen i sin helhet, vågar jag ej afgöra, ty de rusade genast vid ridåns fall, glada i hogen, *ut* och kommo efter den långa mellanaktens slut mycket sent *in* — ännu gladare. Den framtida krigsmakten till sjös, bakom oss representerad af ljusa, rödletta, knubbiga ungdomar, var deremot vida strängare mot den arma fröken. Jag vet inte om jag tors tala om det, med det lät oemotståndligt kostligt, när en af de unge kritikasterne vid slädans och Lydias entré, med sin nyansrika målbrottsröst indignerad utbrast:

»Äh, fanken besitta, den dera gamla galejan!»

Kanske var det slädan — — —

För resten, man vet ju hur pojkar vid 14 och 15 excellera i vanvördighet mot det täcka kön, som några år senare hämnar sig så grufligt på de stackarne. Jo, jo, deras tid kommer nog.

Hur var det fru Åberg, fröken Pettersson och hr Güllich sjöngo?

»Framåt med glädtigt mod,  
Kärlekens magt är stor!»

*Volontaire.*





Vi kunna ej neka oss nöjet, eller kanske rättare sagdt, vi anse oss skyldiga att underkasta oss det obehaget att se litet nogare på denna sistnämnda produkt, för att undersöka i hvad mån de verop den uppstämmer mot den nya literaturen och dess skuld till osedligheten i skolorna kunna anses vara berättigade. Ty af rop öfvertygas ingen — vinnas möjligen en del, dock mest den, som står på samma grad af omdömesförmåga som det folk, hvilket redan för mycket länge sedan, då den tidens prester och fariséer ropade sitt korsfäst! fordrade att förkämpan för de då nya sträfvandena skulle döden dö, men begärde Barrabas, röfvaren fri.

Må vi upprigtigt bekänna, att herr Personnes skrift genast genom sin hätska ton och den ignobla uppfattning den visar, af hvad som skulle utgöra bevekelsegrunden till hvarje af författaren behandlad skriftställares literära produktion — förvärfsbegäret — verkade fränstötande på oss. Vi funno der bra litet af den vilja att söka tyda allt till det bästa, som t. o. m. tryckfrihetslagen i fråga om en författares mening anbefaller, men så mycket mer i dess ställe af det »odium», som väl ej alldeles utan skäl fått namnet »theologicum».

Herr P. börjar med en skildring af de förvillelser i sedligt hänseende, som på den senare tiden i allt mera tilltagande grad skall ha yppat sig bland hufvudstadens skolungdom. Han nämner först några ord om den form af osedlighet, sjelfbefläckelsen, som af gammalt florerar i skolorna (och för hvilken väl således ej den nya literaturen får göras ansvarig åtminstone). Men, säger han, »det är emellertid icke utbredningen i våra skolor af den nu vidrörda formen af osedlighet, som föranledt mig att sända ut denna skrift, utan den bland skolgossarne vida mer än man kan ana förekommande *gröfre*\* formen af otuktslasten, samlif med prostituerade qvinnor».

Här måste vi redan stanna. Hvad betydelse skall man tillmäta ett uttalande i sedlighetsfrågan af en person, som öppet förfäktar, ja, som en helt naturlig sak yttrar den meningen, att det onaturliga tillfredsställandet på sin egen kropp af könsdriften är en mindre grof form af osedlighet än ett otuktigt samlif med qvinnor.

En normal människa, som väl anser att denna last är den första pubertetsålderns skam och skada, dess vidrigaste och mest förhatliga minne, en normal människa, säga vi, vore fregdad

att genast vid ett dylikt uttalande hänvisa herr P:s skrift till deras antal, mot hvilka löjet är det enda vapnet, tystnaden det värdigaste svaret. Men, olyckligtvis tyckas ej alla ha märkt denna författarens sedliga ståndpunkt. Boken har, det kan ej nekas, väckt uppseende, ett uppseende, som gör en kritik af den nödvändig.

Och dock är det ej blott på ett ställe herr P. gör sig till målsman för den åsigten, att det naturenliga tillfredsställandet af driften är gröfre form af otukt än det naturvidriga. På samma sida (7), der ofvanstående citat är hämtadt, upprepar han det ännu en gång, då med ordet »hemska». Och på 64 sidan kallar han igen samlivet med qvinnor för en *gröfre* form af otukt än onanien, denna gång t. o. m. med *gröfre* kursiveradt.

I sanning, vi beklaga ej mindre herr P. själf än dem han är satt att undervisa, vare sig muntligen eller skriftligen, för en dylik uppfattning; den skulle, om den ej vore så djupt sorglig, vara löjlig — men vi kunna ej längre uppehålla oss dervid. Vi ha blott i förbigående, för deras skull, i hvilkas ögon herr P:s bok nog är en sedlighetskodex, velat påpeka, hvilka läror denna kodex i själfva verket innehåller.

Herr P. fortgår sedan att skildra det sedliga tillståndet bland skolynglingarne. De exempel han framdrar utvisa verkligen en sorglig grad af onaturligt tidig manbarhet hos de barn, ty de äro knappt ynglingar än, hvarom det är fråga.

Hvar, frågar författaren vidare, ligger skulden till detta onda? Jo, svarar han, hos den »usla» literaturen. Svaret kommer mera som ett påstående än som en bevisad sats. Och den art af bevisning, som förebringas, skola vi be att i det följande få se litet närmare på.

Först vilja vi dock, för att genast ge ett litet vägledande prof på herr P:s sätt att bevisa, anföra det onekligen beqväma sätt, hvarpå han affärdar ett par tidningar, som velat se missförhållandenas grund på andra håll, nämligen i bristande skol-tukt och i den religionsundervisning som meddelas i våra skolor.

Herr P:s hela »gendrifvande» af deras yttranden består i följande utgjutelse.

»Dessa båda »försök» till svar anföras endast för att visa, hur man vid alla möjliga tillfällen försöker vrida sig undan sanningens dom. Ty det rätta svaret på denna fråga innebär en dom öfver litet hvar, som har något ansvar såsom samhällsmedlem. Det sista af de anförda svaren är dessutom så dumt, att det icke förtjenar något afseende. Hvar och en som

har någon smula reda på saken vet, att våra dagars religionsundervisning, trots sina brister, dock står vida öfver den forna utanläsningen och katekesrabblingen.»

Men hvar är bevisningen herr P.? Ja, hvar! På den första förklaringen, bristande skoltukt, svarar ni icke alls. Kanske nog detta är politiskt, ärligt är det ej. I stället ger ni blott en fras, hvars logiska sammanhang med den *bevisning* ni skulle förebringa, få torde kunna inse.

Beviset för att den andra förklaringen ej är hållbar består i två saker, båda lika främmande för ett verkligt bevis, ovet och kringgående af frågan. Det var ej sättet *hur* kristendomsundervisningen bedrifves, som den åsyftade tidningen anförde som orsak, utan det var innehållet i de berättelser den bok som väl borde vara kristendomsundervisningens A och O, bibeln företer. Och att, hur stort värde än gamla testamentet för en vuxen må ha både i kulturhistoriskt och religiöst hänseende, det dock innehåller många berättelser som för barn, hvilka ej reflektera öfver tendensen, den ledande tanken i det hela, utan mera fästa sig vid hvar detalj för sig, äro minst lika olämpliga som den moderna litteraturens mest naturalistiska skildringar, det torde väl herr P. näppeligen på allvar vilja bestrida.

För resten kan man nog der leta upp delar, som äfven till sin sedliga, nu ej blott taget i fråga om konstlivet, utan i allmänhet etiska, syftning ej öfverensstämma med vår tids uppfattning.

Vi vilja blott lemna några exempel.

Hat och grymhet får barnet lära sig der. Hvad ge t. ex., för att blott välja i mängden, tredje Mose boks 26: 14 etc., fjerde Mose boks 25: 17 och 31 kapitel, femte Moseboks 7 kapitel samt 23: 2 för lärdomar? Jo, för det första, att Gud hämdgirigt förföljer dem, som göra honom emot. Vidare, att det är en Gudi behaglig gerning, att utrota sina trosfiender. Och till sist den grymma läran, att barnet skall lida för föräldrarnes gerning, att det bär skuld, om det är oäkta.

Hvad är det vidare Josua boks 10, 11, 12 kapitel tala om annat än mord, mord, mord. Att löften ej äro heliga, utan med fördel kunna brytas, nej, det är sannt kringgås, på det lemna Davids råd på dödsbädden till sin son i första Konungabokens 2: 8, 9 eklatanta bevis. Han, om hvilken det dock uttryckligen i samma boks 11: 4 säges: att hans hjerta var fullleligen med Herren hans Gud.

Och vidare, för att hålla sig till de saker, som direkt be-

röra könsförhållandena. Hvad lärdom får man väl af historien om Rahab i Josua boks 2 och 6 kapitel? Jo, den, att sker det bara för den sanna trons skull, så kan man gerna vara en sköka, ja lägga förräderi dertill också. Det blir ändock förlåtet. Af alla Jerichos invånare var skökan Rahab med familj den enda som skonades. Och hvilken uppbygglig historia är den ej, som dukas upp i Domarebokens 19, 20, 21 kapitel. Der relateras först en hemsk våldtägthistoria och sedan, hur de som begått den till sist drillas ifrån det straff, hvartill man i första hastigheten dömt dem. Och hur komma de från straffet? Jo, genom nytt qvinnorof föröfvadt mot den stam, som stått vid sitt gifna ord.

Och allt detta omtalas med gillande.

Tror vidare herr P. att barnen reflekterat öfver de straff, som följa på Davids förvillelser, att det har uppfattning för det mäktiga straffande patos, som ligger till grund för t. ex. Jeremias inspirerade ord i 16 och 23 kapitlen? Nej, förvisso icke! Barnet fråssar i den naturalistiska skildringen, tänker ej på annat.

Nå, icke klandra vi en bok, så gammal som bibeln, för att den innehåller dessa, då den skrefs, naturliga, saker. Men vi opponera oss först mot herr P:s förnäma »dumt», när någon säger, att bibeln *kan* vara skyldig så väl som den moderna literaturen, vidare mot hans försök att genom ett försvar för det sätt *hvarpå* dess innehåll nu meddelas slingra sig undan en anmärkning mot detta innehåll sjelft.

Vi vilja nu gå öfver till att se litet på herr P:s sätt att behandla den literatur, han kallar för Strindbergsliteraturen. Vi sade i början af vår uppsats, att öfverdrift föder öfverdrift och att reaktionens kraft står i direkt förhållande till kraften hos det, hvaremot den reagerar.

När vi närmare taga kännedom om herr P:s skrift, tro vi dock nästan, att vi här få tillämpa det gamla ordet »ingen regel utan undantag». Ty så bitter, så personlig, hätsk och skadeglad som herr P. är i sin reaktion tro vi ej att någon bland dem han anfäller varit i framställandet af sina åsigtter. Till det språk herr P. anser tillständigt att införa i den literära polemiken få vi återkomma sedan. Nu först en granskning i sak.

Strindbergliteraturen uppmanar till osedlighet och skildrar på ett »snuskigt» sätt osedliga förhållanden, säger herr P. Detta sitt påstående styrker han först med att citera en artikel af en auktoritet, som *han* nog ej sätter lågt — sig sjelf, sedan med en recension ur en tidning, hvilken enl. herr P:s vitsord alltid utmärkt sig för att vara »human» och »opartisk». Titeln på recensionen har ock det lika opartiska som humana namnet »nya bidrag till den usla literaturen».

Till sist kommer en granskning, verkställd af herr P. sjelf af Giftas och Tjenstqvinns son af Strindberg, Erik Grane af Geijerstam samt några angrepp på en del illustrerade kalendrar och tidskrifter som med mer eller mindre skäl anses afgjort stå på getternas sida i sedlighetsfrågan.

Har nu verkligen herr P. lyckats att ådagalägga, att dessa författare och böcker gjort sig skyldiga till det han påbördar dem? Uppmana de till osedlighet och godta de sig i skildringen af osedliga scener?

Ja, på detta blir svaret svårt att ge, ty det beror ju ytterst på den ståndpunkt man sjelf intar i sedlighetsfrågan.

Ställer man sig på samma basis som herr P., d. v. s. att man anser det af staten legaliserade äktenskapet vara den enda tillåtna formen för sexuelt umgänge könen emellan, och att man vidare anser onanin vara mindre groft osedlig än att det ej legaliserade umgänget med kvinnor — då torde det vara fullt faktiskt, att dessa böcker uppmana till osedlighet. Ty för det första står Strindberg i sist berörda fall på en diametralt motsatt sida mot herr P. — men der tro vi att de flesta sundt resonnerande människor stå. För det andra uttalar Strindberg öppet den åsigten, att då *under nuvarande förhållanden* den unge mannen ej kan få gifta sig förr än långt senare än hans manbarhet vaknar, så är det bättre, att han då utom äktenskapet tillfredsställer sin könsdrift, än att han under sin väntan på detta i en fruktlös kamp med sina passioner ruinerar sin helsa.

Detta är hvad Strindberg *verkligen* har sagt. Är nu det så förfärligt osedligt? Ja, det kan ju hända, att man offentligen säger, att så är, men nog torde man utan fara att misstaga sig kunna påstå, att flertalet i sitt lif tillämpar den principen.

En sak som för öfrigt visar, hur pass samvetsgrant herr P. går till väga, när han skall redogöra för Strindbergs åsikter är, att det som just är klämman i Strindbergs resonnement, och som också i företalet till Giftas första del upprepas minst tre gån-

ger, att det är *under nuvarande förhållanden* han anser detta vara det rättaste, det förbigår herr P. alldeles. Strindberg har sagt: då samhället är så inrättadt, att den unge mannen ej har råd att gifta sig, då hans kropp är mogen för äktenskapligt umgänge, så är det bättre, att han tillfredsställer sin könsdrift, så som han har råd till det än att han förtäres af den (*χρείσσον γὰς ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι* herr P.!) Men så som hr P. framställer Strindbergs åsikter skulle han ha sagt: »lef så osedligt du kan och vill!»

Och hvarpå stöder då herr P. denna förvrängning af författarens ord. På idel lösa och ur sitt sammanhang ryckta citat. Så t. ex. vill herr P. förmedels ett *omtalande* af Strindberg i första delen af Tjensteqvinnans son, att bondbarnen i spääd ålder öfva otukt med hvarandra, stödja den satsen, att S. skulle ha uppmanat till detta. Ett sådant försök är dock nästan mer än oförsynt. Utom det att Strindbergs hela tendens, som är den att man skall *följa naturen*, förbjuder det antagandet att han skulle uppmana till något som är ett *våld på den*, så uttalar S. direkt i berättelsen »Dygdens lön» som sin åsigt, att förtidig manbarhet är någonting sjukligt, men der vill herr P. ej göra sig besväret med att dra en riktig konsekvens ur hans ord. Det fins så många andra ställen, der man genom att dra en origtig ur dem kan få honom fäld — och detta är ju hufvudsaken, med sanningen må det gå som det kan. Lätom oss framför allt vara »opartiska» och »humana».

*Vi vilja för öfrigt alls ej försvara alla Strindbergs åsikter*, hans nyaste hugskott i qvinnofrågan, hans ensidiga naturdyrkan, kulturfiendtlighet och socialistiska tendenser eller hans ständiga framhållande af, att mannen och qvinnan mest ha att mötas som hane och hona. *Det är hans åsikter och dem må han stå för.* Här ha vi blott velat yrka, att man ej skall lägga honom till last annat än det han verkligen sagt eller att ha *uppmanat* till saker, som han antingen alls ej yttrat eller ock blott anført som exempel och rön att man, kort sagdt, äfven om man ej delar hans åsikter skall behandla honom med *rättvisa*.

Detta om de uppmaningar till osedlighet, som hans böcker skola innehålla.

En annan sak är de till sinlighet retande skildringar, de skola öfverflöda af.

Dem få vi erkänna att vi ej kunnat finna. Liksom Zola är Strindberg allt för mycket *psykologisk* sedeskildrare för att han skulle kunna verka retande på ungdomen, allt för mycket filo-

soferande och resonnerande derjämte. Vår tro är den, att den ungdom, som genom läsning söker näring för en lasciv fantasi för visso ej gör det i sådana böcker som Zolas, Strindbergs eller Geijerstams (om Jaeger och Krogh kunna vi ej yttra oss, ty deras arbeten ha vi ej läst). De ynglingar i skolåldern, med hvilka vi i denna fråga talat, ha öppet förklarat, att de finna dem tråkiga. Det är ej i resonnerande böcker sådana som Tjensteqvinnans son den brådmogne ynglingen eller flickan fördjupar sig. Nej, det är i sådana som Boccaccios Decamerone, Fevals, Sues och Paul de Kocks romaner, Mussets och Brauns poem eller för att ta steget ut till vår samtid i den s. k. literatur, som representeras af Aubers pikanta kärleksnoveller, och till sist i de »erotiska» som säljas oförseglade på våra bokauktioner eller förseglade i våra snusbodar. Hämtar ungdomen näring till lascivitet ur böcker är det ur sådana, hvilkas enda mål är »intresselös konstnjutning». Ej är det ur de allvarligt skrifna moderna tendensskrifterna.

För öfrigt har herr P. väl *sagt*, men alls ej därför *bevisat*, att det verkligen är läsning af böcker, som är källan till den nu rådande osedligheten. Två förmodanden, det ena af annat art, äro redan framdragna, vi skulle vilja lägga till ytterligare ett par; dels att osedligheten finner en *fysisk* näring i den höga diet de bättre lottade klassernas barn i allmänhet föra, en *moralisk* i de exempel fäder och äldre bröder eller kanske oftare äldre bekanta ge, dels att de ynglingar ej äro få, som förledas till utsväfningar af de prostituerade qvinnor, som befolka våra gator och torg. Ha de vare sig ensamma eller i äldre bekantas sällskap blott *en* gång lockats till dem, då torde all lärdom ur böcker vara öfverflödigt. — I ett fall torde dock herr P. ha rätt, att näring till osedlighet hemtas ur böcker. Och det är, tro vi, bland de ynglingar, som hänge sig åt den form af otukt, som herr P. anser vara mindre grof.

De som »gå till flickor» bruka just ej förnöta mycken tid med läsning om eller reflexion öfver dylika nöjen. Vi ha sjelfva af en yngling, som hör till den kategorien, hört ett yttrande citeras som är ganska betecknande för naturen hos honom och hans likar. En person frågade honom, om han brukade läsa mycket om otukt.

»Nej, hvad fan skulle det tjena till», svarade han, »då är det väl mycket roligare att vara med om det». — Det må nu vara nog sagdt om innehållet af herr P:s kritik.

Emellertid vill han i sitt hat mot den nya literaturen ej

åtnöja sig med att bara kritisera, nej, då är polisen en säkrare hjälp. Polis! ropar derför herr P. som ultiima ratio. Det är obskurantismens vanliga fältrop, men lyckligtvis har det ännu aldrig lyckats polisen att stäcka en literär rörelse. Må man gerna med en hyfsad, om ock aldrig så skarp kritik angripa en literär rörelse. Det är strid med lika vapen, men att vilja ta våldet till hjälp, det visar utom brist på ridderlighet vanligen ock brist på skäl.

För öfrigt visar herr P. i de åtgärder han föreslår blott hur djupt okunnig han är i all till tryckfrihetslagen hörande frågor.

Hur börjar han nämligen sitt »slutord»? Jo, så här! »Hvad bör nu göras åt en literatur sådan som Strindberglitteraturen? Svaret är enkelt: (Ja i sanning, nog är det 'enkelt' alltid!) Den bör anses förbjuden och åtalas efter strafflagens 18 kapitlets 13 §.»

Värdaste herr lektor! Känner ni till, att det bland våra grundlagar också fins en, som heter »Kongl. Maj:ts och Rikets ständers fastställda tryckfrihetsförordning»? Som den har grundlags natur, så torde Ert magtbud ensamt ej vara nog att annullera den. Och i dess första paragraf står tydligt och klart att läsa: »Ej må någon i annan ordning eller i annat fall, än denna lag stadgar, kunna för tryckt skrifts innehåll tilltalas eller straffas.»

Innan man med den pondus som ni gjort uppträder i en fråga, bör man ha någon kännedom om den. Vi äro öfvertygade om, att ingen af de stackars »literatörer», ni med så mycket förakt talar om, är okunnig om, att åtal mot tryckt skrift sker enligt tryckfrihetslagen, ej enligt strafflagen. Men ni, ni anser er vara befogad att uppträda och ge ordningsmakten råd, hur den med dessa skrifter skall förfara, utan att ens veta enligt hvilken lag den dervid har att gå! Litet mindre pondus och litet mera sakkännedom kunde ej ha skadat!

Förmodligen är det meningen, att åtalet skulle ske enligt tryckfrihetslagens tredje paragrafs trettonde moment jämfördt med 18 kapitlets 13 § i strafflagen.

Men är det då så säkert, att dessa böcker (vi tala om »Giftas», »Tjenstegvinnans son» och »Erik Grane») skulle, om ock kunna åtalas, så fallas enligt dessa lagrum? Icke så alldeles kanske.

Hur lyda nämligen de citerade ställena i lagen?

Det i tryckfrihetslagen lyder så här: »Under de förutsatta villkor, att, vid pröfningen af en skrift eller ansvaret för



densamma, de, på hvilka en sådan pröfning ankomma kan, i fall, som tvetydiga synas, hellre fria än fälla, alltid mera må fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens, än på uttryckets lagstridighet, på skriftens äsyftning än på framställnings-sättet, och alltid utan rättighet att, i hvilket fall som helst, draga obestämda slutföljder af uttrycken, skola såsom missbruk af tryckfriheten anses: . . . .

sedernas vanhelgd, vare sig genom offentliga läror till någon last, särdeles den som sårar ärbarheten, eller sådana ohöjda och skändliga framställningar af denna lasts utöfning, hvarigenom främjandet af ett förderligt lefnadssätt äsyftas.»

Strafflagens 18 kapitel 13 § lyder sålunda:

»Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse i högst sex månader.»

Har då i dessa böcker för det första skett någon uppmaning till någon last, som är »lagstridig». Hvilka brott mot sedligheten är det nämligen som äro lagstridiga? Naturligtvis endast de, som äro i strafflagen förbjudna. Att Strindberg skulle ha uppmanat till brott mot 18 kapitlets 1—8 eller 10 paragrafer torde ej ens herr P. vilja påstå.

Återstår då att se, om han uppmanat till brott mot dess 9 eller 11 paragrafer.

De lyda: 9 §. Ogift man, som öfvar otukt med ogift qvinna, utom de fall, som förut sagda äro, straffes, för lönska-läge, med böter, högst ethundra riksdaler. Ej skall dock sådant straff ådömas i annat fall än då mannen, efter lagsökning af qvinnan eller hennes målsman, åläggas att underhåll gifva till barn, hvarmed qvinnan i lägersmålet rädd blifvit.

§ 11. Främjar någon otuktig lefnad genom koppleri, eller håller sådant hus, der otukt drifves; dömes till straffarbete från och med sex månader till och med fyra år.

Qvinna, som i dylikt hus låter bruka sig till skörlefnad, straffas med fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst 2 år.»

Hvad som i den förra paragrafen betraktas som lagbrott är tydligen ej sjelfva den könsliga förbindelsen utom äktenskapet. Detta framgår klart af en jämförelse med Kungabrefven af den 4 Juni 1756 och den 17 Okt. 1778.

Men det är det enda, hvartill Strindberg uppmanat, som skulle kunna beröra denna paragraf, ty han har endast förklaradt det bättre att, då äktenskap är ekonomiskt omöjligt, tillfreds-

ställa sin könsdrift utom äktenskapet än att lida men till helsan genom att undertrycka den.

Första delen af 11 paragrafen kan ingen hederlig menniska beskylla den nya literaturen att ha tillrådt brott emot, ej heller mot den sista. Ty ej har någon tillrådt en kvinna att ge sig under prostitutionen. Tvärtom talar Strindberg på 27 sidan i »I röda rummet» om drtta »vidriga» yrke. Deremot har han, det kan ej nekas, rådt ynglingen till att *under nuvarande förhållanden* gifva näring åt denna det civiliserade samhälls pestböld.

Från moralisk ståndpunkt vilja vi ej åtaga oss att försvara detta råd, men vi betvifla, att det är juridiskt straffbart. Det torde väl vara riktigast att ej domfälla råd att begagna en inrättning, som samhället sjelft reglementerar.

Den andra frågan var om den nya literaturen kunde fällas för *skändliga* och *ohöjda* framställningar af otuktslastens utföning.

Här blir den enskilde jurymannens samvete det som afgör, hvadan vi ej kunna yttra oss derom. Dock tro vi, att de jurumän som skulle fria torde vara minst lika många som de hvilka skulle fälla. Mot det budet bryter i sanning Strindberg och hans skola vida mindre än de s. k. romantikerna gjort och göra.

Till sist kunna vi ej underlåta att vidröra en sak, som i lika hög grad hedrar herr P:s goda hjerta som hans eminenta sakkännedom.

»Det är icke min mening», säger han, »att något angrepp ex officio nu skulle göras på den smutsliteratur, som redan är utkommen.»

Tack för vänligheten, snälla herr Personne! Skulle ni inte med Er bevisade eminenta kännedom om tryckfrihetslagen ändock vilja försöka arrangera ett litet tryckfrihetsätal mot t. ex. »Giftas I», »Tjenstevinnans son» och »Erik Grane». Det torde nog lyckas Er. Nej min värde herre! I tryckfrihetslagens fjerde paragrafs femte moment förordnas med afseende på åtal följande:

Så snart någon förbrytelse mot denna lag (som ej rör enskild person) blifvit af chefen för Justitiedepartementet hos Justitiekanslern anmäld, åligge den sistnämde att ofördröjligen låta förbrytelsen genom tillförordnad aktor, vid behörig domstol åklaga . . . .

och i det sjette momentet af samma paragraf säges:

Sedan sex månader förlupit efter det en skrift till chefen för Justitiedepartementet eller hans ombud, enligt näst föregående 2 moment inkommit, hvaröfver embetsbetyg genast afgifvas bör, må ej af publik aktor åtal derå ega rum.»

Nej! värde herr P., lär er först den lag ni vill tillämpa och kom sedan och tala om att eller att inte tillämpa den. Men till dess, tig!

\* \* \*

Det återstår oss nu blott att egna några ord åt tonen och uppfattningen af motståndarnes karaktär i herr P:s bok. Det är denna som stött oss så djupt. Ty män eger ej rätt att persifflera en motståndare. När den literära kritiken gör det har den lemnat sitt eget område och kommit in på den personliga smädelsens. Och detta är illa. Man kan ogilla en författares åsichter, men man har derför ej rättighet att förgripa sig på hans person lika litet i skrift som i handling.

Vi ha redan från början sagt att detta nya sätt att behandla en motståndare gjort på oss ett i hög grad motbjudande intryck. Detta yttrande be vi att än ytterligare få skärpa. Der bevisningen brister drar den bolde riddersmannen ej i betänkannde att i dess ställe använda »glåporden» (citatet är från herr P:s egen bok).

Att i detalj följa herr P:s exkursioner på språkets bakgator förbjuder oss utrymmet. Vi be blott att få framlägga ett litet florilegium af de uttryck han använder.

»Smuts» hägrar naturligtvis för honom, som för hans själafränder öfver allt, »fräckhet» och »snuskighet» desslikes.

På 17 sidan talar han om »den snuskiga Strindbergsaffären», på den 18 faller han följande kärleksfulla omdöme: »Jag glömmmer aldrig, hur vid ett tillfälle en gammal både rutinerad och begåfvad publicist, hvilken förut i sin tidning alltför beskedligt recenserat Giftas n:o I, sedan han på nyssnämnda sätt fått ögonen öppna för bokens verkliga innehåll, om dess författare utbrast med oförstald både förvåning och indignation: »Det var en f-n!» Och måhända låg i det omdömet mera sanning än han själf förstod.»

Sid. 22 der han citerar sin egen artikel från 1884 se vi bl. a. orden »ruttna idéer», »råa smutsuttryck». Sidan 30 slungar han mot Strindbergs ungdomsbekanta den förolämpningen,

att de hufvudsakligen tycks ha utgjorts af »moraliskt slödder och samhällets olycksbarn». Sidan 40 säger han om sina vänner, att de ej, i motsats till Strindberg och hans anhängare, blefvo »literära trashankar», talar vidare om att Strindberg far med »fräck och oförsynt lögn».

På samma sida säger han på tal om en beskyllning, som han påbördar Strindbergs anhängare: »denne låghet är just värdig sällskapet». Sidan 41 berättar för oss om »det osedliga snusket i Strindbergsliteraturen». Sidan 42 talas det om S:s »sataniska knep». (Der får för öfrigt federationen en uppsträckning för att den vågat välja den för herr P. misshaglige Dr. v. Bergen till v. ordförande). På 43 sidan utbryter herr P. mot Strindbergs »vanmäktiga ilska» och spår honom att bli lik »odjuren» Robespierre, Danton och Marat, »såvida han hade tillräcklig kraft att bli någonting annat än hvad han — är.»

Höjden af sin förmåga i smädelse når dock herr lektorn onekligen på 58, 59 och 60 sidorna, der han uttalar sina omdömen om personer, som förlägga Strindbergs arbeten.

Vi vilja ej besudla denna tidskrifts sidor med att in extenso återge dem, utan hänvisa våra läsare till herr P:s egen broschyr. Så mycket vilja vi blott säga, att ehuru de äro skrifna af en person, som ger sig min af att uppträda i den allmänna hyfsningens namn, de till både form och innehåll äro sådana, att den som ej visste, hvar de stå att läsa ovilkorligen skulle gissa på de publikationer, som fått den gemensamma titeln »grisliteratur». En tur för herr P. torde vara att herr Strindbergs förläggare ej fordrat tillämpning af tredje paragrafens elfte moment i tryckfrihetslagen. Mot det torde hans bok ha kommit att stå sig mindre väl än den nya litteraturens alster mot samma paragrafs 13 moment.\*

\* För vår del vilja vi här göra ett par frågor. Är det verkligen möjligt, att ett så pass ansedt samfund, som sällskapet »*Pro fide et christianismo*» fortfarande kan anförtro sekreterarskapet åt en så *perfid* och i ordets egentliga bemärkelse *okristlig* penna, som hr Personne härofvän visats inneha? Är det vidare tänkbart, att en af hufvudstadens aktade bokförläggare skall vilja i nämnda sällskap sitta vid sidan af en person, som utfarit i de gröfsta skällsord mot såväl bokförläggare som äfven mot bokhandlare *en corps* här i Stockholm? Det säges verkligen med anspråk på trovärdighet att samma reaktionsanda, som skapat »Vårt land» m. fl. dylika nätta nutidsyttringar, skall hafva, genom denne »censor librorum» till *medium*, lyckats dupera flera eljest förståndiga män ända derhän att de vilja förvandla en ekonomisk association — ty någonting annat är icke Svenska bokförläggareföreningen — till en censuranstalt, der den ene konkurrenten skall upphöjas till censor öfver den andres verksamhet. Eller

Vi lämna nu det skriftsätt herr P. i allmänhet använt för att betrakta en viss sida deri.

En kritiker, som väl herr P. ej vill opponera sig mot, märket C. D. W. har en gång, i en recension om Kiehländs »Arbeidsfolk» sagt, att »hånet är låga själars vapen». Det anse vi väl ej alltid hålla streck, ty hån kan stundom vara välgörande. Men den anse äfven vi vara en »låg själ», som hånar en motståndare, därför att han är sjuk, fattig och behöfver arbeta för sitt uppehälle.

Det har herr P. med den mest jesuitiska skadeglädje gjort vis-a-vis Strindberg på flerfaldiga ställen i sin bok. (Se sid. 47, 48, 49, 50 etc.) Ja, han är till och med nog oförsynt att förklara att han »hyser medlidande» med S.

Vi känna ej personligen herr Strindberg, men det förklara vi öppet, för ett dylikt medlidande skulle vi i hans ställe betacka oss som för den blodigaste förolämpning — och det tro vi, att Strindberg gör med. — Nej, herr P., vänd ni ert kristliga medlidande åt annat håll. Gå ni till er sjelf; ty den anse vi vara medlidande värd, som sjelf står på den ståndpunkt att han ej kan tro en person mächtig att hysa en åsigt annat än för den personliga vinningens, för brödfödans skull.

Och denna lumpna insinuation slungar herr P. oförsynt ut mot både Strindberg och hans parti. Den går som en röd tråd genom hela hans bok.

Nej, herr P., dum är Strindberg ej, fanatisk, ensidig, må vara, men dum är han inte, och det vore han, om han för förtjenstens skull valt att skriva så, som han gör. Det är inte genom att säga obehagliga sanningar man kommer fram här i världen. Hade Strindberg velat göra sig en karriär genom sin penna hade han nog valt en annan väg, en väg som

kanske är det meningen att hr Personne skulle bekläda detta fiskalsembete? För vår del tro vi på nödvändigheten af en desavouering härvidlag och vi vilja i det längsta betvifla möjligheten af att en skriftställare, som van-ärat svenska språket och svenska bokhandeln genom ifrågavarande paskill, enligt ett gängse rykte bidragit till en i dessa dagar försiggående sprängning af Svenska bokförläggareföreningen. Och detta skall icke hafva skett på *det sättet* — hvilket ju kunde varit ganska naturligt — att hr *Personnes förläggare* blifvit utvoterad, utan tvärtom skall det ha varit *den frisinnade sidan* som erhållit misstroende votum. Men nog låter det tills vidare otroligt. Lika gerna skulle man då kunna tro ett likaledes gängse rykte, att ifrågavarande »disputation» af vår nye *Peder Galle* (ifall det till-lätes oss att så benämna en så ovanligt gall- och bibelsprängd person) verkligen blifvit godkänd som specimen för kyrkoherdebefattningen i Klara.

Red. af D. K.

en gång stod honom öppen, och der han med sin glänsande begåfning nog gått fram långt. Men han gjorde det ej. Han var dervidlag idealist nog att ej köpa äreställen på bekostnad af det han ansåg vara sanning. Och så valde han den bana, som nu fört honom till fattigdom, men ock beredt honom äran att hånas af dem, som tro att hvarje åsigt ytterst har sin rot i förläggarens kassakista.

Nej, herr lektor och doktor, beklaga ej hånande den sjuke och fattige, men ärlige literatören Strindberg. Då är den långt mera att ömka, som skrifer så, att man, när man ser honom endast finna låga bevekelsegrunder till alla deras handlingar, som tänka olika med honom, vore frestad att påminna sig det gamla ordspråket: »*Efter sig sjelf dömer man andra*».

Herman A. Ring.

---

## Från parkett

af

Gasparone.

De märkligaste programnyheterna under mars och hittills under april ha varit *En förlofning* af Edvard Brandes på Nya teatern och *Det nya systemet* af Björnson å Dramatiska teatern.

Ehuru den ej står lika högt som samma förf:s »Ett besök» eller »En brytning» och ehuru första akten förefaller något utdragen, är dock »En förlofning» en pjäs af både stort värde och intresse. Ämnet, som är enkelt, men enligt författarens vana utfördt med klara, fasta färger, är hämtadt från det utpinande tillstånd, som benämnes fattigdom med pretentioner, ett tillstånd, der man visserligen icke är satt på svältdiet, men på genomgående förknappning och måste vända på slanten många gånger om för att till det yttre uppfylla ställningens förmenta anspråk. Ett dylikt tillstånd blir ofta den ämbetsmans lott, som är gift och, utan relationer att lyfta sig upp eller väl knappast större förmåga än hvad som erfordras för de slentrianmässiga göromålen i verket, stannat i de lägre graderna samt icke håller eger

energi eller duglighet nog att skaffa sig större biförtjenster. I ett sådant danskt ämbetsmannahem, hvartill icke få motsvarigheter finnas hos oss, har växt upp den unga flickan Signe. Föräldrarna ha för att äfven i det hänseendet uppfylla de stora skyldigheter, de förmena ålagda af en kgl. ämbetsmans ställning, underkastat sig de dryga utgifter, som hennes undervisning i en af de förnämsta flickpensioner och i en hop tämligen onödiga sällskapstalanger måste kosta, och derigenom har hon, som är söt, älsklig och naturlig, blifvit gäst ibland vid sina förmögna skolkamraters bjudningar och gör der bekantskap med sonen af en rik godsegare. De bli kära i hvarandra och bröllopet skall snart stunda, och modern tänker med glädje på, huru hennes dotter skall få det bra och slippa blifva gammal i föräldrahemmet, der alt är för mörkt för friska kinder. Fästmannen är typ för ett icke ovanligt slag af unga ämbetsmän, sådana der hvilka såsom rike mäns söner taga allting lätt, gå ämbetsmannabanan därför att de icke duga till annat eller finna det för besvärligt att lära sig något riktigt, men ändå vilja ha en ställning. Så kommer som ett åkslag på klar himmel faderns ruin, förorsakad af öfverdådigt lefnadssätt och dålig, okontrollerad förvaltare — hade det varit i Sverige, hade orsaken naturligtvis varit att söka i bristen på spanmålstullar. — I stället för att hemföra sin unga brud måste unga herrn afstå från sina dyra vanor och genom lektioner söka öka sina inkomster. Hans energi förslår icke, tanken på den årslånga väntan blir honom olidlig, trots alla böner och varningar från Signes moder, som föreställer honom följderna, hur dottern skall tyna bort af sorg och förtviflan, och trots all Signes klagan och tårar står han fast vid sin föresats att göra slut på detta numera för hans sinne och blod outhärdliga tillstånd, då han icke håller eger mod att taga henne, som i sin kärlek och förtviflan vill hänge sig till honom. Och stycket slutar med att Signe, hvars alla drömmar, all längtan kretsat om fästmannen och det blifvande samlifvet, inser den dystra framtid, hon är dömd till, sjunker snyftande ned i soffan och utbrister i slutrepliken, som så att säga sammanfattar det sorgliga, beklämmande intrycket af hela stycket: »hvarför skall jag lida, för hvad jag icke förvållat!» En dansk kritiker skildrar hennes tillstånd med de orden: »Det är ett offerlam, som här är framställt, den af samhällsordningen underkufvade mön, en af bleksotens blomster i den germansk-kristliga trädgården».

Af de spelande var fröken Sandell ensam fullt tillfredsställande. Hr Ranft som fadern egde en typisk mask, men var

för torr och gaf icke fullt karaktär åt rollen, och fröken Klefberg hade som modern kommit in i en något för gråtmild ton. Men hr Svedberg som fästmannen var för svår och spelade så utan uppfattning och förstånd af rollen, att det var nästan synd och skam. Inte ens kunde han tala ordentligt, och om han afsåg att genom sitt gråt och jämmer röra, misslyckades han totalt, ty somliga skrattade åt honom och andra, som funno stycket och rollen för goda att misshandlas på det sättet, förargades. Fröken Sandell deremot hade en fin och intelligent uppfattning af sin roll och återgaf den med god karaktärisering från början till slut. Måhända slogo dock några moment af den stora afskedsscenen öfver, så att deri inkom något nästan hysteriskt, och hennes organ verkade då icke fullt tillfredsställande.

»Det nya systemet» är en pjäs, som det gör skådespelare godt att syssla med därför att det är verkliga karaktärer och menniskor de ha att ge scenisk gestalt åt. Men den är ännu nyttigare för vår publik att se och framför alt begrunda. »Det nya systemet» är en präktig representant för den del af den nyare skandinaviska literaturen, hvori först Bjørnson och Ibsen och sedan åtskilliga andra anslagit den väldiga grundtonen som är sträng fordran på sanning, men detta stycke eger i nästan högre grad än flertalet af de öfriga en så rik fond af verklig poesi och djup känsla, sympatisk humor och träffande satir, att den verkar i ovanlig grad gripande och fängslande. För att blott erinra om ett par af glanspunkterna, vill jag nämna scenen mellan Kampe och sonen i första akten, Kampes uppvaknande till besinning i tredje akten samt den så utomordentligt präktiga scenen i fjerde akten med dess nattvardsberedelse och generaldirektörens värtaliga utläggning att alla lifvets förhållanden äro grundade på den tysta öfverenskommelsen att icke bruka hela sanningen. För den allmänna moralens skull, i dess rätta mening fattad, skulle det vara af största gagn, om stycket, i synnerhet denna sistnämnda scen, kunde blifva ett ständigt repertoarstycke, men något sådant är tyvärr icke att hoppas.

Om spelet är på det hela taget föga annat än godt att säga. Främst, utan att jag dock vill bestämma den inbördes ordningen dem emellan, stodo hr Fredrikson och Hillberg, hvilka båda med utmärkt teknik och konstnärlig talang återgäfvu sina uppgifter. Hr Palme var fin och sympatisk, ehuru någon tillsats af mer amerikansk kraft ej skadat. Fru H. Kinmansson gjorde stor lycka som tant Ole och var onekligen mycket bra, men spelade ändå ej med fullt den kläm, man skulle önskat. Ur-



sprungligen hade teaterdirektionen med den för densamma egenomliga visdom, som icke minst gör sig gällande vid rollfördelningar, utsett fru Fähræus att spela den inskränkta, beskedliga och religiöst pjollriga Kammas roll. Hennes sjukdom gjorde dock att rollen blef öfverflyttad på fru Bosin, som deri blef öfverraskande förträfflig. Dock kom egentligen icke det fram hos modern, som låter sonen i afskedets stund falla till fadern de orden, att modern var »i sin uskyld, i sin uudvikling det dejligste» han visste. Trots de obestriddliga anlag fröken Seelig eger var det ett misstag att på hennes späda skuldror lägga flickan Karens svåra roll, bland annat därför att medan pjesens Karen är en ung kvinna, hon nu blef nästan ett barn.

Hvad mera nämnvärdt, som vidare inträffat på det dramatiska området under senare tiden, är snart nämnt: Dramatiska teaterns program före »Det nya systemets» upptagande, fru Håkansons tredje debut och hr von Ostens började gästspel å Nya teatern. Programmet egde två nyheter: ett rätt nätt och fyndigt lustspel, »Bröder emellan» af Paul Heyse, och en »bagatell», »I telefon», der den framstående författarinnepsendonomen »Ernst Ahlgren» tecknat en liten förträfflig flicktyp, som visade sig ha kommit i rätta händer hos fru Hartman. Dessutom två repriser: Edv. Bäckströms »Evas systrar», som ännu synes göra lycka oaktadt sin något naiva åskådning af studentlivet, och »En kopp té», der hr Hedin var mer än vanligt rolig, hvilket ju ej vill säga litet.

Den tredje debutrollen, fru Håkanson hade, utgjordes af Antoinettes roll i »Klädeshandlaren och hans måg» och var mera lämpad för den utveckling hennes sceniska anlag hittills hunnit nå. Och i jämförelse med debuten i Tre par var denna såsom debut betraktad ett rätt godt framsteg. Kanske därför att hon undslupit all beröring med elevskolan, eger fru H. en förmåga, som icke så få af denna skolas alumner sakna, nämligen den att tala naturligt och enkelt. Men det ligger öfver hennes tal och spel något kyligt och reserveradt, hvadan hon ej mäktar gifva tillräckligt uttryck åt ömmare och djupare själsrörelser. För att förvärfva denna förmåga återstår måhända i synnerhet rutin, så att fru H. icke blott såsom nu må ega en viss yttre säkerhet, utan äfven inom sig skall kunna känna den trygghet, som kommer af medvetandet om bepröfvade krafter och som skulle låta henne slå sig lös och vandra sjelfständigt. En annan fråga blir, huruvida fru H., fastän hon troligen ingalunda behöfver komma bland de undanskjutna vid Dramatiska teatern, skall der

kunna, innan det blir för sent, hinna förvärfva denna erforderliga omfattande rutin.

Hr von der Osten började sitt gästspel i »Familjens olycksfägel» eller samma pjes, hvarmed han slutade för två år sedan, och den för hvarje representation tilltagande publiken vittnar om att hans stora välförtjenta popularitet icke i minsta mån aftagit. Man återfinner ock hos honom samma nästan oupphinnligt naturliga och känsliga konstnärskap.

Ja det var sant, en märklig tilldragelse höll jag alldeles på att glömma, iscensättandet af »Det nya systemet» skulle ju vara hr Hjertstedts debut som regissör. En särskild uppsats i den tidning, som har äran vara hr H:s språkrör och derigenom äfven ibland den nuvarande teaterdirektionens, lät sig mycket angeläget vara att på förhand göra reklam härför. Att döma af stil och innehåll förskref sig denna uppsats otvetydigt från samma författarindividualitet, hvars teaterbref utrikes ifrån till samma organ jag förut varit i tillfälle att nämna. Då emellertid hela rollsättningen var hämtad från Kristiania teater, är det omöjligt att yttra sig något närmare om hur denna debut utfallit och om direktör Willmans intuition icke narrade honom, när han i hr Hj. trodde sig upptäcka ett regissörsämne af 24 karat. Skulle man emellertid få tro på rykten, utmärker sig denna hans begåfning dock mera för nit än omdöme och rutin. Jag lemnar den frågan emellertid å sido och kan endast konstatera en viss reformatorisk verksamhet från hr Hj. i afseende på sjelfva den yttre anordningen af generalrepetitionen, der man, den betydelsefulla tilldragelsen till ära, fick fröjda sig åt rikare belysning och — en verklig nyhet — åt mellanaktsmusik. Alltid något, och lyckas den nuvarande teaterdirektionen i sina små bemödanden att motarbeta den kloka planen om Dramatiska teaterns öfvertagande af ett konsortium bland artisterna, kunna vi väl till nästa år göra oss förhoppning att få se ännu rikare frukter af hr Hj:s regissörstalang.

Den 12 April.

## Svea.

»Sverige åt svenskarna.»

Jord, som mig fostrat har och *Sparres* aska gömmer,  
folk, som äft fäders gods och deras skulder glömmert!  
ur skuggan af min *Dahl* jag egnar dig en sång.  
Dig söfver *Bennichs* röst; hör *Klinckowströms* en gång!  
En *Hedlund* snattare fritt till fria bytets heder,  
om jordens usla bruk och godsherrns dyra seder;  
i krämarstadens famn han fritt förakta må  
den skyddsepok, som flytt, den tull vi ropa på.  
För fega statsmän har hans mun ej ord af klander,  
han läspar *Ehrnsvärds* lof och kryper för *Themptander*.  
En hvar sitt lynne har. Jag älskar dig ej, fyr,  
som smilar emot oss, så ungdomsfrisk och yr.  
Mig gläder *Bergstrands* språk och *Lindströms* stora minnen,  
Jag älskar slik en kraft och slika höga sinnen  
Som ej kulturens flärd och hyfsning tagit an,  
Men tala med ett språk, som hjertat röra kan.  
Bort, du *urbanitet* som sinnets kraft förvekar  
Du *polityr* förvärfd från franska snillelekar!  
Folk, som vid öknens barm växt upp och med besvär  
din höstsäds knappa mått ur frusen torfva skär,  
som, strödt kring polens ring bland skogarne och fjällen,  
upphugger, nattbetäckt, din bergning utur hällen!  
Hvad djefvul rider dig? Du låter dryg grossör  
din hafre byta bort, din skog, ditt järn, ditt smör  
för kaffe, socker, té från fjerran stränder förda,  
som du ej ens försökt att här i landet skörda;  
du söker oförsynt och glömsk af *Darwins* lag  
att skänka åt ditt lif en skugga af behag.  
Se kring dig, der du står och tunga släggan svänger,  
på väggen midt emot ditt reglemente hänger,

polisen, hvart du går, omgjordande din stig,  
 står hög och allvarsam och blickar ned på dig.  
 Här vill naturen se det enkla, allvarsamma,  
 här vill i torftigt bo hon tama sinnen amma.  
 Här vandre tyst och lugn på gatorna en ätt  
 som själfmant gör sin pligt och glömmet bort sin rätt  
 och om sitt armod viss och för sin enfald ärad,  
 går in på fläsktulln glad och rågtulln oförfärad.  
 Så växte fordom upp bland tullarna en slägt  
 som kufvat Norges våld och Rysslands bäfvan väckt.  
 En annan verld stått upp. Välan, välan I fäder,  
 hvad är den menskoätt som på er aska träder?  
 O blygd är detta er, I patrioters stam,  
 norskvänlig, radikal, så det är synd och skam,  
 kosmopolitiskt fri från alla ärfda dygder  
 den tar profryttarn mot i fattigdomens bygder!  
 Den glömmet vördnaden för fädrens helga stoff  
 och njuter vinets smak, eau de colognens doft.  
 Gå, här fins ingen sång för dylika bedrifter,  
 lägg bort ditt ärfda namn, köp dig *Ernst Beckmans* skrifter!  
 Hvad säger jag, o Gud, o Sverge, Vasars jord,  
 Förlåt min yra sorg, en ärlig tullvåns ord,  
 som ville skänka bort sin ära tusen gånger,  
 om han tick tull på allt från råg till bussaronger.  
 Se, ifrån fallets brant, der svindlande du står,  
 du ännu ryckas kan, om blott med oss du går;  
 med hjertat mildt och fritt, med håret silfverfärgadt  
 beskyddar *Patrik* än de skördar som han bergat.  
 Och *Klinkan* står bredvid, till *Bennichs* ve och skräck,  
*Redelius* växer upp till Andra Kammarns gäck.  
 Skall icke deras namn ditt tullsamvete väcka,  
 skall djerf agitation hvar ädel möda gäckta,  
 och är din enda lön åt deras dygders höjd  
 en fortsatt norskkurtis till hr *Themptanders* fröjd?  
 Du sofver, Svea folk! Hvem vill din hvila rubba?  
 Men *Sverdrup* med sin dolk och *Björnson* med sin klubba,  
 de vaka omkring dig. O, väckte dig min sång  
 med djup af *Rundbäcks* röst, med dån af *Bergströms* gång!  
 Se med de väldige har konung *Oskar* tvistat,  
 men nu går solen ned i länder, som han mistat.  
 Och *Farup* skär vår skörd och *Astrup* tar vår skog,  
 som vissnar i sin stam, sen han till Norge drog.

Hvad återstår oss snart? Allt närmre tränger jätten,  
han står på fjällets spets och ögat slukar slätten.  
»Men han ger mat och dryck.» Välan! bjud honom hit  
och ät hans norska sill och drick hans aquavit!  
Förskräckligt vaknar du. Han skall till döds dig klamra!  
För fan, hvar är *Norén*? Hvar *Pettersson i Hamra*?  
*Torelius* och *Linck*, *Marcellus*, *Jäderin*  
det gäller lif och död, så skynden då för, hin  
att med ert hjertemod en häpen verld förfära  
och rädda i reträtt ert lif om ej er ära.

\* \* \*

Så sjöng jag. Modet sjönk. Med vemod natten kom,  
till »Runans» stilla lugn jag långsamt vände om.  
Bedröfvad, tyst, jag gick till disken och bestälde.  
Men hör. Ett sällsamt ljud. Jag tyckte att det skälde,  
min panna ljusnar opp, och röster ropa mig,  
*Jöns Rundbäck*, röd och trind, i soffan vräker sig.  
I punsch nu sorgen dränks, för skyddet höjes skålen,  
en gudom fattar mig. Det bor en gud i bålen.

\* \* \*

Jag ser en syn.  
(O, lyssnen till orden!)  
Det jämrar i jorden,  
Det klagar i skyn.  
Och hjordarne kvida  
och åkern sig vändar.  
Hell, skyddsvänner, hell!  
I dag skall man strida,  
För landtbruket står  
En drabbning i kväll.

Upp, östgötafäder,  
Som korpar slå ner!  
I dag fäster *Jäder-*  
*in* ögat på er,  
De döda befrias  
ur kistor och skrin,  
Och *Erik Josias*  
Omfamnar *Rydin*.

De se, hur I fäkten.  
Den *svenska* armén,  
De ofödda slägten  
Anropa *Burén*.

Mulna hopar  
Skaka fädrens plog.  
*Rundbäck* ropar  
Lösen höres nog,  
Sverige åt svenskarne. Vräkom de andra  
Sverige och Norge förgöre hvarandra.

Mot oss gå fram  
Stora i orden  
Themptander och Tamm,  
Dahl slås till jorden.  
Ve, det går illa! O, Gud dig förbarma,  
Sänd fader *Bergström* till hjälp åt oss arma!

*Boström*, förskräckt,  
tiger och undrar.  
*Orwall* är knäckt,  
*Casparsson* dundrar.  
Undan! Der kommer han, der kommer »Kungen».  
As och *cadaver* han sår öfver ljungen.

Oskyddadt järn  
Bär han i handen,  
»Slår», och en *Wærn*  
Bleknar i sanden.  
*Bengtsson*, som skådat hur striden sig vänder,  
Klappar från kvarnen i mjöliga händer.

Segren är ryckt  
Till oss af jätten,  
Brusande flykt  
Gjuts öfver slätten.  
Bergströmslatinet och Ölandslogiken  
Jaga de slagna kring åkrar och diken.

\* \* \*

Den slagtning är slagen,  
 Och tull har Vårt Land.  
 I mjöl sjunker dagen  
 Vid himmelens rand.

*Themptander* nedträder  
 Från konungens hof,  
 Och *C. D. W.* kväder  
 De nykomnes lof.

Och Svea sitter å sin tron på fjällen,  
 Med mjölig hätta uppå gullgult hår.  
 Hon blickar stilla i *Themptanderkvällen*,  
 Och *Strömfelts* rykte genom världen går.  
 Fullbordat har en *Dahl* hvad *Sparre* ämnat:  
 Hans kraft är pröfvad och hans kval är hämnadt.

Se, upp till statens nya tempel tåga  
 Ett folk, som vet att trotsa Norges hot.  
 Med kraft besvaras hvar förmäten fråga,  
 Tills Norge faller ödmjukt till vår fot.  
*Torelius* blickar huldt mot religionen,  
*Norén* och *Jörgen* hålla vakt kring tronen.

Förderfvet, färden kan ej längre stanna;  
 Dess smitta flyr för tullfrisk nordanvind;  
 Och allvar hvilar på *Jöns Rundbäck's* panna,  
 Och oskuld rodnar på *Liss Olofs* kind.  
 En *Rotschild* blickar ur hvar hyddas fenster,  
 Och säterier samla tullförtjenster.

Så såg jag synen  
 i Runans natt.  
 Dess bilder försvunno  
 och gaslägor brunno  
 i källarsalen  
 igen så matt.

Jag lyfte min hand  
 i natten och svor

att köpa och sprida Vårt Land,  
och *Stenström*, som knallade dit ifrån Freden,  
han hörde den dyra, den heliga eden.

*Jöns Rundbäck* sprang opp,  
med lågande kinder  
och sken på mitt hopp.  
och *Jörgen* kom in der  
och *Putte* och *Linck* lade sorgen ad actum  
och sjöngo den dag, då min dröm blir ett factum.

\* \* \*

O I, som kören med de stora orden,  
*Norén*, *Marcellus*, *Linck* och *Jüderin*,  
förgäten icke ännu fosterjorden,  
dess råg, dess smör, dess mjölnare och svin!

Rätt ofta tror jag eder stämma höra,  
då *Svanberg* talar till sin yrkesbror.  
Han hviskar sakta i skomakarns öra  
om skratids æra och om tull på skor.

\* \* \*

Men var ert fosterländska skrån förgäfvad,  
Är tullens undergång till våren viss;  
Blir Stockholms stad kosmopolit och kväfvad  
Af *Treffenberg* i Falun sjelfva *Liss*?

Då stämman upp ett skri för sista gången  
Med tusendubbladt patriotiskt mod,  
Så att fast tullen snöpligt blir förgången  
En verld dock veta må, hvori jargongen  
Om »Sverige åt svenskarne» bestod!